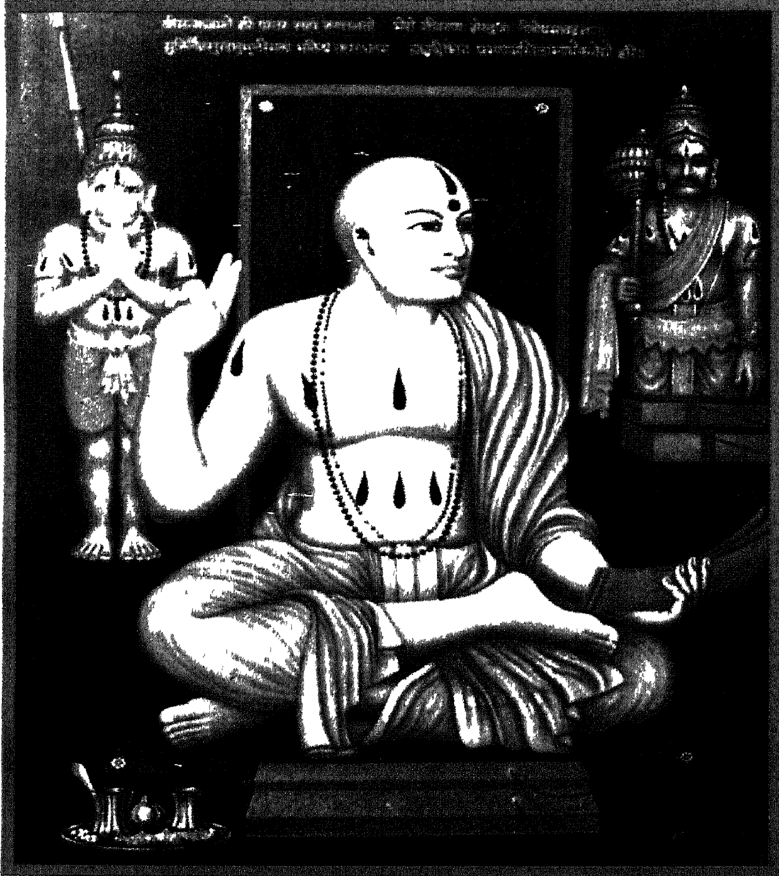
ಶ್ರೀ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ

(ಶ್ರೀ ಬಿದರಹಳ್ಳಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ ಸಹಿತ)

ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಸು. ಮಠದ

ಶ್ರೀ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ

ಶ್ರೀ ಬಿದರಹಳ್ಳಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರ ಟಿಪ್ಪಣಿ
(ಕನ್ನಡಾನುವಾದ ಸಹಿತ)

ಸಂಪಾದಕರು
ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಸು. ಮರದ

ಗೀತಾ ಪ್ರಕಾಶನ
ಅಜರೇಕರ ಚಾಳ, ವಿಜಾಪುರ - ೫೮೬ ೧೦೧
☏ · ೫೮೩೬೨

SRI ANUBHASHYA SARA SANGRAHA Kannada Translation
By Srinivas S Mathad, Ajarekar Chal, Bijapur - 586101

Copies 1000

First Edition 2000

Pages 80

Printed by
Manohar Printing Press
Market, Dharwad
Phone 790030

ಅರ್ಪಣೆ

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕುಲಸ್ವಾಮಿಯಾದ

ಶ್ರೀ ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನ

ಅಡಿದಾವರೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸಮರ್ಪಿತ

|| ಶ್ರೀಃ ||

|| ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ ||

ಆಶೀರ್ವಚನ

"ಅನಂತೋಽರ್ಥಃ ಪ್ರಕಟಿತಃ ತ್ವಯಾಣೌ ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹೇ" ಎಂಬ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರ ಉಕ್ತಿಯಂತ ಸಂಗ್ರಹಭಾಷ್ಯವೆನಿಸಿದ — ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮನ್ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಮದ್ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಅನಂತ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಸಿದ್ದಾರ

ಇಂಥ ಅಣುಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಟೀಕಾ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳುಂಟು ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವೆನಿಸಿದ. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಬಿದರಹಳ್ಳಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವನ್ನು ನಮ್ಮ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ನು ಮರದನು ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಮೂಲದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಕೂಡ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ

ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗ ಇದು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದ ಇದರ ಸದುಪಯೋಗವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕ ಪಾತ್ರರಾಗಬೇಕು

ಇವನ ಪ್ರಯತ್ನವು ಶ್ರೀಹರಿವಾಯುಗಳಿಗ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಬಾದರಾಯಣಾಭಿನ್ನ ಶ್ರೀಗೋವಿಂದರಾಜರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವ

ವಿಜಯಪುರ

೪-೧೧-೨೦೦೦

ಪಂ|| ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾಚಾರ್ಯ ಉಮರ್ಜಿ

ವಿಜಾಪುರ

ॐ

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಆಶೀರ್ವಚನ

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರ ಮೇಲ ಅಪಾರ ಕರುಣೆಯಿಂದ 32 ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ 'ಸಂಗ್ರಹಭಾಷ್ಯ''ವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರಂತೆ ಇದಕ್ಕೆ 'ಅಣುಭಾಷ್ಯ''ವೆಂದು ಹೆಸರು ಇದರ ಪಾರಾಯಣದಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ ಪಾರಾಯಣದ ಫಲವು ದೊರಕುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ

ಇಂಥ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಒಂದೊಂದು ಶಬ್ದದಿಂದ ಪೂರ್ತಿ ಅಧಿಕರಣದ ಅರ್ಥವನ್ನು, ಕೆಲವು ಸಲ ಒಂದೇ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅನೇಕ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದು ಇವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ

ಬಹ್ವರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ ಈ 'ಅಣುಭಾಷ್ಯ''ದ ಕುರಿತು 'ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ' ವೆಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಮ್ಮ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಸುಮರದ ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ

ಇವರಲ್ಲಿ 'ಅಣುಭಾಷ್ಯ'ಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಬಿದರಹಳ್ಳಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರು ರಚಿಸಿದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಅನುವಾದವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆಯಾದರೂ. ಅದು ಮೂಲ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಗುರುಮುಖೇನ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಬಲ್ಲದು

ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ ಅಣುಭಾಷ್ಯದ ಕನ್ನಡ ಭಾವಾನುವಾದ ಹಾಗೂ ಅಣುಭಾಷ್ಯಪದ–ಅಧಿಕರಣಸಂಗ್ರಹ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿವೆ

ಈ ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥದ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಸರ್ವರೂ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಯುಗಳ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಬೇಕು

ಧಾರವಾಡ — **ಪಂ|| ಕೆ. ಜಿ. ಕಲಕೋಟಿ**

೨೪-೧೦-೨೦೦೦ — ಧಾರವಾಡ

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ನನ್ನ ಮಾತು

ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಶ್ರೀಮದಣುಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಕಟಿತವಾದ ಶ್ರೀಬಿದರಹಳ್ಳಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವನ್ನು 'ಶ್ರೀ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ ವೆಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ

ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಕುಲಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸದೇವರ ಅಡಿದಾವರೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿ ಮುದ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಾದ ಶ್ರೀಯುತ ಚಕ್ರಪಾಣಿಯವರು ತಮ್ಮ ಮಾವಂದಿರಾದ ವೈ ವಾ ಶ್ರೀ ಬಿ ಎಸ್ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿರಾವ್ ಬೆಂಗಳೂರು ಅವರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ಮುದ್ರಿಸಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಯುಗಳ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ

ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ಸೂಕ್ತ ಸಲಹೆಗಳನ್ನಿತ್ತು ಉಪಕರಿಸಿದ ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಪಂ॥ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾಚಾರ್ಯ ಉಮರ್ಜಿ ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು

ಶ್ರೀ ಬಿದರಹಳ್ಳಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಸೂಕ್ತ ಸಲಹೆಗಳನ್ನಿತ್ತು ಉಪಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಪಂ॥ ಕೆ ಜಿ ಕಲಕೋಟಿ ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು

ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟನಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಲಹೆ-ಸೂಚನೆಗಳನ್ನಿತ್ತು ಸಹಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀಯುತ ಸತ್ಯನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯ ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು,

ಗ್ರಂಥದ ಕರಡುಪ್ರತಿ ತಿದ್ದುವ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟನಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದ ಚಿ॥ ವಾದಿರಾಜ. ಶ್ರೀ ಅನಂತಪ್ರಸಾದ, ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಅಡಬಡ್ಡಿ, ಚಿ॥ ಆನಂದತೀರ್ಥ ಇವರಿಗೆ ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಯುಗಳು ಜ್ಞಾನ-ಭಕ್ತಿ-ವೈರಾಗ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕರುಣಿಸಲಿ

ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಮೆ॥ ಮನೋಹರ ಮುದ್ರಣಾಲಯ. ಧಾರವಾಡ ಇವರಿಗೆ ನನ್ನ ಧನ್ಯವಾದಗಳು

ಈ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಯುಗಳು ಸುಪ್ರೀತರಾಗಲಿ

ಇತಿ ಸಜ್ಜನ ಸೇವಕ

ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಸು. ಮರದ

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ

ಗ್ರಂಥ ಋಣ

೧ ಶ್ರೀ ಸರ್ವಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳು — ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು

೨ ತತ್ತ್ವಮಂಜರೀ (ಸಂಸ್ಕೃತ ಟೀಕಾ) — ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರು

೩ ಅಣುಭಾಷ್ಯಮ್ (ಸಂಸ್ಕೃತ ಟೀಕಾ) — ಶ್ರೀ ಛಲಾರಿ ಶೇಷಾಚಾರ್ಯರು

೪ ಆನಂದಮಾಲಾ (ಸಂಸ್ಕೃತ ಟೀಕಾ) — ಶ್ರೀ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾರ್ಯದಾಸ

೫ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ (ಕನ್ನಡಾನುವಾದ) — ಶ್ರೀ ಪಂ|| ಸಂತೇಬಿದನೂರ ಭೀಮಸೇನಾಚಾರ್ಯರು

೬ ಅಣುಭಾಷ್ಯಮ್ (ಕನ್ನಡಾನುವಾದ) — ಶ್ರೀ ಪಂ|| ಹನುಮೇಶಾಚಾರ್ಯ ಗಂಗೂರ

೭. ವಿದ್ಯಾ ಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆ — ಶ್ರೀ ಪಂ|| ಗಲಗಲಿ ರಾಮಾಚಾರ್ಯರು

೮ ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ (ಕನ್ನಡಾನುವಾದ) — ಶ್ರೀ ಪಂ|| ಡಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದಾಚಾರ್ಯರು

ಶ್ರೀ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದರು ವೇದಾರ್ಥನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ ೫೬೪ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ

೧. **ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ**– ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಆಧಾರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ

೨. **ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ**– ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾಡಿದ್ದಾರ ದುರ್ವಾದಿಗಳ ಗರ್ವವೆಂಬ ಪರ್ವತಕ್ಕ ವಜ್ರಸದೃಶವೂ ಮಾಯಾವಾದವೆಂಬ ಕತ್ತಲಗೆ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶದಂತೆಯೂ ಇರುತ್ತವೆ ಪರಪಕ್ಷಗಳ ಖಂಡನೆಯೂ ಇಲ್ಲಿದ *

೩. **ಅಣುಭಾಷ್ಯ**– ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯವನ್ನು ೩೨ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ

೪. **ನ್ಯಾಯವಿವರಣ**– ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೋಕ್ತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರ

ಪ್ರಕೃತ ಅಣುಭಾಷ್ಯಕ್ಕ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹಃ ಸಂಕ್ಷೇಪಭಾಷ್ಯಮ್ ಸಂಗ್ರಹಭಾಷ್ಯಮ್. ಅಣುಭಾಷ್ಯಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ನಾಮಾಂತರಗಳುಂಟು ಈ ನಾಮಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬಂದವು ? ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲಿದೆ

೧ "ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೇನ ಮುನಿನಾ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹಃ । ಕೃತೋಽಯಂ ಪ್ರೀಯತಾಂ ತೇನ ಪರಮಾತ್ಮಾ ರಮಾಪತಿಃ ॥" ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದರು ಅಣುಭಾಷ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ "ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹಃ" ಹೆಸರು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ

೨ "ಭಗವಾನಾನಂದತೀರ್ಥಮುನಿಃ ಯಥಾವದ್ವ್ಯಾಚಿಖ್ಯಾಸುಃ ಭಾಷ್ಯಾನುಭಾಷ್ಯೇ ವಿಧಾಯ ಸಂಕ್ಷೇಪಭಾಷ್ಯಮಪಿ ವಿಧಿತ್ಸುಃ ॥" ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು

---

* ಸ್ವಯಂಕೃತಾಽಪಿ ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಕ್ರಿಯತೇ ಸ್ಪಷ್ಟತಾರ್ಥತಃ (ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ)

ತತ್ವಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ— ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಂಕ್ಷೇಪ ಭಾಷ್ಯಮ್ ಹೆಸರು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ

೩. ಅನಂತೋಽರ್ಥಃ ಪ್ರಕಟಿತಃ ತ್ವಯಾಽಣೌ ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹೇ । ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಮತ್ ಸುಮಧ್ವವಿಜಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಂಗ್ರಹ ಭಾಷ್ಯಮ್ ಹೆಸರು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ

೪. ಅಥ ತತ್ತ್ವದಯಾ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಖ್ಯಾಯುತ ಸೂರಿಣಾ । ಬಹ್ವರ್ಥಸ್ಯ ಅಣುಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ಲೇಶೇನೈವಾರ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ । ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರೀ ಬಿದರಹಳ್ಳಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರು ತಮ್ಮ ವಿವರಣ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಪುಟ್ಟ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನೇ ತಾಯಿಯಾದ ಯಶೋದೆಗೆ ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದರು ಈ ಅಣುಭಾಷ್ಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ಅನಂತ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಅತಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಕೇವಲ ೩೨ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅದ್ಭುತವಾದ ಕೌಶಲವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ[1]

ಅಣುಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಟೀಕಾಟಿಪ್ಪಣಿಗಳುಂಟು—

೧ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಟೀಕಾ — ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು
೨ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಟೀಕಾ (ಸಿದ್ಧಾಂತ ದೀಪಿಕಾ) — ಅನಂತಭಟ್ಟರು
೩ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಟೀಕಾ (ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ) — ಛಲಾರಿ ಶೇಷಾಚಾರ್ಯರು
೪ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಟೀಕಾ (ತತ್ವಮಂಜರೀ) — ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು
೫ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಟೀಕಾ (ಆನಂದಮಾಲಾ) — ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾರ್ಯದಾಸರು
೬ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಟೀಕಾ (ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ) — ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು
೭ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಟಿಪ್ಪಣೀ — ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು
೮ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಟಿಪ್ಪಣೀ (ವಿವರಣ) — ಬಿದರಹಳ್ಳಿಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರು
೯ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವೃತಿಃ — ಆನಂದತೀರ್ಥಾಚಾರ್ಯಸೂನು
೧೦ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಪ್ರವಂಚನಮ್ — ವ್ಯರಣೀ ನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು

ಇವುಗಳಲ್ಲದೇ ಇನ್ನೂ ೪-೫ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಇವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ ಅವುಗಳ ಕರ್ತೃಗಳ ಹೆಸರು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ

ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಶಬ್ದದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ

೧ ಅನಂತೋಽರ್ಥಃ ಪ್ರಕಟಿತಃ ತ್ವಯಾಽಣೌ ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹೇ ।
ಅಹೋ ಆತ್ಮಪರಿಜ್ಞಪ್ತ್ಯೈ ಕೃಷ್ಣೇನೇವಾನನಾಂತರೇ ॥
ಶ್ರೀಮತ್ ಸುಮಧ್ವವಿಜಯ (೧೫-೮೨)

ಉದಾ - ವಿಷ್ಣುರೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯ ಈ ಶಬ್ದದಿಂದ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ

ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಒಂದೇ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅನೇಕ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ

ಉದಾ - ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಜೀವ-ತದ್ವಶಗಃಸದಾ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಕರ್ತೃತ್ವಾಧಿಕರಣದವರೆಗ ಐದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ

ಹೀಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅಣುಭಾಷ್ಯ (ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹ)ವೆಂಬ ಹೆಸರು ಸಾರ್ಥಕವೆನಿಸಿದೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪಾರಾಯಣದಿಂದ ಶ್ರೀಮದ್ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯಗ್ರಂಥ ಪಾರಾಯಣದ ಫಲವು ದೊರಕುವದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ

ಶ್ರೀಮದಚ್ಯುತಪ್ರೇಕ್ಷಾಚಾರ್ಯರು ನಿತ್ಯವೂ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಪಾರಾಯಣಮಾಡದೇ ಭೋಜನ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಒಮ್ಮೆ ಸಾಧನದ್ವಾದಶಿ ದಿನದಂದು ಭಾಷ್ಯಪಾರಾಯಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿ ಭೋಜನ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಒಪ್ಪದಿದ್ದಾಗ ಅವರ ಮೇಲೆ ಕೃಪೆತೋರಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಸಂಕ್ಷೇಪಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದರು ರಚಿಸಿದ ಭಾಷ್ಯಗ್ರಂಥಗಳ ಪಾರಾಯಣ ಮನನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಫಲವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ—

ಮಹಾನಂದತೀರ್ಥಸ್ಯ ಯೋ ಭಾಷ್ಯಭಾವಂ
ಮನೋವಾಗ್ಭಿರಾವರ್ತಯಂತೇ ಸ್ವಶಕ್ತ್ಯಾ
ಸುರಾದ್ಯಾ ನರಾಂತಾ ಮುಕುಂದಪ್ರಸಾದಾ
ದಿಮಂ ಮೋಕ್ಷಮೇತೇ ಭಜಂತೇ ಸದೇತಿ ॥

ಶ್ರೀ ಸು ವಿ (೧೧-೭೯)

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದರ ಭಾಷ್ಯಗಳ ಭಾವವನ್ನು ದೇವತೆಗಳನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಮನುಷ್ಯರವರೆಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಯಥಾಶಕ್ತಿ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಮಾತುಗಳಿಂದ ಪುನಃಪುನಃ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮೋಕ್ಷಭಾಗಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ

ಇಂಥ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ 'ಅಣುಭಾಷ್ಯ' ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಬಿದರಹಳ್ಳಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರು ರಚಿಸಿರುವ 'ವಿವರಣ'' ಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಕೊಡಲು ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದ

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತಮ್

ಅಣುಭಾಷ್ಯಮ್

॥ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಓಂ ನಾರಾಯಣಂ ಗುಣೈಸ್ಸರ್ವೈರುದೀರ್ಣಂ ದೋಷವರ್ಜಿತಮ್ ।
ಜ್ಞೇಯಂ ಗಮ್ಯಂ ಗುರೂಂಶ್ಚಾಪಿ ನತ್ವಾಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ ॥ ೧ ॥

ವಿಷ್ಣುರೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಃ ಸರ್ವಕರ್ತಾಽಽಗಮೋದಿತಃ ।
ಸಮನ್ವಯಾದೀಕ್ಷತೇಶ್ಚ ಪೂರ್ಣಾನಂದೋಽಂತರಃ ಖವತ್ ॥ ೨ ॥

ಪ್ರಣೇತಾ ಜ್ಯೋತಿರಿತ್ಯಾದ್ಯೈಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈರನ್ಯವಸ್ತುಷು ।
ಉಚ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣುರೇವೈಕಃ ಸರ್ವೈಃ ಸರ್ವಗುಣತ್ವತಃ ॥ ೩ ॥

ಸರ್ವಗೋಽತ್ತಾ ನಿಯಂತಾ ಚ ದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ಯುಜ್ಝಿತಃ ಸದಾ ।
ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವಾದ್ಯೈಃ ಲಿಂಗೈಃ ಸರ್ವೈಃ ಯುತಃ ಸ ಹಿ ॥ ೪ ॥

ಸರ್ವಾಶ್ರಯಃ ಪೂರ್ಣಗುಣಃ ಸೋಽಕ್ಷರಃ ಸನ್ ಹೃದಬ್ಜಗಃ ।
ಸೂರ್ಯಾದಿಭಾಸಕಃ ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕೋ ದೈವತೈರಪಿ ॥ ೫ ॥

ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದ್ಯೈಃ ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈಃ ಕಂಪಕೋಽನ್ಯಶ್ಚ ಜೀವತಃ ।
ಪತಿತ್ವಾದಿ ಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಃ ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ ॥ ೬ ॥

ಮುಖ್ಯತಃ ಸರ್ವಶಬ್ದೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯ ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ ।
ಅವ್ಯಕ್ತಃ ಕರ್ಮವಾಕ್ಯೈ (ಚ್ಯೈ)ಶ್ಚ ವಾಚ್ಯ ಏಕೋಽಮಿತಾತ್ಮಕಃ ॥ ೭ ॥

ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಶೂನ್ಯಮೇವ ಚ ।
ಇತ್ಯಾದ್ಯನ್ಯತ್ರನಿಯತೈರಪಿ ಮುಖ್ಯತಯೋದಿತಃ ।
ಶಬ್ದೈರತೋಽನಂತಗುಣೋ ಯಚ್ಛಬ್ದಾ ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ ॥ ೮ ॥

॥ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಮಾಪ್ತಃ ॥

॥ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತಯೋ ನ ಗುಣಾನ್ ಹರೇಃ ।
ನಿಷೇದ್ಧುಂ ಶಕ್ನುಯುರ್ವೇದಾ ನಿತ್ಯತ್ವಾನ್ಮಾನಮುತ್ತಮಮ್ ॥ ೧ ॥

ದೇವತಾವಚನಾದಾಪೋ ವದಂತೀತ್ಯಾದಿಕಂ ವಚಃ ।
ನಾಯುಕ್ತವಾದ್ಯನನ್ಯೈವ ಕಾರಣಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಕ್ವಚಿತ್ ॥ ೨ ॥

ಅಸಜ್ಜೀವಪ್ರಧಾನಾದಿಶಬ್ದಾಃ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ನಾಪರಮ್ ।
ವದಂತಿ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಕ್ವಾಪಿ ಪೂರ್ಣಗುಣೋ ಹರಿಃ ॥ ೩ ॥

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ನಾಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇಚ್ಛ್ರುತಿಃ ।
ಭ್ರಾಂತಿಮೂಲತಯಾ ಸರ್ವಸಮಯಾನಾಮಯುಕ್ತಿತಃ ॥ ೪ ॥

ನ ತದ್ವಿರೋಧಾದ್ವಚನಂ ವೈದಿಕಂ ಶಂಕ್ಯತಾಂ ವ್ರಜೇತ್ ।
ಆಕಾಶಾದಿಸಮಸ್ತಂ ಚ ತಜ್ಜಂ ತೇನ್ಯೈವ ಲೀಯತೇ ॥ ೫ ॥

ಸೋಽನುತ್ಪತ್ತಿಲಯಃ ಕರ್ತಾ ಜೀವಸ್ತದ್ವಶಗಃ ಸದಾ ।
ತದಾಭಾಸೋ ಹರಿಃ ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಪಿ ಸಮಃ ಸದಾ ॥ ೬ ॥

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಶ್ಚೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ದೇಹಶ್ಚೈವ ತದುದ್ಭವಃ ।
ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವಶೇ ಸರ್ವಂ ಸವಿಷ್ಣೋಃ ವಶಗಃಸದಾ ॥ ೭ ॥

ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಝಿತಃ ತಸ್ಮಾತ್ ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ।
ಉಕ್ತಾಗುಣಾಶ್ಚಾ ವಿರುದ್ಧಾಃ ತಸ್ಯ ವೇದೇನ ಸರ್ವಶಃ ॥ ೮ ॥

॥ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಮಾಪ್ತಃ ॥

॥ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವರ್ಗಂ ನಿರಯಂ ಚ ವಿಕರ್ಮಣಾ ।
ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇನ ಚ ತಮೋ ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪರಂ ಪದಮ್ ॥ ೧ ॥

ಯಾತಿ ತಸ್ಮಾದ್ ವಿರಕ್ತಃ ಸನ್ ಜ್ಞಾನಮೇವ ಸಮಾಶ್ರಯೇತ್ ।
ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾಪ್ರೇರಕಶ್ಚ ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಭೇದವಾನ್ ॥ ೨ ॥

ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಕಾಲೇಷು ಸ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ।
ತದ್ಭಕ್ತಿತಾರತಮ್ಯೇನ ತಾರತಮ್ಯಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಮ್ ॥ ೩ ॥

ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಆತ್ಮೇತಿ ಮಾನುಷೈಸ್ತು(ಶ್ಚ) ಸುರೇಶ್ವರೈಃ ।
ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಬಹುಗುಣೈಃ ಬ್ರಹ್ಮಣಾತ್ವ(ಹ್ಯ)ಖಿಲೈಃಗುಣೈಃ ॥ ೪ ॥

ಉಪಾಸ್ಯಃ ಸರ್ವವೇದೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಪಿ ಯಥಾಬಲಮ್ ।
ಜ್ಞೇಯೋ ವಿಷ್ಣುರ್ವಿಶೇಷಸ್ತು ಜ್ಞಾನೇಸ್ಯಾದುತ್ತರೋತ್ತರಮ್ ॥ ೫ ॥

ಸರ್ವೇಽಪಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಃ ಸ್ಯುಃ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ನ ಸಂಶಯಃ ।
ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ಜ್ಞಾನವಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವದೋಷೈರಪಿ ಕ್ವಚಿತ್ ॥ ೬ ॥

ಗುಣದೋಷೈಃ ಸುಖಸ್ಯಾಪಿ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸೌ ವಿಮುಕ್ತಿಗೌ ।
ನೃಣಾಂ ಸುರಾಣಾಂ ಮುಕ್ತೌತು ಸುಖಂ ಕ್ಲೃಪ್ತಂ ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ ॥ ೭ ॥

॥ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಮಾಪ್ತಃ ॥

॥ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯಃ ॥

ವಿಷ್ಣುರ್ಬ್ರಹ್ಮ ತಥಾಽದಾತೇತ್ಯೇವಂ ನಿತ್ಯಮುಪಾಸನಮ್ ।
ಕಾರ್ಯಮಾಪದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮ ತೇನ ಯಾತ್ಯಪರೋಕ್ಷತಾಮ್ ॥ ೧ ॥

ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣೋಽನ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ಪರಿಕ್ಷಯಃ ।
ಅನಿಷ್ಟಸ್ಯೋಭಯಸ್ಯಾಪಿ ಸರ್ವಸ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯಭೋಗತಃ ॥ ೨ ॥

ಉತ್ತರೇಷೂತ್ತರೇಷ್ವೇವಂ ಯಾವದ್ವಾಯುಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಃ ।
ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಭುಂಜತೇ ಭೋಗಾಂಸ್ತದಂತರ್ಬಹಿರೇವ ವಾ ॥ ೩ ॥

ವಾಯುರ್ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ ಭೋಗಾಂಶ್ಚೈವೋತ್ತರೋತ್ತರಮ್ ।
ಉತ್ಕ್ರಮ್ಯ ಮಾನುಷಾ ಮುಕ್ತಿಂ ಯಾಂತಿ ದೇಹಕ್ಷಯಾತ್ಸುರಾಃ ॥ ೪ ॥

ಅರ್ಚಿರಾದಿಪಥಾ ವಾಯುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತೇನ ಜನಾರ್ದನಮ್ ।
ಯಾಂತ್ಯುತ್ತಮಾ ನರೋಚ್ಚಾದ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾತ್ ಸಹಾಮುನಾ ॥ ೫ ॥

ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಂಶ್ಚ ಚಿದಾನಂದಶರೀರಿಣಃ ।
ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿವಿಷಯೇ ಮಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಪ್ಯೃತೇ ॥ ೬ ॥

ಯಥೇಷ್ಟಶಕ್ತಿಮಂತಶ್ಚ ವಿನಾಸ್ವಾಭಾವಿಕೋತ್ತಮಾನ್ ।
ಅನನ್ಯವಶಗಾಶ್ಚೈವ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸವಿವರ್ಜಿತಾಃ ।
ದುಃಖಾದಿರಹಿತಾ ನಿತ್ಯಂ ಮೋದಂತೇ ಅವಿರತಂಸುಖಮ್ ॥ ೭ ॥

ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೇನ ಮುನಿನಾ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹಃ ।
ಕೃತೋಽಯಂ ಪ್ರೀಯತಾಂ ತೇನ ಪರಮಾತ್ಮಾ ರಮಾಪತಿಃ ॥ ೮ ॥

ನಮೋ ನಮೋಽಶೇಷದೋಷದೂರಪೂರ್ಣಗುಣಾತ್ಮನೇ ।
ವಿರಿಂಚ(ಚಿ) ಶರ್ವಪೂರ್ವೇಡ್ಯವಂದ್ಯಾಯ ಶ್ರೀವರಾಯ ತೇ ॥ ೯ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತೇ ಅಣುಭಾಷ್ಯೇ
ಚುತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಮಾಪ್ತಃ

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಶ್ರೀಮದಣುಭಾಷ್ಯಮ್
(ಭಾವಾನುವಾದ)

ಓಂ ನಾರಾಯಣಂ ಗುಣೈಸ್ಸರ್ವೈರುದೀರ್ಣಂ ದೋಷವರ್ಜಿತಮ್ ।
ಜ್ಞೇಯಂ ಗಮ್ಯಂ ಗುರೂಂಶ್ಚಾಪಿ ನತ್ವಾ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ ॥ ೧ ॥

ಸಮಸ್ತವಾದ ಆನಂದ, ಜ್ಞಾನಮೊದಲಾದ ಅನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಚಿಂತಾಸಂತಾಪಾದಿದೋಷದೂರನಾದ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ನಾರಾಯಣಾಭಿನ್ನರಾದ ಗುರುಗಳನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದ

ವಿಷ್ಣುರೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಃ ಸರ್ವಕರ್ತಾಽಽಗಮೋದಿತಃ ।
ಸಮನ್ವಯಾದೀಕ್ಷತೇಶ್ಚ ಪೂರ್ಣಾನಂದೋಽಂತರಃ ಖವತ್ ॥ ೨ ॥

ದೇಶತಃ ಕಾಲತಃ ಗುಣತಃ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಶ್ರವಣ ಮನನ ನಿಧಿಧ್ಯಾನನಗಳಿಂದ ವಿಷಯೀಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವನು ಸಮಸ್ತಜೀವ ಜಡಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ನಿಯಮನ ಜ್ಞಾನ ಅಜ್ಞಾನ ಬಂಧ, ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಲ್ಲ ಸದಾಗಮಗಳಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವಕರ್ತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವನು ಉಪಕ್ರಮ ಉಪಸಂಹಾರ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವನು ಅವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಳಿಗೆ ಗೋಚರನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಚನಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿರುವನು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಆನಂದಉಳ್ಳವನಾಗಿ ಸರ್ವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಅಂತಸ್ಥನಾಗಿರುವನು ಆಕಾಶದಂತೆ ಅವಕಾಶವುಳ್ಳವನು ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ (ಆಕಾಶಪದ ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ)

ಪ್ರಣೇತಾ ಜ್ಯೋತಿರಿತ್ಯಾದ್ಯೈಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈರನ್ಯವಸ್ತುಷು ।
ಉಚ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣುರೇವೈಕಃ ಸರ್ವೈಃ ಸರ್ವಗುಣತ್ವತಃ ॥ ೩ ॥

ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಮುಖ್ಯ ಜೀವನಪ್ರದನಾಗಿರುವನು ಜ್ಯೋತಿ ಮುಂತಾದ ವಿಷ್ಣುಭಿನ್ನವಾದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳಿಂದ. ಜ್ಯೋತಿ ಗಾಯತ್ರೀ, ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಗುಣಗಳು ಸಮಾಧಿಕ ರಹಿತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತತ್ವರೂಪ ಧರ್ಮವಿರುವದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಸರ್ವಗೋಽತ್ತಾ ನಿಯಂತಾ ಚ ದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ಯುಜ್ಝಿತಃ ಸದಾ ।
ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವಾದ್ಯೈಃ ಲಿಂಗೈಃ ಸರ್ವೈಃ ಯುತಃ ಸಹಿ ॥ ೪ ॥

ಯಾವಾಗಲೂ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವವನು, ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವವನು. ಸರ್ವಸಂಹಾರಕನು. ಎಲ್ಲರೊಳಗಿದ್ದು ನಿಯಮನ

ಮಾಡುವವನು ಪ್ರಾಕೃತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರನು (ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನು) ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವ್ಯಕ್ತ್ಯಾನಂದಾದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬೋಧಿತವಾದ ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣಗತ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗ ನಾಮಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯ ವಾಚ್ಯನಾಗಿರುವನು ಅಂಥ ವಿಷ್ಣುವು ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಆಗಿರುವನು ಎಂದರ ಹಾಗೆ ಜ್ಞಾಪಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ

ಸರ್ವಾಶ್ರಯಃ ಪೂರ್ಣಗುಣಃ ಸೋಽಕ್ಷರಃ ಸನ್ ಹೃದಬ್ಜಗಃ ।
ಸೂರ್ಯಾದಿ ಭಾಸಕಃ ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕೋದ್ಯವತ್ತೈರಪಿ ॥ ೫ ॥

ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಜೀವಜಡಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕ ಆಧಾರನು ಆನಂದಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನು ಅವನು ಚತುರ್ವಿಧ ನಾಶರಹಿತನು ನಿರ್ದೋಷಿಯಾಗಿರುವನು ಸ್ವತಂತ್ರನು ಸತ್‌ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿರುವವನು ಸೂರ್ಯಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ತೇಜೋರಾಶಿಗಳಿಗ ಪ್ರಕಾಶಕಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನು ಎಲ್ಲ ದೇವತಗಳಿಂದ ಉಪಾಸ್ಯನೂ ವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ

ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದ್ಯೈಃ ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈಃ ಕಂಪಕೋಽನ್ಯಶ್ಚ ಜೀವತಃ ।
ಪತಿತ್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಃ ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ ॥ ೬ ॥
ಮುಖ್ಯತಃ ಸರ್ವಶಬ್ದೈಶ್ಚವಾಚ್ಯ ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ ।

ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ವೇದಾದಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ಯನಲ್ಲ ಎಲ್ಲಜಗಚ್ಚೇಷ್ಟಕನಾಗಿರುವನು ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿರುವನು ಅಪ್ರಾಕೃತಸ್ವರೂಪಿ ಯಾಗಿರುವನು ಜೀವರಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುವನು ಸರ್ವ ಅಧಿಪತಿತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿರುವನು ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರರಲ್ಲಿ ವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಜನ್ಮಾದಿರಹಿತನಾದ– ಜನಾರ್ದನ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಭಗವಂತನೊಬ್ಬನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ

ಅವ್ಯಕ್ತಃ ಕರ್ಮವಾಚ್ಚೈ(ಕ್ಯೈ)ಶ್ಚ ವಾಚ್ಯ ಏಕೋಽಮಿತಾತ್ಮಕಃ ॥ ೭ ॥
ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಶೂನ್ಯಮೇವಚ ।
ಇತ್ಯಾದ್ಯನ್ಯತ್ರನಿಯತ್ತೈರಪಿ ಮುಖ್ಯತಯೋದಿತಃ ।
ಶಬ್ದೈರತೋಽನಂತಗುಣೋ ಯಚ್ಛಬ್ದಾ ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ ॥ ೮ ॥

ವಿಷ್ಣುವು ಅವ್ಯಕ್ತನಾಗಿರುವನು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮೇನ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋಯಜೇತ ಇತ್ಯಾದಿ ಕರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವನು ಅದ್ವಿತೀಯನು ಅನವೃಶನು. ಸ್ವಗತಭೇದವಿವರ್ಜಿತನು, ಅನಂತರೂಪಗಳುಳ್ಳವನು. ಕಾರ್ಯನೂ ಕಾರಣನೂ ಆಗಿರುವನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು. ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ

ಪೂರ್ಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕವಾದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನು. ಅವ್ಯಕ್ತ, ಪೂರ್ಣ ರೂಪವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಇತರವಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸರ್ವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರ ಉಭಯತ್ರ ಅನ್ಯತ್ರವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನಾಗಿರುವವರಿಂದ ಅವನು ಅನಂತಗುಣಪೂರ್ಣನಾಗಿರುವನು ಶಬ್ದಗಳು ಆಯಾ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ

॥ ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಓಂ ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತಯೋ ನ ಗುಣಾನ್ ಹರೇಃ ।
ನಿಷೇದ್ಧುಂ ಶಕ್ನುಯುರ್ವೇದಾ ನಿತ್ಯತ್ವಾನ್ಮಾನಮುತ್ತಮಮ್ ॥ ೧ ॥

ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿಯಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು, ನಿಷೇಧಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರ ವೇದಗಳು ನಿತ್ಯವೂ ಅಪೌರುಷೇಯವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆನಿಸಿವೆ

ದೇವತಾವಚನಾದಾಪೋ ವದಂತೀತ್ಯಾದಿಕಂ ವಚಃ ।
ನಾಯುಕ್ತವಾದ್ಯನನ್ಯೈವ ಕಾರಣಂ ದೃಶ್ಯತೇಕ್ವಚಿತ್ ॥ ೨ ॥

ನೀರು ಮಾತಾಡುತ್ತದೆ ಮಣ್ಣು ಮಾತಾಡಿತು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಜಲಾಭಿಮಾನಿ ಅಥವಾ ಆಯಾ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಪರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವದಿಲ್ಲ ಅನತ್ತು ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರಣವಾಗಿ ತೋರುವದಿಲ್ಲ

ಅಸಜ್ಜೀವ ಪ್ರಧಾನಾದಿ ಶಬ್ದಾ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ನಾಪರಮ್ ।
ವದಂತಿ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಕ್ವಾಪಿ ಪೂರ್ಣಗುಣೋಹರಿಃ ॥ ॥ ೩ ॥
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ನಾಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇತ್ಶ್ರುತಿಃ ॥ ೪ ॥

ಅಸತ್. ಜೀವ ಪ್ರಧಾನ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಕಾರಣವಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೊರತು ಯಾರಿಗೂ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ ಸ್ವತಂತ್ರನೂ, ಸರ್ವಕರ್ತೃವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿರುವನು ಇದು ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧ ಪ್ರಮೇಯವಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದನ್ನು, ಅಯುಕ್ತವಾದುದನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಹೇಳಲಾರದು

ಭ್ರಾಂತಿಮೂಲತಯಾ ಸರ್ವಸಮಯಾನಾಮಯುಕ್ತಿತಃ ॥ ೪ ॥
ನ ತದ್ವಿರೋಧಾದ್ವಚನಂ ವೈದಿಕಂ ಶಂಕ್ಯತಾಂ ವ್ರಜೇತ್ ॥ ೫ ॥

ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಸಕಲ ಮತಗಳಿಗೂ ಭ್ರಾಂತಿಜನಕತ್ವ. ವಿಪ್ರಲಂಭನಾದಿಮೂಲತ್ವಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವೆನಿಸಿ

ಅವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಆ ದುಷ್ಟಮತಗಳ ವಿರೋಧದಿಂದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಹೊಂದಲಾರದು

ಆಕಾಶಾದಿ ಸಮಸ್ತಂಚ ತಜ್ಜಂ ತೇನೈವ ಲೀಯತೇ ॥ ೫ ॥
ಸೋಽನುತ್ಪತ್ತಿಲಯಃ ಕರ್ತಾ ಜೀವಸ್ತದ್ವಶಗಃ ಸದಾ ।
ತದಾಭಾಸೋ ಹರಿಃ ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಪಿ ಸಮಃ ಸದಾ ॥ ೬ ॥

ಆಕಾಶಾದಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳು ತದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಅವನಿಂದಲೇ ಲಯಹೊಂದುತ್ತದೆ ಆ ವಿಷ್ಣುವು ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶರಹಿತನಾಗಿರುವನು ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತೃವಾಗಿರುವನು ಜೀವನು ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನನಾಗಿರುವನು ಅವನ ಅಧೀನವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು ಜೀವನು ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾಗಿರುವನು ವಿಷ್ಣುವು ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮ ವರಾಹಾದಿ ಸಕಲ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದರಹಿತನಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಮನಾಗಿ ಇರುವನು

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಶ್ಚೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ದೇಹಶ್ಚೈವ ತದುದ್ಭವಃ ।
ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವಶೇ ಸರ್ವಂ ಸವಿಷ್ಣೋಃ ವಶಗಃ ಸದಾ ॥ ೭ ॥

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ದೇಹಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವು ರುದ್ರಾದಿಯಾದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ವಶದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವನು

ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಝಿತಃ ತಸ್ಮಾತ್ ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ।
ಉಕ್ತಾಗುಣಾಶ್ಚಾವಿರುದ್ಧಾಃ ತಸ್ಯ ವೇದೇನ ಸರ್ವಶಃ ॥ ೮ ॥

ಇದುವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಮಾಡಿದಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವದೋಷಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿರುವನು ಆದುದರಿಂದ ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿರುವನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ ಆಗಿರುವನು ವೇದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮಸ್ತವಾದ ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿಗುಣಗಳು. ಜಗತ್ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಸಕಲಗುಣಗಳೂ ಸಹ ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ

॥ ಇತಿ ದ್ವಿತಿಯಾಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾಸ್ವರ್ಗಂ ನಿರಯಂ ಚ ವಿಕರ್ಮಣಾ ।
ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇನ ಚ ತಮೋ ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪರಂ ಪದಮ್ ॥ ೧ ॥
ಯಾತಿ ತಸ್ಮಾದ್ ವಿರಕ್ತಃ ಸನ್ ಜ್ಞಾನಮೇವ ಸಮಾಶ್ರಯೇತ್ ॥ ೨ ॥

ಜೀವನು ಯಜ್ಞ, ಯಾಗಾದಿ ಶುಭ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮರಣಾನಂತರ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಪುಣ್ಯಶೇಷದಿಂದ ಪುನಃ ಭೂಮಿಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ

ಸ್ವೋಚಿತಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನರಕವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನ ಅಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಿತ್ಯನರಕ (ಅಂಧಂತಮಸ್ಸು) ವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನ ಸರಿಯಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಶ್ರವಣ ಮನನ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು

ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕಶ್ಚ ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಭೇದವಾನ್ ॥ ೨ ॥
ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಕಾಲೇಷು ಸ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ।
ತದ್ಭಕ್ತಿ ತಾರತಮ್ಯೇನ ತಾರತಮ್ಯಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಂ ॥ ೩ ॥

ಜೀವರ ಜಾಗ್ರದಾದಿ ಎಲ್ಲ ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿರುವನು ಎಲ್ಲ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ದೇಶ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುವನು ಅವನು ಭೇದರಹಿತನಾಗಿರುವನು ಅವನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾಡುವ ಭಕ್ತಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯ ಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಆನಂದಾದಿ ತಾರತಮ್ಯವು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ

ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಆತ್ಮೇತಿ ಮಾನುಷ್ಯೈಶ್ಚ ಸುರೇಶ್ವರೈಃ ।
ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಬಹುಗುಣೈಃ ಬ್ರಹ್ಮಣಾತ್ವಖಿಲೈರ್ಗುಣೈಃ ॥ ೪ ॥

ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ನಿರ್ದೋಷನು. ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನು ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನು ಸ್ವಾಮಿಯು ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳಿಂದ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಗುಣಗಳಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಸಮಸ್ತಗುಣಗಳಿಂದ ಉಪಾಸ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ

ಉಪಾಸ್ಯಃ ಸರ್ವವೇದೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಪಿಯಥಾಬಲಮ್ ।
ಜ್ಞೇಯೋ ವಿಷ್ಣುರ್ವಿಶೇಷಸ್ತು ಜ್ಞಾನೇಸ್ಯಾದುತ್ತರೋತ್ತರಮ್ ॥ ೫ ॥

ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಎಲ್ಲವೇದಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರ್ಯಂತ ಉತ್ತರೋತ್ತರವಾಗಿ ಫಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿರುತ್ತದೆ ಅವರವರ ಬಿಂಬಾಪರೋಕ್ಷದಿಂದಲೇ ಅವರವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ

ಸರ್ವೇಪಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಃ ಸ್ಯುಃ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ನ ಸಂಶಯಃ ।
ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ಜ್ಞಾನವಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವದೋಷೈರಪಿಕ್ವಚಿತ್ ॥ ೬ ॥

ಎಲ್ಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳೂ ಸಹ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನಿಗೆ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಾನಂತರ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಪಾಪಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ

ಗುಣದೋಷೈಃ ಸುಖಸ್ಯಾಪಿ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸೌವಿಮುಕ್ತಿಗೌ ।
ನೃಣಾಂ ಸುರಾಣಾಂ ಮುಕ್ತೌತು ಸುಖಂ ಕ್ಲೃಪ್ತಂ ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ ॥ ೭ ॥

ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಾನಂತರ ಮನುಷ್ಯರ ಸದಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸುಖಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಗೆ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸಾದಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ದೇವತಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖವು ನಿಯತವಾಗಿರುತ್ತದೆ

॥ ಇತಿ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯಃ ॥

ವಿಷ್ಣುರ್ಬ್ರಹ್ಮ ತಥಾಽಽದಾತೇತ್ಯೇವಂ ನಿತ್ಯಮುಪಾಸನಮ್ ।
ಕಾರ್ಯಮಾಪದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮ ತೇನ ಯಾತ್ಯಪರೋಕ್ಷತಾಮ್ ॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು. ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಹಾಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯು ಎಂದು ಯಾವಾಗಲೂ ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ನಿರಂತರ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಅಪರೋಕ್ಷ ವಿಷಯನಾಗುತ್ತಾನೆ

ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣೋಽನ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ಪರಿಕ್ಷಯಃ ।
ಅನಿಷ್ಟಸ್ಯೋಭಯಸ್ಯಾಪಿ ಸರ್ವಸ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯ ಭೋಗತಃ ॥ ೨ ॥

ಪುಣ್ಯಪಾಪವೆಂದು ಉಭಯವಾಗಿರತಕ್ಕ ಸಂಚಿತ ಆಗಾಮಿಗಳಿಂದ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಸಮಸ್ತವಾದ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮವು ಭೋಗದಿಂದಲೇ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತದೆ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮದಿಂದ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಎಲ್ಲ ಅನಿಷ್ಟಗಳು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಶ ಹೊಂದುತ್ತವೆ

ಉತ್ತರೇಷೂತ್ತರೇಷ್ವೇವಂ ಯಾವದ್ವಾಯುಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಃ ।
ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಭುಂಜತೇ ಭೋಗಾನ್ ತದಂತರ್ಬಹಿರೇವವಾ ॥ ೩ ॥

ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ದೇವತೆಗಳು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ತಮಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದ ಜನಕರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಯಹೊಂದಿ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ

ವಾಯುರ್ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ ಭೋಗಾಂಶ್ಚೈವೋತ್ತರೋತ್ತರಮ್ ।
ಉತ್ಕ್ರಮ್ಯ ಮಾನುಷಾ ಮುಕ್ತಿಂ ಯಾಂತಿ ದೇಹಕ್ಷಯಾತ್ಸುರಾಃ ॥ ೪ ॥

ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವರು ದೇವತೆಗಳ ಭೋಗದಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದ್ದು ಉತ್ತರೋತ್ತರವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗುವದು ದೇಹಕ್ಷಯದಿಂದ ದೇವತೆಗಳೂ ಮತ್ತು ಮಾನುಷೋತ್ತಮರು ಬ್ರಹ್ಮನಾಡಿಯಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಮಣವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ

ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಪಥಾ ವಾಯುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇನ ಜನಾರ್ದನಮ್ ।
ಯಾಂತ್ಯುತ್ತಮಾ ನರೋಚ್ಛ್ವಾದ್ಬಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾತ್ ಸಹಾಮುನಾ ॥ ೫ ॥

ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ಸಾಧಕರು ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಮಾರ್ಗಗಳ ಮುಖಾಂತರ ವಾಯುದೇವರನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆ ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಜನ್ಮಾದಿ ಮೋಚಕನಾದ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ

ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಂಶ್ಚ ಚಿದಾನಂದಶರೀರಿಣಃ ।
ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ವಿಷಯೇ ಮಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಪ್ಯೃತೇ ॥ ೬ ॥

ಯಥೇಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಮಂತಶ್ಚ ವಿನಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೋತ್ತಮಾನ್ ।
ಅನನ್ಯವಶಗಾಶ್ಚೈವ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸ ವಿವರ್ಜಿತಾಃ ।
ದುಃಖಾದಿರಹಿತಾ ನಿತ್ಯಂ ಮೋದಂತೇ ಅವಿರತಂ ಸುಖಂ ॥ ೭ ॥

ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜೀವರು ಭಗವದಿಚ್ಛಾನುಸಾರಿಯಾದ ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಅವರು ಜ್ಞಾನಾನಂದಾತ್ಮಕವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಸ್ವಯೋಗ್ಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಥೇಷ್ಟಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ತಮಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಯಾರವಶದಲ್ಲಿ (ಅಧೀನರಾಗಿ)ಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ದೂರರಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ದುಃಖರಹಿತವಾದ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಮೋಕ್ಷಾನಂದವನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಭೋಗಮಾಡುತ್ತಾರ

ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೇನ ಮುನಿನಾ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹಃ ।
ಕೃತೋಽಯಂ ಪ್ರೀಯತಾಂ ತೇನ ಪರಮಾತ್ಮಾರಮಾಪತಿಃ ॥ ೮ ॥

ನಮೋ ನಮೋಽಶೇಷದೋಷದೂರ ಪೂರ್ಣಗುಣಾತ್ಮನೇ ।
ವಿರಿಂಚಶರ್ವ ಪೂರ್ವೇಡ್ಯ ವಂದ್ಯಾಯ ಶ್ರೀವರಾಯತೇ ॥ ೯ ॥

ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞರಿಂದ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹರೂಪವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯಿಂದ ರಮಾಪತಿಯಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಲಿ ಸಕಲದೋಷಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾದ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ. ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರರೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನೂ ವಂದ್ಯನೂ ಆದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅನಂತಾನಂತ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು

॥ ಇತಿ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

॥ ಶ್ರೀ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಅಧಿಕರಣಗಳು ಅಣುಭಾಷ್ಯದ ಯಾವ ಪದ (ಶಬ್ದ)ಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹೀತವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು

	ಅಣುಭಾಷ್ಯ	ಅಧಿಕರಣಗಳ ಹೆಸರು
೧	ವಿಷ್ಣುರೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಃ	ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣಮ್
೨	ಸರ್ವಕರ್ತಾ	ಜನ್ಮಾದ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೩	ಆಗಮೋದಿತಃ	ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್
೪	ಸಮನ್ವಯಾತ್	ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣಮ್
೫	ಈಕ್ಷತೇಶ್ಚ	ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೬	ಪೂರ್ಣಾನಂದಃ	ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣಮ್
೭	ಅಂತರಃ	ಅಂತಸ್ಥತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್
೮	ಖವತ್	ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್
೯	ಪ್ರಣೇತಾ	ಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣಮ್
೧೦	ಜ್ಯೋತಿಃ	ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಮ್
೧೧	ಇತ್ಯಾದ್ಯೈಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈರನ್ಯ ವಸ್ತುಷು ಉಚ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣು ರೇವೈಕಃ ಸರ್ವೈ- ಸರ್ವಗುಣತ್ವತಃ।	ಗಾಯತ್ರ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೨	ಪ್ರಣೇತಾ-	ಅಂತಿಮ ಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣಮ್
೧೩	ಸರ್ವಗಃ	ಸರ್ವಗತತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್
೧೪	ಅತ್ತಾ	ಅತ್ತೃತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್
೧೫	ಅತ್ತಾ	ಗುಹಾಧಿಕರಣಮ್
೧೬	ನಿಯಂತಾ	ಅಂತರಾಧಿಕರಣಮ್
೧೭	ನಿಯಂತಾಚ	ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೮	ದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ಯುಜ್ಝಿತಃ ಸದಾ	ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್
೧೯	ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗೈಃ ಸರ್ವೈಃ ಯುತಃ ಸಹಿ	ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣಮ್
೨೦	ಸರ್ವಾಶ್ರಯಃ	ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೨೧	ಪೂರ್ಣಗುಣಃ	ಭೂಮಾಧಿಕರಣಮ್
೨೨	ಸೋಕ್ಷರಃ	ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣಮ್
೨೩	ಸನ್	ಸದಧಿಕರಣಮ್
೨೪	ಹೃದಬ್ಜಗಃ	ದಹರಾಧಿಕರಣಮ್

	ಅಣುಭಾಷ್ಯ	ಅಧಿಕರಣಗಳ ಹೆಸರು
೨೫	ಸೂರ್ಯಾದಿಭಾಸಕ-	ಅನುಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೨೬	ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕ-	ವಾಮನಾದಿಕರಣಮ್
೨೭	ದೈವತ್ಯೈರಪಿಜ್ಞೇಯಃ	ದೇವತಾಧಿಕರಣಮ್
೨೮	ನ ವೇದ್ಯೋ ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈಃ	ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣಮ್
೨೯	ಕಂಪಕಃ	ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಮ್
೩೦	ಜೀವತಃ ಕಂಪಕ	ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಮ್
೩೧	ಅನ್ಯತ್ವ	ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್
೩೨	ಜೀವತಃ ಅನ್ಯಃ	ಸುಷುಪ್ತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೩೩	ಪತಿತ್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಃ	ಪತ್ಯಧಿಕರಣಮ್ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣಮ್)
೩೪	ಅವ್ಯಕ್ತಃ	ಆನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣಮ್
೩೫	ಕರ್ಮವಾಚ್ಯೈಶ್ವವಾಚ್ಯಃ	ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣಮ್
೩೬	ಏಕಃ ಅಮಿತಾತ್ಮಕಃ	ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣಮ್
೩೭	ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂಚ	ಕಾರಣತ್ವೇನಾ(ಆಕಾಶಾ)ಧಿಕರಣಮ್
೩೮	ಕರ್ಮವಾಚ್ಯೈಶ್ಚವಾಚ್ಯಃ	ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಮ್
೩೯	ಪ್ರಕೃತಿಃ	ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೪೦	ಶೂನ್ಯಮೇವ ಚ	ಏತೇನಸರ್ವೇವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣಮ್

॥ ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ॥

೪೧	ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತಯಃ ಹರೇಃ ಗುಣಾನ್ ನಿಷೇದ್ಧುಂ ನ ಶಕ್ನುಯುಃ	ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೪೨	ವೇದಾಃ ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ಮಾನಮುತ್ತಮಮ್	ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್
೪೩	ದೇವತಾವಚನಾತ್ ಆಪೋವದಂತೀ ತ್ಯಾದಿಕಂ ವಚಃನ ಅಯುಕ್ತವಾದೀ	ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೪೪	ಅಸನ್ನೈವ ಕಾರಣಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಕ್ವಚಿತ್ ಅಸಜ್ಜೀವ ಪ್ರಧಾನಾದಿ ಶಬ್ದಾಃ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ನಾಪರಂ । ವದಂತಿ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಕ್ವಾಪಿ	ಅಸದಧಿಕರಣಮ್

	ಅಣುಭಾಷ್ಯ	ಅಧಿಕರಣಗಳ ಹೆಸರು
೪೫	ಪೂರ್ಣಗುಣೋ ಹರಿ-	ಭೋಕ್ತ್ರಧಿಕರಣಮ್
೪೬	ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್ ನಾಯುಕ್ತಂ	ಆರಂಭಣಾಧಿಕರಣಮ್
	ತದ್ವದೇತ್ ಶ್ರುತಿಃ	(ತದನನ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್)
೪೭	ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ಅಯುಕ್ತಂ	
	ತತ್ ಶ್ರುತಿಃನ ವದೇತ್	ಇತರವ್ಯಪದೇಶಾಧಿಕರಣಮ್
೪೮	ನ ಅಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇತ್	
	ಶ್ರುತಿಃ ।	ಶ್ರುತಿ(ಶಬ್ದ)ಮೂಲತ್ವಾದಿಕರಣಮ್
೪೯	ನ ಅಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇತ್ಶ್ರುತಿಃ	ನ ಪ್ರಯೋಜನಾಧಿಕರಣಮ್
೫೦	ನ ಅಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇತ್ಶ್ರುತಿಃ	ವೈಷಮ್ಯನೈರ್ಘೃಣ್ಯಾಧಿಕರಣಮ್
೫೧	ನ ಅಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇತ್	ಸರ್ವಧರ್ಮೋಪಪತ್ತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
	ಶ್ರುತಿಃ	(ಸರ್ವಧರ್ಮಾಧಿಕರಣಮ್)
೫೨	ಭ್ರಾಂತಿಮೂಲತಯಾ ಸರ್ವ	ರಚನಾನುಪಪತ್ತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
	ಸಮಯಾನಾಮಯುಕ್ತಿತಃ ।	ಅನ್ಯತ್ರಾ ಭಾವಾಧಿಕರಣಮ್
	ನತದ್ವಿರೋಧಾದ್ವಚನಂ	ಅಭ್ಯುಪಗಮಾಧಿಕರಣಮ್
	ವೈದಿಕಂ ಶಂಕ್ಯತಾಂ ವ್ರಜೇತ್ ॥	ಪುರುಷಾಶ್ಮಾಧಿಕರಣಮ್
		ಅನ್ಯಥಾನುಮಿತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
		ವೈಶೇಷಿಕಾಧಿಕರಣಮ್
		ಸಮುದಾಯಾಧಿಕರಣಮ್
		ಅನವಧಿಕರಣಮ್
		ಅನುಪಲಬ್ಧ್ಯಧಿಕರಣಮ್
		ನೈಕಸ್ಮಿನ್ನಧಿಕರಣಮ್
		ಪತ್ಯುರಧಿಕರಣಮ್
		ಉತ್ಪತ್ತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೫೩.	ಆಕಾಶಾದಿಸಮಸ್ತಂ ಚ ತಜ್ಜಂ }	ವಿಯದಧಿಕರಣಮ್
	ತೇನೈವ	ಮಾತರಿಶ್ವಾಧಿಕರಣಮ್
೫೪	ಸೋಽನುತ್ಪತ್ತಿಲಯಃ ಕರ್ತಾ	ಅಸಂಭವಾಧಿಕರಣಮ್
೫೫	ಆಕಾಶಾದಿ ಸಮಸ್ತಂ ಚ ತಜ್ಜಂ	
	ತೇನೈವ	ತೇಜೋಽಧಿಕರಣಮ್
೫೬	ಆಕಾಶಾದಿಸಮಸ್ತಂ ಚ ತಜ್ಜಂ	
	ತೇನೈವ	ಅಬಧಿಕರಣಮ್
೫೭	ಆಕಾಶಾದಿ ಸಮಸ್ತಂ ಚ ತಜ್ಜಂ	
	ತೇನೈವ	ಪೃಥಿವ್ಯಧಿಕರಣಮ್

ಅಣುಭಾಷ್ಯ	ಅಧಿಕರಣಗಳ ಹೆಸರು
೧೦೬ ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕಶ್ಚ	ದೇಹಯೋಗಾಧಿಕರಣಮ್
೧೦೭ ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕಶ್ಚ	ತದಭಾವಾಧಿಕರಣಮ್
೧೦೮ ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕಶ್ಚ	ಅತ ಪ್ರಬೋಧಾಧಿಕರಣಮ್
೧೦೯ ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕ	ಕರ್ಮಾನುಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೧೦ ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕಶ್ಚ	ಸಂಪತ್ಯ(ಮುಗ್ಧಪ್ರಾಪ್ತ್ಯ)ಧಿಕರಣಮ್
೧೧೧ ಸರ್ವರೂಪೇಷು ಅಭೇದವಾನ್ ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಕಾಲೇಷು ಸಏಕ ಪರಮೇಶ್ವರಃ	ಸ ಸ್ಥಾನತೋಽಪ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೧೨ ಸರ್ವರೂಪೇಷು ಅಭೇದವಾನ್	ಅರೂಪವದಧಿಕರಣಮ್
೧೧೩ ಸಏಕ. ಪರಮೇಶ್ವರಃ	ಅತಏವಾ(ಉಪಮಾ)ಧಿಕರಣಮ್
೧೧೪ ತದ್ಭಕ್ತಿತಾರತಮ್ಯೇನ ತಾರತಮ್ಯಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಮ್	ಅಂಬುವದಧಿಕರಣಮ್
೧೧೫ ತದ್ಭಕ್ತಿ ತಾರತಮ್ಯೇನ ತಾರತಮ್ಯಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಮ್	ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸಾಧಿಕರಣಮ್
೧೧೬ ಪರಮೇಶ್ವರಃ	ಪ್ರಕೃತೈತಾವತ್ತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್ (ಪಾಲಕತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್)
೧೧೭ ಮೇಶ್ವರಃ	ಅವ್ಯಕ್ತಾಧಿಕರಣಮ್ (ತದವ್ಯಕ್ತಾಧಿಕರಣಮ್)
೧೧೮ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ	ಅಹಿಕುಂಡಲಾ (ಉಭಯವ್ಯಪದೇಶಾ) ಧಿಕರಣಮ್
೧೧೯ ಸ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ	ಪರಮತೋಽಧಿಕರಣಮ್
೧೨೦ ಸ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ	ಸ್ಥಾನವಿಶೇಷಾ(ವೈಶೇಷ್ಯಾ)ಧಿಕರಣಮ್
೧೨೧ ಸ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ	ತಥಾನ್ಯದಧಿಕರಣಮ್
೧೨೨ ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಕಾಲೇಷು ಸ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ	ಅನೇನ ಸರ್ವಗತತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೩ ಸ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ	ಫಲಾ (ಫಲಾದಾನಾ)ಧಿಕರಣಮ್
೧೨೪ ಸರ್ವ ವೇದೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಪಿಯಥಾ ಬಲಂ ವಿಷ್ಣುಃ ಜ್ಞೇಯಃ	ಸರ್ವವೇದಾಂತಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸರ್ವವೇದಾಧಿಕರಣಮ್)
೧೨೫ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತು ಅಖಿಲೈಃಗುಣೈಃ	ಉಪಸಂಹಾರಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೬ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತು ಅಖಿಲೈಃಗುಣೈಃ	ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಧಿಕರಣಮ್

	ಅಣುಭಾಷ್ಯ	ಅಧಿಕರಣಗಳ ಹೆಸರು
೧೨೭	ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತು ಅಖಿಲೈಃಗುಣೈಃ	ಸರ್ವಾಭೇದಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೮	ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಆತ್ಮೇತಿ ಮಾನುಷೈಶ್ಚ ಸುರೇಶ್ವರೈಃ । ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಬಹುಗುಣೈಃ ವಿಷ್ಣುಃ ಉಪಾಸ್ಯಃ ॥	ಆನಂದಾ(ದ್ಯ)ಧಿಕರಣಮ್
೧೨೯	ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಆತ್ಮೇತಿ ಚ	ಪ್ರಿಯಶಿರಸ್ತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್
೧೩೦	ಸುರೇಶ್ವರೈಃ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಬಹುಗುಣೈಃ	ಇತರಾಧಿಕರಣಮ್
೧೩೧	ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತು ಅಖಿಲೈಃ ಗುಣೈಃ	ಆಧ್ಯಾನಾಧಿಕರಣಮ್
೧೩೨	ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತು ಅಖಿಲೈಃ ಗುಣೈಃ	ಆತ್ಮಗೃಹೀತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೩೩	ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತು ಅಖಿಲೈಃ ಗುಣೈಃ	ಅನ್ವಯಾಧಿಕರಣಮ್
೧೩೪	ಗುಣೈರುಪಾಸ್ಯಃ	ಕಾರ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಧಿಕರಣಮ್
೧೩೫	ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಉಪಾಸ್ಯಃ	ಸಮಾನಾಧಿಕರಣಮ್
೧೩೬	ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತು ಅಖಿಲೈಃ ಗುಣೈಃ	ನವಾ ವಿಶೇಷಾಧಿಕರಣಮ್
೧೩೭	ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಆತ್ಮೇತಿ ಚ	ಸಂಭೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೩೮	ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತು ಅಖಿಲೈಃ ಗುಣೈಃ	ಪುರುಷಾಧಿಕರಣಮ್
೧೩೯	ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಆತ್ಮೇತಿ ಚ	ವೇದಾದ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೪೦	ಗುಣೈಃ ಉಪಾಸ್ಯಃ	ಹಾನ್ಯ(ಮುಕ್ತೋಪಾಸನಾ)ಧಿಕರಣಮ್
೧೪೧	ಗುಣೈಃ ಉಪಾಸ್ಯಃ	ಛಂದಾಧಿಕರಣಮ್
೧೪೨	ಸರ್ವೈರುಪಾಸ್ಯಃ	ಅನಿಯಮಾಧಿಕರಣಮ್
೧೪೩	ಯಥಾಕ್ರಮಂ	ಯಾವದಧಿಕರಣಮ್
೧೪೪	ವಿಷ್ಣುಃ ಉಪಾಸ್ಯಃ	ಇಯದಾಮನನಾಧಿಕರಣಮ್
೧೪೫	ವಿಷ್ಣುಃ ಉಪಾಸ್ಯಃ	ವ್ಯತಿಹಾರಾಧಿಕರಣಮ್
೧೪೬	ವಿಷ್ಣುಃ ಉಪಾಸ್ಯಃ	ಸತ್ಯಾದ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೪೭	ವಿಷ್ಣುಃ ಉಪಾಸ್ಯಃ	ಕಾಮಾಧಿಕರಣಮ್
೧೪೮	ಸರ್ವೈರಪಿ ಜ್ಞೇಯಃ	ನಿರ್ಧಾರಣಾಧಿಕರಣಮ್
೧೪೯	ಸರ್ವೈರಪಿ ಜ್ಞೇಯಃ	ಪ್ರದಾನಾಧಿಕರಣಮ್
೧೫೦	ಸರ್ವೈರಪಿ ಜ್ಞೇಯಃ	ಲಿಂಗಭೂಯಸ್ತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್
೧೫೧.	ಸರ್ವೈರಪಿ ಜ್ಞೇಯಃ	ಪೂರ್ವವಿಕಲ್ಪಾಧಿಕರಣಮ್
೧೫೨	ಸರ್ವೈರಪಿ ಜ್ಞೇಯಃ	ವಿದ್ಯಾಧಿಕರಣಮ್

ಅಣುಭಾಷ್ಯ	ಅಧಿಕರಣಗಳ ಹೆಸರು
೧೧೩ ಸರ್ವೈರಪಿ ಜ್ಞೇಯಃ	ಶ್ರುತ್ಯ(ಅಬಾಧಾ)ಧಿಕರಣಮ್
೧೧೪ ಸರ್ವೈರಪಿ ಜ್ಞೇಯಃ	ಅನುಬಂಧಾಧಿಕರಣಮ್
೧೧೫ ವಿಶೇಷಸ್ತು ಜ್ಞಾನಸ್ವಾಮ ತ್ತ್ಯರೋತ್ತರಂ ।	ಪ್ರಜ್ಞಾಂತರಾಧಿಕರಣಮ್
೧೧೬ ವಿಶೇಷಸ್ತು	ನ ಸಾಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣಮ್
೧೧೭ ಸರ್ವೈರಪಿ ಜ್ಞೇಯಃ	ಪರೇಣಾಧಿಕರಣಮ್
೧೧೮ ಯಥಾಕ್ರಮಂ	ಏಕಾಧಿಕರಣಮ್
೧೧೯ ಸುರೇಶ್ವರೈಃ (ಸಹಉಪಾಸ್ಯಃ)	ಅಂಗಾವಬದ್ಧಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೦ ಸಕ್ಷಿವಾಸಂವ ಆತ್ಮೇತಿವಿಷ್ಣುಃ ಉಪಾಸ್ಯಃ	ಭೂಮಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೧ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಬಹುಗುಣೈಃ	ನಾನಾಶಬ್ದಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೨ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ವಿಷ್ಣುಃಉಪಾಸ್ಯಃ	ವಿಕಲ್ಪಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೩ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಬಹುಗುಣೈಃ ವಿಷ್ಣುಃ ಉಪಾಸ್ಯಃ	ಕಾಮ್ಯಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೪ ಸುರೇಶ್ವರೈಃ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಬಹುಗುಣೈಃ ಸರ್ವವೇದ್ಯೈಶ್ಚ ಉಪಾಸ್ಯಃ	ಅಂಗಾ(ಯಥಾಶ್ರಯಭಾವಾ)ಧಿಕರಣಮ್ ಸವಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೫ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಃಸ್ಯುಃ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ನ ಸಂಶಯಃ	ಪುರುಷಾರ್ಥಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೬ ಸರ್ವವೇದ್ಯೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಪಿ ಯಥಾಬಲಂ ಜ್ಞೇಯೋವಿಷ್ಣುಃ	ಅನಾರ್ಸ್ವತ್ರಿಕ್ಯಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೭ ಸರ್ವವೇದ್ಯೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಪಿ ಯಥಾಬಲಂ ಜ್ಞೇಯೋ ವಿಷ್ಣುಃ	ಸಾ ವಿಶೇಷಾಧಿಕರಣಮ್
೧೨೮ ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ಜ್ಞಾನವಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವದೋಷೈರಪಿ ಕ್ವಚಿತ್ । ಗುಣದೋಷೌ ಸುಖಸ್ಯಾಪಿ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸೌ ವಿಮುಕ್ತಿಗೌ । ನೃಣಾಂ ಸುರಾಣಾಂ ಮುಕ್ತೌ ತು ಸುಖಂ ಕ್ಲೃಪ್ತಂ ಯಥಾ ಕ್ರಮಮ್ ॥	ಸ್ತುತ್ಯ(ಕಾಮಚಾರಾ)ಧಿಕರಣಮ್
೧೨೯ ಸರ್ವೈಃ ವಿಷ್ಣುಃ ಜ್ಞೇಯಃ	ಉಭಯಲಿಂಗಾಧಿಕರಣಮ್
೧೩೦. ಸರ್ವೈಃ ವಿಷ್ಣುಃ ಜ್ಞೇಯಃ	ಆಧಿಕಾರಿಕಾಧಿಕರಣಮ್

ಅಣುಭಾಷ್ಯ	ಅಧಿಕರಣಗಳ ಹೆಸರು
೧೭೧ ನೃಣಾಂ ಗುಣೈಃ ಕ್ಲೃಪ್ತಂ ಸುಖಂ ಸುರಾಣಾಂ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಭವೇತ್	ಫಲಶ್ರುತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೭೨ ನೃಣಾಂ ಗುಣೈಃ ಕ್ಲೃಪ್ತಂ ಸುಖಂ ಸುರಾಣಾಂ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಭವೇತ್	ಕೃತ್ಸ್ನಬಾವಾಧಿಕರಣಮ್
೧೭೩ ಸರ್ವೈಃ ವಿಷ್ಣುರ್ಜ್ಞೇಯಃ	ಅನ್ವಯಾ(ಅನಾವಿಷ್ಕಾರಾ)ಧಿಕರಣಮ್
೧೭೪ ತೇನ ಯಥಾತ್ಮಪರೋಕ್ಷತಾಂ	ಐಹಿಕಾಧಿಕರಣಮ್
೧೭೫ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಸ್ಸ್ಯು - ನ ಸಂಶಯ	ಮುಕ್ತಿ ಫಲಾಧಿಕರಣಮ್

॥ ಇತಿ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ॥

೧೭೬ ನಿತ್ಯಮುಪಾಸನಂ ಕಾರ್ಯಮ್	ಆವೃತ್ತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೭೭ ವಿಷ್ಣುಃ ಅದಾತಾ ಇತ್ಯೇವಂ ನಿತ್ಯಮುಪಾಸನಂ ಕಾರ್ಯಮ್ ಆಪದ್ಯಪಿ	ಆತ್ಮಾಧಿಕರಣಮ್
೧೭೮ ವಿಷ್ಣುಃ ನಾಮಾದೌ ಇತ್ಯೇವಂ ನಿತ್ಯಮುಪಾಸನಂ ಕಾರ್ಯಂ	(ನ)ಪ್ರತೀಕಾಧಿಕರಣಮ್
೧೭೯ ವಿಷ್ಣುಃ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಉಪಾಸನಂ ಕಾರ್ಯಮಾಪದ್ಯಪಿ	ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೮೦ ಸುರೇಶ್ವರೈಃ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಬಹುಗುಣೈಃ ವಿಷ್ಣುಃ ಉಪಾಸ್ಯಃ	ಆದಿತ್ಯಾ(ದಿಮತ್ಯಾ)ಧಿಕರಣಮ್
೧೮೧ ಉಪಾಸನಂ ನಿತ್ಯಮುಪಾಸನಮ್ ಕಾರ್ಯಂ	ಆಸೀನಾಧಿಕರಣಮ್
೧೮೨ ನಿತ್ಯಮ್	ಆಪ್ರಾಯಣಾಧಿಕರಣಮ್
೧೮೩ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣೋಽನ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ಪರಿಕ್ಷಯಃ । ಅನಿಷ್ಟಸ್ಯೋಭಯಸ್ಯಾಪಿ ಸರ್ವಸ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯ ಭೋಗತಃ ।	ತದಧಿಗಮಾಧಿಕರಣಮ್

ಅಣುಭಾಷ್ಯ	ಅಧಿಕರಣಗಳ ಹೆಸರು
೧೮೪ ಉತ್ತರೇಷೂತ್ತರೇಷ್ವೇವಂ ಯಾವದ್ವಾಯುಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಃ । ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಭುಂಜತೇ ಭೋಗಾನ್ ತದಂತರ್ಬಹಿರೇವ ವಾ ।	ವಾಗಧಿಕರಣಮ್
೧೮೫ ಉತ್ತರೇಷೂತ್ತರೇಷ್ವೇವಂ ಯಾವದ್ವಾಯುಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಃ । ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಭುಂಜತೇ ಭೋಗಾನ್ ತದಂತರ್ಬಹಿರೇವ ವಾ ।	ಮನಃಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣಮ್
೧೮೬ ವಾಯುಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ ತದಂತಃ ಬಹಿರೇವವಾ ಭೋಗಾನ್ ಭುಂಜತೇ	ಅಧ್ಯಕ್ಷಾಧಿಕರಣಮ್
೧೮೭ ಉತ್ತರೇಷೂತ್ತರೇಷ್ವೇವಂ ಯಾವದ್ವಾಯುಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಃ। ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಭುಂಜತೇ ಭೋಗಾನ್ ತದಂತರ್ಬಹಿರೇವ ವಾ ।	ಭೂತಾಧಿಕರಣಮ್
೧೮೮ ಉತ್ತರೇಷೂತ್ತರೇಷ್ವೇವಂ ಯಾವದ್ವಾಯುಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾ। ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಭುಂಜತೇ ಭೋಗಾನ್ ತದಂತರ್ಬಹಿರೇವ ವಾ ।	ನೈಕಸ್ಮಿನ್ನಧಿಕರಣಮ್
೧೮೯ ತದಂತರ್ಬಹಿರೇವ ವಾ	ಸಮಾನಾಧಿಕರಣಮ್
೧೯೦ ವಾಯುಃ ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ ತದಂತಃ ಬಹಿರೇವವಾ ಭೋಗಾನ್ ಭುಂಜತೇ	ತಾನಿಪರಾಧಿಕರಣಮ್
೧೯೧ ವಾಯುಃ ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ ತದಂತಃ ಬಹಿರೇವವಾ ಭೋಗಾನ್ ಭುಂಜತೇ	ಅವಿಭಾಗಾಧಿಕರಣಮ್
೧೯೨ ಉತ್ಕ್ರಮ್ಯಮಾನುಷಾ ಮುಕ್ತಿಂ ಯಾಂತಿ	ತದೋಕೋಧಿಕರಣಮ್ (ತದೋಕೋ ಜ್ವಲನಾಧಿಕರಣಮ್)
೧೯೩ ಉತ್ಕ್ರಮ್ಯಮುಕ್ತಿಂ ಯಾಂತಿ	ಯೋಗ್ಯ (ಪ್ರತಿಸ್ಮರಣಾ)ಧಿಕರಣಮ್
೧೯೪ ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಪಥಾವಾಯುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ	ಅರ್ಚಿರಾದ್ಯಧಿಕರಣಮ್

	ಅಣು ಬಾಷ್ಯ	ಅಧಿಕರಣಗಳ ಹೆಸರು
೧೯೫	ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಪಥಾವಾಯುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ	ವಾಯು (ಶಬ್ದ)ಗತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೧೯೬	ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಪಥಾವಾಯುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ	ತಟಿದಧಿಕರಣಮ್
೧೯೭	ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಪಥಾವಾಯುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ	ಆತಿವಾಹಿಕಾಧಿಕರಣಮ್
೧೯೮	ತೇನ ಜನಾರ್ದನಂ ಯಾಂತಿ	ವೈದ್ಯುತಾಧಿಕರಣಮ್
೧೯೯	ಉತ್ತಮಾಃ ಜನಾರ್ದನಂ ಯಾಂತಿ	ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೨೦೦	ಸಹಾಮುನಾ ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಂಶ್ಚ ಚಿದಾನಂದ ಶರೀರಿಣಃ	ಸಂಪದ್ಯಾಧಿಕರಣಮ್
೨೦೧	ಸಹಾಮುನಾ ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಂಶ್ಚ ಚಿದಾನಂದ ಶರೀರಿಣಃ	ಮುಕ್ತಾಧಿಕರಣಮ್
೨೦೨	ಅಮುನಾ	ಆತ್ಮಾಧಿಕರಣಮ್
೨೦೩	ಅಮುನಾ ಸಹೋತ್ತಮಾ ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಂಶ್ಚ	ಅವಿಭಾಗಾಧಿಕರಣಮ್
೨೦೪	ಅಮುನಾ ಯಥಾ ಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಂಶ್ಚ ಚಿದಾನಂದ ಶರೀರಿಣಃ	ಬ್ರಾಹ್ಮಾಧಿಕರಣಮ್
೨೦೫	ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಃ	ಸಂಕಲ್ಪಾಧಿಕರಣಮ್
೨೦೬	ವಿನಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೋತ್ತಮಾನನ್ಯ ವಶಗಾಃ	ಅನನ್ಯಾಧಿಪತಿತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್
೨೦೭	ದುಃಖಾದಿರಹಿತಾಃ	ಅಭಾವಾಧಿಕರಣಮ್
೨೦೮	ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ವಿಷಯೇ ಮಹಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಪಿ ಋತೇ ಯಥೇಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಮಂತಃ	ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಾಧಿಕರಣಮ್
೨೦೯	ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸವಿವರ್ಜಿತಾಃ	ಸ್ಥಿತ್ಯಧಿಕರಣಮ್
೨೧೦	ಅವಿರತಂ ಸುಖಂ ನಿತ್ಯಂ ಮೋದಂತೇ	ಅನಾವೃತ್ತ್ಯಧಿಕರಣಮ್

॥ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಣುಭಾಷ್ಯಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರ ಟಿಪ್ಪಣೀ ಸಮೇತಮ್ ॥

॥ ಅಥ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಶ್ರೀರಾಮಂ ಹನುಮತ್ಸೇವ್ಯಂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಂ ಭೀಮಸೇವಿತಮ್ ।
ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಂ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಸಂಸೇವಿತಂ ಭಜೇ ॥
ಯತ್ಪಾದಸ್ಮೃತಿ ಮಾತ್ರೇಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ ನರೈಃ ।
ತಾನ್ವಂದೇ ಯಾದವಾಚಾರ್ಯಾನ್ ವೇದೇಶಮುನಿಸೇವಕಾನ್ ॥
ಅದ ತತ್ಕೃಪಯಾ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಖ್ಯಾಯುತ ಸೂರಿಣಾ ।
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ಲೇಶೇನೈವಾರ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ ॥

ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಪರಿಪಾಲನಾಯ ದೇವತಾ ಗುರುಭಕ್ತ್ಯೋರ್ವಿದ್ಯಾಂತರಂಗತ್ವಸೂಚನಾಯ ಚ ಇಷ್ಟದೇವತಾ ಗುರುನಮಸ್ಕಾರಂ ಕರೋತಿ ನಾರಾಯಣಮಿತಿ

ನಾರಾಯಣಮ್ ಗುಣೈಸ್ಸರ್ವೈರುದೀರ್ಣಂ ದೋಷವರ್ಜಿತಮ್ ।
ಜ್ಞೇಯಂ ಗಮ್ಯಂ ಗುರೂಂಶ್ಚಾಪಿ ನತ್ವಾ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ ॥

ಸಮುದ್ರಶಾಯೀ ವಾಸುದೇವಾಖ್ಯೋ ನಾರಾಯಣಃ ಗುಣೋದೀರ್ಣಶಬ್ದೋಕ್ತಃ । ಸರ್ವಪಾನಸೋತ್ಕರ್ಷ ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣೈರುಚ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ । ಸಮ್ಯಗ್ ದೋಷಕರ್ಷಣಾತ್ ಸಂಕರ್ಷಣೋ ದೋಷವರ್ಜಿತಃ । ಪ್ರಕೃಷ್ಟದ್ಯುತಿಮೇಯತ್ವಾತ್ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನೋ ಜ್ಞೇಯಃ । ಜ್ಞಾನೇ ಪ್ರಾಪ್ತಿನಿರೋಧರಹಿತತ್ವಾತ್ ಅನಿರುದ್ಧೋ ಗಮ್ಯಶಬ್ದಾರ್ಥಃ । ತಮೇತಂ ಪಂಚರೂಪಿಣಂ ಗುರೂಂಶ್ಚ ಜ್ಞಾನಾಶ್ರಯತ್ವೇನ ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್ । ಬಹುವಚನಂ ಬಹುಮಾನಾರ್ಥಮ್ । ಸರ್ವಾಂಶಾನಾಂ ಗುರುತ್ವದ್ಯೋತನಾರ್ಥಂವಾ । ಅಪಿಶಬ್ದಾತ್ ಸೂತ್ರಕಾರಮಪಿನತ್ವಾ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಯದ್ಯಪಿ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಾ ಪರದೇವತ್ಯೈವ ಭಾಷ್ಯಕಾರಸ್ಯಗುರುಃ । ಸ ಏವ ಸೂತ್ರಕರ್ತಾ । ತಥಾಽಪಿ ದೇವತಾಭಕ್ತ್ಯಾ ಸ್ವಗುರುಭಕ್ತ್ಯಾ ಚ ತಮೇವ ನಾರಾಯಣಂ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ನಮಸ್ಕರೋತೀತಿ ಗಮ್ಯತೇ । ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯೈರೇವ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಭಾಷ್ಯಾದೌ ಕೃತಮೇವ । ತತ್ಕಿಮರ್ಥೋಽಯಂ ಗ್ರಂಥ ಇತಿ ಚೇತ್ ಅತ್ರವದಂತಿ । ಕೇಚನಾಚಾರ್ಯ ಶಿಷ್ಯಾಃ ಪ್ರತಿದಿನಂ ಭಾಷ್ಯಪಠನಶೀಲಾಃ ತದ್ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಕಿಮಪಿ ನ ಕುರ್ವಂತಿ । ತದನುಜಿಘೃಕ್ಷಯಾ ಏತತ್ಪಾಠೇನಾಪಿ ತತ್ಪಾಠಫಲಪ್ರಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಂ ತದರ್ಥಸಂಗ್ರಹರೂಪಮಿಮಂ ಗ್ರಂಥಂ ಚಕಾರೇತಿ ॥

ವಿಷ್ಣುರೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಃ ಸರ್ವಕರ್ತಾಽಽಗಮೋದಿತಃ ।
ಸಮನ್ವಯಾದೀಕ್ಷತೇಶ್ಚ ಪೂರ್ಣಾನಂದೋಽಂತರಃ ಖವತ್ ।

ಪ್ರಣೇತಾ ಜ್ಯೋತಿರಿತ್ಯಾದ್ಯೈಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈರನ್ಯವಸ್ತುಷು ।
ಉಚ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣುರೇವೈಕಸ್ಸರ್ವೈಸ್ಸರ್ವಗುಣತ್ವತಃ ॥

ಓಂ ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಓಂ ಇತ್ಯತ್ರ ಓಂ ಅಥಾತಃಪದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಮಸ್ಯಾತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೇತ್ಯಂಶಂ ವ್ಯಾಚಷ್ಟೇ ವಿಷ್ಣೋರೇವೇತಿ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ವಿಶೇಷತೋ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯ ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿನಾ ವಿಚಾರ್ಯ । ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ । ಏವ ಶಬ್ದೇನ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಾರ್ಥಾನಾಂ ಜಾತಿ ಜೀವ ಕಮಲಾಸನಾನಾಂ ವ್ಯವಚ್ಛೇದ । 'ಸವಿಷ್ಣುರಾಹಹಿ ' ತಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಇತಿ ನಿರಂತರ ಸೂತ್ರದ್ವಯೀ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೇನ ನಾರಾಯಣ ಪ್ರಸ್ತುತಿಂ ಸೂಚಯತಿ ವಿಷ್ಣುಗ್ರಹಣೇನ । ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಇತಿ ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸ ನ ಪುನರ್ಥಾಯ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಇತಿವತ್ ಚತುರ್ಥೀ ಸಮಾಸ । ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸೇಽಪಿ ಕೇಚನ ಶೇಷೇ ಷಷ್ಠೀತಿ ಪ್ರತಿಪನ್ನಾ । ಕೇಚಿತ್ ಕರ್ಮಣೀತಿ । ಅತ್ರ ಶೇಷ ಷಷ್ಠೀ ಪರಿಹಾರಾಯ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಕೃತ್ಯಾನಾಂ ಕರ್ಮಣಿ ಸ್ಮರಣಾತ್ । ಅನ್ಯಥಾ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಇತ್ಯವಕ್ಷ್ಯತ್॥

ಯದ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕರ್ಮತ್ವೇನಾವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ನಿವರ್ತಯಿತುಂ

ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯ ಇತಿ ಕರ್ಮವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಂ ಸೂಚಿತಮ್ । ಇತ್ಯಾದಿ ಬಹು ವಾಚ್ಯಮಸ್ತಿ । ತಥಾಪಿ ಗೌರವಭೀತ್ಯಾ ವಿರಮ್ಯತೇ ।

ಓಂ ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಯತಃ ಓಂ ಇತ್ಯೇತದ್ವ್ಯಾಚಷ್ಟೇ ಸರ್ವಕರ್ತೇತಿ । ಸರ್ವಸ್ಯ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದೇಃ ಸರ್ವಸ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿ ಸಂಹಾರ ನಿಯಮನ ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಾದಿ ಅಸ್ಯ ಯಥಾಯೋಗ್ಯಂ ಕರ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ಓಂ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾತ್ ಓಂ' "ಓಂ ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್ ಓಂ' ಇತಿ ಸೂತ್ರದ್ವಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಆಗಮೋದಿತಃ ಸಮನ್ವಯಾದಿತಿ। ಉಪಕ್ರಮಾದಿಲಿಂಗಾತ್ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಆಗಮೋದಿತಃ ಇತಿ ಸಂಬಂಧಃ।

"ಓಂ ಈಕ್ಷತೇರ್ನಾಶಬ್ದಮ್ ಓಂ" ಇತ್ಯಸ್ಯ ನಿಗದವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮ್ ಈಕ್ಷತೇಶ್ಚೇತಿ ಸೌತ್ರಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥಶ್ಚ ಶಬ್ದಃ ।

"ಓಂ ಸ್ವಾಪ್ಯಯಾತ್ ಓಂ" ಓಂ ಶ್ರುತತ್ವಾಚ್ಚ ಓಂ" ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತ ಹೇತು ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥೋವಾ। ಈಕ್ಷಣೀಯತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

"ಓಂ ಆನಂದಮಯೋಽಭ್ಯಾಸಾತ್ ಓಂ' ಇತ್ಯತ್ರ ಆನಂದ ಮಯಶಬ್ದಾರ್ಥಮಾಹ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಇತಿ । ಪ್ರಚುರಸುಖ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಓಂ ಅಂತಸ್ತದ್ಧರ್ಮೋಪದೇಶಾತ್ ಓಂ ಇತ್ಯತ್ರ ಅಂತಃ ಇತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಅಂತರಸ್ತೀತಿ ವಾ ಅಂತರಃ। ಅಂತಸ್ಥಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

"ಓಂ ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ ಓಂ" ' ಓಂ ಅತ ಏವ ಪ್ರಾಣಃ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣದ್ವಯಾರ್ಥಃ ಖವತ್, ಪ್ರಣೇತೇತಿ । ಆಕಾಶ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇ ತಲ್ಲಿಗಾದಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಪರೋವರೀಯಸ್ತ್ವಾಖ್ಯಂ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ಉತ್ತಮತ್ವಂ ಚ ಹೇತುಃ।

ತದೇವ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯತ್ವೇ ಅತ ಏವೇತ್ಯನೇನೋಕ್ತಂ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿತ್ವಮಿತ್ಯಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಖವತ್ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವತ್ ಪ್ರಣೇತಾ ಪ್ರಾಣಪದವಾಚ್ಯ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಇಂದ್ರಿಯಾದಿ ಪ್ರೇರಕ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅನ್ಯೇತು ಖವತ್ ಯಥಾ ಖಮವಕಾಶದಾತೃತ್ವರೂಪ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತಾತ್ ಖಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯಂ ತಥಾ ವಿಷ್ಣುರಪಿ ತತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾದಾಕಾಶ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಮಾಹುಃ ॥ ಓಂ ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್ ಓಂ ಇತ್ಯತ್ರ ಹೇತ್ವರ್ಥೋ ಭಾಷ್ಯಾದೌ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರಿತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂಶಸ್ಯ ನಿಗದವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮ್ । ಜೇಃ ಜಾತಸ್ಯ ಓತಿಃ ಆಶ್ರಯಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ಪ್ರಕಾಶರೂಪ ಇತಿವಾ ।

ಓಂ ಛಂದೋಽಭಿಧಾನಾನ್ನೇತಿ ಚೇನ್ನ ತಥಾ ಚೇತೋಽರ್ಪಣ ನಿಗದಾತ್ತಥಾ ಹಿ ದರ್ಶನಮ್ ಓಂ' ಇತಿ ಗಾಯತ್ರ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹಾಯ ಗಾಯತ್ರೀ ಚೇತಿ ಗ್ರಾಹ್ಯಪದ್ । ವೇದೋಚ್ಚಾರಣಾಖ್ಯಗಾನಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ಪಾಪಾದ್ರಕ್ಷಣಾಖ್ಯ ತ್ರಾಣಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ಗಾಯತ್ರೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಓಂ ಪ್ರಾಣಸ್ತಥಾಽನುಗಮಾತ್ ಓಂ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ತಂತ್ರೇಣ ಪ್ರಣೇತೇತಿ ಪ್ರಾಗೇವ ಸಂಗೃಹೀತಃ । ಜೀವನ ಹೇತುರಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಪಾದಾರ್ಥಮುಪಸಂಹರತಿ ಇತ್ಯಾದ್ಯೈರಿತಿ ಇತ್ಯಾದ್ಯೈರನ್ಯವಸ್ತುಷು ವಿಷ್ಣೌ ಇತರೇಷು ವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈಃ ತತ್ತತ್ಪ್ರಕರಣಗತೈಃ ತತ್ಸಜಾತೀಯೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈಃ ಶಬ್ದೈಃ ವಿಷ್ಣುರೇಕ ಏವೋಚ್ಯತೇ ನತು ತದನ್ಯಃ । ಸರ್ವಗುಣತ್ವತಃ ತತ್ತತ್ಪ್ರಕರಣಗತ ಶ್ರುತಿ ಲಿಂಗರೂಪ ಧರ್ಮವತ್ವಾತ್ ತತ್ತತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತರೂಪಧರ್ಮವತ್ವಾತ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾದಿ ಗುಣವತ್ವಾಚ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಃ ಪಾದಃ ॥

ಸರ್ವಗೋಽತ್ತಾ ನಿಯಂತಾ ಚ ದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ಯುಜ್ಝಿತಃ ಸದಾ ।
ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವಾದ್ಯೈಃ ಲಿಂಗೈಸ್ಸರ್ವೈರ್ಯುತಸ್ಸ ಹಿ ॥

ಓಂ ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಪದೇಶಾತ್ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಂ ಸಂಗೃಣ್ಹಾತಿ । ಸರ್ವಗ ಇತಿ । ಸರ್ವತ್ರಸ್ಥ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

"ಓಂ ಅತ್ತಾ ಚರಾಚರಗ್ರಹಣಾತ್ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಅತ್ತೇತಿ । ಚರಾಚರ ಸಂಹರ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

"ಓಂ ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾವಾತ್ಮಾನೌ ಹಿ ತದ್ದರ್ಶನಾತ್ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಅತ್ತೇತಿ । ಶುಭಕರ್ಮಫಲ ಭೋಕ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

"ಓಂ ಅಂತರ ಉಪಪತ್ತೇಃ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಂ ತಾತ್ಪರ್ಯತಃ ಸಂಗೃಣ್ಹಾತಿ । ನಿಯಂತಾ ಚೇತಿ । ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೇವತಾನಿಯಂತಾ ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

"ಓಂ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಕೋ ಧರ್ಮೋಕ್ತೇಃ ಓಂ" ಇತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಚಕ್ಷುರ್ಮನ ಆದ್ಯಗೋಚರಃ, ಅಪರಿಚ್ಛೇದ ವೈಭವತ್ವೇನ ನ ಕದಾಚಿದ್ಧೀಯತೇ

ಇತಿ ಭಾವೇನ ಸದಾ ದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ಯುಕ್ತಿತ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಆದಿಪದೇನ "ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಮಗೋತ್ರಮಿತ್ಯುಕ್ತ ಗೋತ್ರಾದ್ಯಭಾವ ಉಚ್ಯತೇ ।

ಓಂ ವೈಶ್ವಾನರಃ ಸಾಧಾರಣಶಬ್ದವಿಶೇಷಾತ್ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಮುಪಸಂಹರನ್ ಪಾದಾರ್ಥಮುಪಸಂಹರತಿ ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವಾದ್ಯೈರಿತಿ । ಸರ್ವಸಾರನಿಯಮಾದಿ ಯೋಗವತಾ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದೇನ ಆದ್ಯೈಃ ತತ್ತತ್ಪ್ರಕರಣಗತ್ಯೈಃ ಸರ್ವೈರ್ಲಿಂಗೈಃ ನಾಮಭಿಶ್ಚ । ಯುತಃ ಸವಿಷ್ಣುರೇವ್ಯಕಃ । ಕುತಃ । ಸರ್ವೈರ್ಲಿಂಗೈಃ ಜ್ಞಾಪಕ ಪ್ರಮಾಣೈಃ ಯುತಃ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಮಾತ್‌ಸರ್ವಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದವಾಚ್ಯ- ಸ ಏವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯಃ ಪಾದಃ ॥

ಸರ್ವಾಶ್ರಯಃ ಪೂರ್ಣಗುಣಃ ಸೋಽಕ್ಷರಸ್ಸನ್ ಹೃದಬ್ಜಗಃ ।
ಸೂರ್ಯಾದಿ ಭಾಸಕಃ ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕೋ ದೈವತೈರಪಿ ॥
ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದ್ಯೈಃ ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈಃ ಕಂಪಕೋಽನ್ಯಶ್ಚ ಜೀವತಃ ।
ಪತಿತ್ವಾದಿ ಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಃ ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ ॥
ಮುಖ್ಯತ ಸ್ಸರ್ವಶಬ್ದೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯ ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ ॥

ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಬ್ದ ಸಮುಸ್ವಯಪಾದೀಯ ಚತುರ್ದಶ ಅಧಿಕಾರಣಾರ್ಥಮುಪಸಂಗೃಹ್ಣಾತಿ ಸರ್ವಾಶ್ರಯ ಇತಿ । ಸರ್ವಾಶ್ರಯಃ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನಃ ಪೂರ್ಣಗುಣಃ ಭೂಮಾ ಸ ವಿಷ್ಣುಃ ಅಂತರತ್ವಾದಿಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟಃ ಸನ್ನಿತಿ ಪೂರ್ಣನಿರ್ದೋಷ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ಹೃದಬ್ಜಗಃ ದಹರಾಕಾಶಸ್ಥಃ । ಅನುಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಸೂರ್ಯಾದಿಭಾಸಕ ಇತಿ । ಶಬ್ದಾದೇವೇತಿ ಪ್ರಮಿತಾಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ । ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕ ಇತಿ । ದೈವತೈರಪಿ ವೇದಜ್ಞೇಯ ಇತಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಕಥನಮ್ । ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈರ್ವೇದ್ಯೈರ್ನ ಜ್ಞೇಯ ಇತಿ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥಃ । ಕಂಪನಾತ್" ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ಇತ್ಯಧಿಕರಣಯೋರರ್ಥಃ ಕಂಪಕ ಇತಿ । "ಲೋಕೇ ಸಂಚರಣಂ ಜೀವಮಾದಾಯ ತಸ್ಯೈವ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೋಕ್ತೇರ್ಜೀವತ ಇತ್ಯೇತದತ್ರಾಪಿ ಸಂಬಧ್ಯತೇ । ತಸಃ ಸಾರ್ವವಿಭಕ್ತಿಕತ್ವಾತ್ ಜೀವಸ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಕಂಪಕಃ ಚೇಷ್ಟಕಃ । "ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ ವ್ಯಪದೇಶಾದಿ" ತ್ಯಧಿಕರಣಸ್ಯಾಪ್ಯಯಮರ್ಥಃ ಅನ್ಯ ಇತಿ ॥ ವಿಲಕ್ಷಣಃ ನಾಮಾದಿಹೀನ ಇತಿ ಸುಷುಪ್ತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ । ಅನ್ಯಶ್ಚ ಜೀವತಃ ಇತಿ । ಜೀವಾದ್ಭಿನ್ನ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । "ಓಂ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ಓಂ" ಇತ್ಯಂತಿಮಾಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಪತಿತ್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತ ಇತಿ । ಪಾದಾರ್ಥಮುಪಸಂಹರತಿ ತದಿತಿ । ತತ್ರ ತದನ್ಯತ್ರ ಉಭಯತ್ರ ಇತಿ ಯಾವತ್ । ವಾಚಕೈಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈಃ ಸರ್ವೈಃ ಶಬ್ದೈಃ ಲಿಂಗನಾಮಾತ್ಮಕೈಃ ಮುಖ್ಯತಃ ಜನಾರ್ದನ ಏವ ವಾಚ್ಯೋ ನಾನ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

॥ ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ತೃತೀಯಃಪಾದಃ ॥

ಅವ್ಯಕ್ತಃ ಕರ್ಮವಾಕ್ಯೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯ ಏಕೋಽಮಿತಾತ್ಮಕಃ ।
ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಶೂನ್ಯಮೇವ ಚ ॥
ಇತ್ಯಾದ್ಯನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈರಪಿ ಮುಖ್ಯ ತಯೋದಿತಃ ।
ಶಬ್ದೈರತೋಽನಂತಗುಣೋ ಯಚ್ಛಬ್ದಾ ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ ॥

ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯಪಾದೀಯ ಅಧಿಕರಣ ಸಪ್ತಕಾರ್ಥಂ ಸಂಗೃಹ್ಣಾತಿ ಅವ್ಯಕ್ತಃ ಕರ್ಮವಾಕ್ಯೈಶ್ಚೇತಿ । ಓಂ ಆನುಮಾನಿಕಮಪ್ಯೇಕೇಷಾಮಿತಿ ಚೇನ್ನ ಶರೀರರೂಪಕ ವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹೀತೇರ್ದರ್ಶಯತಿ ಚ ಓಂ ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಅವ್ಯಕ್ತ ಇತಿ ।

ಓಂ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್ತು ತಥಾ ಹ್ಯಧೀಯತ ಏಕೇ ಓಂ ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಕರ್ಮವಾಕ್ಯೈಶ್ಚೇತಿ । ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ್ಯೈಃ ವಾಕ್ಯೈಃ "ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ" ಇತ್ಯಾದಿಭಿಃ ವಾಚ್ಯ ಇತಿ ಅಮಿತಾತ್ಮಕ ಇತಿ ಬಹುರೂಪಃ ಏಕೋಽಪಿ ಭಿನ್ನ ಇತಿ । ಕಾರಣತ್ವೇನ ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಅವಾಂತರಂಕಾರಣಂ ಚೇತಿ । ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಕಾರಣಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಸಮಾಕರ್ಷಾದಿತ್ಯಧಿಕರಣಸ್ಯ ಸ್ವಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕಮಾತ್ರ ಪರಿಹಾರಾರ್ಥತ್ವೇನ ಅಂತರ್ಭೇದಾನಧಿಕರಣಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ತದರ್ಥೋ ನೋಕ್ತಃ ।

ಓಂ ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚೇತಿ । ತದುಪಲಕ್ಷಿತಾಶೇಷ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥ ಇತ್ಯಂತಾಧಿಕರಣಾರ್ಥ ಶೂನ್ಯಮೇವ ಚೇತಿ । ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ ಅಶೇಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥ । ಪಾದಾರ್ಥಮುಪಸಂಹರತಿ ಇತ್ಯಾದೀತಿ । ಇತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿಭಿಃ ತದುಪಲಕ್ಷಿತ ತತ್ತತ್ಪ್ರಕರಣಗತ ತತ್ಸಮಾನ ನ್ಯಾಯಕ್ಯೈಃ ಅನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈಃ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿನಾ ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈರಪಿ ಶಬ್ದೈರ್ನಾಮಾತ್ಮಕ್ಯೈಃ ಮುಖ್ಯತಯಾ ಪರಮಮುಖ್ಯಯಾ ವೃತ್ತ್ಯಾ ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ ಇತ್ಯನುವರ್ತತೇ । ಉದಿತಃ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಉದಿತಃ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾದಿ ಹೇತುಭಿಃ ವಾಚ್ಯತಯಾ ಸೂತ್ರಕೃತಾ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ಇತಿವಾ । ಅಧ್ಯಾಯಾರ್ಥಮುಪಸಂಹರತಿ ಅತೋಽನಂತಗುಣ ಇತಿ । ಯತ್ ಯಸ್ಮಾತ್ ಶಬ್ದಾಃ ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ ಮಹಾಯೋಗಯುಕ್ತಾಃ ಅತೋ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತ್ಯಾ ಅಖಿಲಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯತ್ವಾದನಂತಗುಣ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ॥

ಅಥ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಃ

ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತಯೋ ನ ಗುಣಾನ್ ಹರೇಃ ।
ನಿಷೇದ್ಧುಂ ಶಕ್ನುಯುರ್ವೇದಾ ನಿತ್ಯತ್ವಾನ್ಮಾನಮುತ್ತಮಮ್ ॥

ದೇವತಾ ವಚನಾದಾಪೋ ವದಂತೀತ್ಯಾದಿಕಂ ವಚಃ ।
ನಾಯುಕ್ತವಾದ್ಯಸನ್ನೈವ ಕಾರಣಂ ದೃಶ್ಯತೇಕ್ವಚಿತ್ ॥
ಅಸಜ್ಜೀವ ಪ್ರಧಾನಾದಿ ಶಬ್ದಾ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ನಾಪರಮ್ ।
ವದಂತಿ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಕ್ವಾಪಿ ಪೂರ್ಣಗುಣೋ ಹರಿಃ ॥
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ನಾಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇತ್ ಶ್ರುತಿಃ ।

ಯುಕ್ತಿ ಪಾದಾರ್ಥಂ ಸಂಗೃಹ್ಣಾತಿ ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತೀತ್ಯಾದಿನಾ । "ಓಂ ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷ ಪ್ರಸಂಗ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷ ಪ್ರಸಂಗಾತ್ ಓಂ । ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಶ್ರೌತೇತಿ । ಶ್ರುತಿ ಸಂವಾದಿ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿ ಬಾಧಿತತ್ವಾತ್ ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಯಃ ಹರೇರ್ಗುಣಾನ್ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಾನ್ ನ ನಿಷೇದ್ಧುಂ ಶಕ್ನುಯುಃ । ತದಭಾವ ಬೋಧನೇ ನ ಕ್ಷಮಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । "ಓಂ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ ಓಂ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ವೇದಾ ನಿತ್ಯತ್ವಾನ್ಮಾನಮುತ್ತಮಮ್ ಇತಿ । ವೇದಾಃ ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವಾತ್ ಉತ್ತಮಂ ಮಾನಂ ಸಂವಾದನಿರಪೇಕ್ಷಮ್ । ವೇದಾನುಸಾರಿತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತಯೋಽಪ್ಯುತ್ತಮಂ ಮಾನಂ ಪುರುಷದೋಷ ನಿಬಂಧನ ದೋಷಾಭಾವಾದಿತ್ಯಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ । ದೇವತಾವಚನಾತ್ ಆಪೋವದಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಕಂ ವಚ ನಾಯುಕ್ತವಾದೀತಿ । 'ಆಪೋಽಬ್ರುವನ್ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಅನುವಾದಃ ಆಪೋವದಂತಿ ಇತಿ । ಆಪೋಽಬ್ರುವನ್ । ತತ್ತೇಜ ಐಕ್ಷತ್' ಇತ್ಯಾದಿಕಂ ವಚಃ ನಾಯುಕ್ತವಾದೀ ನ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥವಾದೀ ಕುತಃ । ದೇವತಾ ವಚನಾತ್ । ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವತ್ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಭೂತ ದೇವಕರ್ತೃಕ ವಚನಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಓಂ ಅಸದಿತಿ ಚೇನ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್ ಓಂ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ 'ಅಸನ್ನೈವ ಕಾರಣಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಕ್ವಚಿತ್'' ಇತಿ । ಅಭಾವಸ್ತತ್ ಪ್ರತಿಯೋಗೀ ಚೇತಿ ದ್ವಿವಿಧಮಪ್ಯಸತ್ ಜಗತ್ಕಾರಣಂನೈವ । ಕ್ವಚಿದಪಿ ವಸ್ತುನಿ ಅಸತ್ಕಾರಣಂ ನೈವ ದೃಶ್ಯತೇ । ಪ್ರಮಾಣೈರಿತಿ ಶೇಷಃ ॥

"ಓಂ ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಾ ಅಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಮಾಹ ಅಸಜ್ಜೀವ ಪ್ರಧಾನಾದಿ ಶಬ್ದಾ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ನಾಪರಮ್ ವದಂತಿ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಕ್ವಾಪಿ'' ಇತಿ । ಯಥಾಽಸತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಕ್ವಾಪಿ ನೋಪಲಬ್ಧಮ್ ತಥಾಽಪರಂ ಜೀವ ಪ್ರಧಾನ ಕಾಲಕರ್ಮಾದಿಕಮಪಿ ಕಾರಣಂ ಕ್ವಾಪಿ ನೋಪಲಬ್ಧಮ್ । ಸುಖಾದೌ ಜೀವಸ್ಯ ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದರ್ಶನಾತ್ ಪ್ರಧಾನಾದೇಶ್ಚ ಜಡತ್ವೇನ ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್ । ಕಾರಣತ್ವಾದಿಪರಾಃ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಾಃ ತದಧೀನತ್ವಾದಿನಾ ಮುಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ವದಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ। 'ಭೋಕ್ತ್ರಾಪತ್ತೇಃ'' ಇತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಃ 'ಪೂರ್ಣಗುಣೋ ಹರಿಃ'' ಇತಿ । ಜೀವೇಶಭೇದಸ್ಯ ನಿರ್ದೋಷ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ ಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ಅಭೇದ ಬಾಧಾತ್ ಪೂರ್ಣಗುಣ ಏವ ಹರಿರಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಓಂ ತದನನ್ಯತ್ವಮಾರಂಭಣ ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯಃ ಓಂ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್ ಇತಿ । ಹರೇರೇವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್ ತದನ್ಯ ಸಾಧನಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವಾತ್ ತಸ್ಮಾತ್ಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತೇಃ । ಅತಃ ಕಿಂಚಿದಿ ತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿರ್ನಾಯುಕ್ತಂ ವದೇತ್ । ಕಿಂತು ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತಮೇವ ವಕ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಓಂ ಇತರ ವ್ಯಪದೇಶಾದ್ಧಿತಾಕರಣಾದಿದೋಷ ಪ್ರಸಕ್ತಿಃ ಓಂ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ನಾಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇತ್ ಶ್ರುತಿಃ' ಇತಿ । ಹರೇರೇವ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ಯುಕ್ತ ವಿರುದ್ಧಂ ಜೀವಕರ್ತೃತ್ವಂ ಶ್ರುತಿರ್ನವದತೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಓಂ ಶ್ರುತೇಸ್ತು ಶಬ್ದಮೂಲತ್ವಾತ್ ಓಂ ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ಚತುಷ್ಟಯಾರ್ಥೋಽಪ್ಯನೇನ ಸಂಗೃಹ್ಯತೇ । ತಥಾಹಿ ತತ್ ಹರೇಃ ನಿರ್ದೋಷತ್ವ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವಾದ್ಯನಂತಗುಣವತ್ವಂ ನಾಯುಕ್ತಮ್ । ತತ್ತದಧಿಕರಣ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋಕ್ತ ಯುಕ್ತಿ ವಿರುದ್ಧಮಪಿ ಯತೋ ನಿರ್ದೋಷ ಶ್ರುತಿಸ್ತಥಾ ನ ವದೇತ್ ನ ವಕ್ತೀತಿ । ಅತ್ರೋಪಪತ್ತಿಃ ತತ್ತದಧಿಕರಣಭಾಷ್ಯ ಟೀಕಯೋರನುಸಂಧೇಯಾ ।

॥ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಃ ಪಾದಃ ॥

ಭ್ರಾಂತಿಮೂಲತಯಾ ಸರ್ವಸಮಯಾನಾಮಯುಕ್ತಿತಃ ।
ನತದ್ವಿರೋಧಾದ್ವಚನಂ ವೈದಿಕಂ ಶಂಕ್ಯತಾಂ ವ್ರಜೇತ್ ॥

ಸಮಯವಾದಸ್ಯ ಭಾಷ್ಯ ಏವ ವಿಸ್ತೃತತ್ವಾತ್ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ಯಾಹ ಭ್ರಾಂತಿ ಮೂಲತಯೇತಿ । ವೈದಿಕಂ ಶಂಕ್ಯತಾಂ ವ್ರಜೇತ್' ಇತ್ಯನೇನ ಅಕ್ಷಪಾದ ಕಣಾದೌ ಚ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಾಪತಾಸ್ತಥಾ । ಶಿವಶಕ್ತಿ ಮಹಾ ಲೋಕಾಯತ ಪುರಸ್ಸರಾಃ ॥" ಇತಿ ಬೃಹದ್ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ದುರಾಗಮತ್ವೇನ ಬಾದರಾಯಣಸ್ಯ ಸಮಯಾನ್ಯ ಸಮಯಾನಾಂ ಭ್ರಾಂತಿಮೂಲತಯಾ ಭ್ರಾಂತಿಜನ್ಯತ್ವೇನ ಭ್ರಾಂತಿಜನಕತ್ವೇನ ಚ ವಿಪ್ರಲಂಭಾದಿ ಮೂಲಕತ್ವೇನ ಚ ಅಯುಕ್ತಿತಃ ಯುಕ್ತಿ ಶೂನ್ಯತ್ವಾಚ್ಚ ತದ್ವಿರುದ್ಧತ್ವಾಚ್ಚ ತದ್ವಿರೋಧಾತ್ ತತ್ತತ್ಸಮಯ ವಿರೋಧಾತ್ ವೈದಿಕಂ ವಚನಂ ಶ್ರುತಿಃ ಶಂಕ್ಯತಾಮ್ ಅಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ಶಂಕಾಸ್ಪದತಾಂ ನ ವ್ರಜೇತ್ ನಾಪ್ನುಯಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

॥ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯಃ ಪಾದಃ ॥

ಆಕಾಶಾದಿಸಮಸ್ತಂ ಚ ತಜ್ಜಂ ತೇನೈವ ಲೀಯತೇ ।
ಸೋಽನುತ್ಪತ್ತಿಲಯಃ ಕರ್ತಾ ಜೀವಸ್ತದ್ವಶಗಸ್ಸದಾ ॥
ತದಾಭಾಸೋ ಹರಿಸ್ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಪಿ ಸಮಸ್ಸದಾ ।

ವಿಯತ್ಪಾದಾರ್ಥಂ ಸಂಗೃಹ್ಣಾತಿ ಆಕಾಶಾದೀತಿ ಸಾರ್ಧಶ್ಲೋಕೇನ । "ಓಂ ನವಿಯದಶ್ರುತೇಃ ಓಂ', 'ಓಂ ಏತೇನ ಮಾತರಿಶ್ವಾವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ ಓಂ", 'ಓಂ ತೇಜೋಽತಸ್ತಥಾ ಹ್ಯಾಹ ಓಂ", ಓಂ ಆಪಃ ಓಂ' 'ಓಂ ಪೃಥಿವ್ಯಧಿಕಾರರೂಪ

ಶಬ್ದಾಂತರಾದಿಭ್ಯಃ ಓಂ" "ಓಂ ಜ್ಯೋತಿ ಏವ ಓಂ", ಓಂ ತದಭಿಧ್ಯಾನಾದೇವ ತು ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ ಸಃ ಓಂ' ಓಂ ವಿಪರ್ಯಯೇಣ ತು ಕ್ರಮೋಽತ ಉಪಪದ್ಯತೇ ಚ ಓಂ ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾಷ್ಟಕಸ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ ಆಕಾಶಾದೀ' ತಿ ॥

ಅತ್ರ ಆಕಾಶಾದಿಪದಮ್ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಾದಿ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಜಡತದಭಿಮಾನಿ ಚೇತನಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಉಪಲಕ್ಷಕಮ್ । ಆಕಾಶಾದಿ ಜೀವಾಂತಂ ಸಮಸ್ತಂ ನಿತ್ಯಮನಿತ್ಯಂ ಚ ತಜ್ಜಂ ಹರೇರ್ಜಾತಮ್ । ತತ್ರ ಶ್ರಿಯಃ ಕಿಸ್ಮಕ್ಸ್ಸತ್ವಂ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಪರಿಣಾಮ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಸ್ಯ ಮೂರ್ತಸಂಬಂಧಃ ಜೀವಸ್ಯ ದೇಹ ಸಂಬಂಧಃ ಅಸಂಸೃಷ್ಟಸ್ಯ ಉಪಚಯಃ ಇತಿ ನಿತ್ಯೇಷು ಪರಾಧೀನತಾ ವಿಶೇಷಾವಾಪ್ತಿರೂಪೋತ್ಪತ್ತಿಃ । ಅನಿತ್ಯೇಷು ಅಭೂತ್ವಾ ಭವನಮಿತಿ । ಸ್ವಸ್ಯ ಯೋಗ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಮತ್ ತಸ್ಯೈವ ಹರಿಣಾ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮ ವೈಪರೀತ್ಯೇನೈವ ಲೀಯತೇ । ಯಥಾಯೋಗ್ಯಂ ಲಯಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಓಂ ಅಸಂಭವಸ್ತು ಸತೋಽನುಪಪತ್ತೇಃ ಓಂ' ಓಂ ನಾತ್ಮಾಶ್ರುತೇರ್ನಿತ್ಯತ್ವಾಚ್ಚ ತಾಭ್ಯಃ ಓಂ ಇತ್ಯಧಿಕರಣದ್ವಯಸ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ 'ಸೋಽನುತ್ಪತ್ತಿಲಯ" ಇತಿ । ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ವಿಷ್ಣುರುತ್ಪತ್ತಿ ಲಯಾಭ್ಯಾಂ ವಿಧುರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಓಂ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಗತ್ಯಾಗತೀನಾಂ ಓಂ ಓಂ ವ್ಯತಿರೇಕೋ ಗಂಧವತ್ತಥಾ ಚ ದರ್ಶಯತಿ ಓಂ'. ಓಂ ಪೃಥಗುಪದೇಶಾತ್ ಓಂ" "ಓಂ ಯಾವದಾತ್ಮಭಾವಿತ್ವಾಚ್ಚ ನದೋಷಸ್ತದ್ದರ್ಶನಾತ್ ಓಂ" ಓಂ ಪುಂಸ್ತ್ವಾದಿವತ್ತ್ವಸ್ಯ ಸತೋಽಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೋಗಾತ್ ಓಂ" ಓಂ ಕರ್ತಾಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವತ್ವಾತ್ ಓಂ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣಷಟ್ಕ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಕರ್ತಾ ಜೀವಸ್ತದ್ವಶಗಃ" ಇತಿ । ಸದಾಜೀವ' ತದ್ವಶಗಃ ಕರ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

"ಓಂ ಅಂಶೋ ನಾನಾವ್ಯಪದೇಶಾದನ್ಯಥಾ ಚಾಪಿ ದಾಶಕಿತವಾದಿತ್ವಮಧೀಯತ ಏಕೇ ಓಂ", "ಓಂ ಅದೃಷ್ಟಾನಿಯಮಾತ್ ಓಂ , ಇತ್ಯಧಿಕರಣದ್ವಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ "ಜೀವಸ್ತದ್ವಶಗಸ್ಸದಾ, ತದಾಭಾಸೋ ಹರಿಃ ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಪಿ ಸಮಃ ಸದಾ ಇತಿ । ಜೀವಃ ಸದಾ ತದ್ವಶತ್ವಾತ್ ತದಾಭಾಸಃ ತತ್ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಉಚ್ಯತೇ । ಯದ್ಯಪಿ ಹರಿಃ ಸರ್ವರೂಪೇಷು, ಮತ್ಸ್ಯಾದಿರೂಪೇಷು ಸಮಃ ಸಮಾನೈಶ್ವರ್ಯವಾನ್. ತಥಾಪಿ ತತ್ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಭಾಸೋ ಜೀವಃ ಅದೃಷ್ಟವೈಚಿತ್ರ್ಯಾತ್ ಸುರಾಸುರ-ನರ-ತಿರ್ಯಗಾದಿ ಚಿತ್ರರೂಪ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

॥ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ತೃತೀಯಃ ಪಾದಃ ॥

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಶ್ಚೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ದೇಹಶ್ಚೈವ ತದುದ್ಭವಃ ।
ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವಶೇ ಸರ್ವಂ ಸ ವಿಷ್ಣೋರ್ವಶಗಸ್ಸದಾ ॥
ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಝಿತಃ ತಸ್ಮಾದ್ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ।
ಉಕ್ತಾಗುಣಾಶ್ಚಾವಿರುದ್ಧಾಸ್ತಸ್ಯ ವೇದೇನ ಸರ್ವಶಃ ॥

ಅನೇನ ಪ್ರಾಕಸ್ತ್ಯಯಾನ ಓಂ ತಥಾಪ್ರಾಣಾಃ ಓಂ' ಓಂ ತತ್ಪೂರ್ವಕತ್ವಾದ್ವಾಚಃ ಓಂ' 'ಓಂ ಸಪ್ತ ಗತೇರ್ವಿಶೇಷಿತತ್ವಾಚ್ಚ ಓಂ' ಓಂ ಅಣವಶ್ಚ ಓಂ ಓಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಶ್ಚ ಓಂ ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಶ್ಚೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ತದುದ್ಭವಾನಿ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಉತ್ಪತ್ತಿಮಂತಿ । ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಸ್ತುಮದ್ಭವಃ ।

ಓಂ ಸಂಜ್ಞಾಮೂರ್ತಿಕ್ಲೃಪ್ತಿಸ್ತು ತ್ರಿವೃತ್ ಕುರ್ವತ ಉಪದೇಶಾತ್ ಓಂ ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥ ದೇಹಸ್ಯೈವ ತದುದ್ಭವ ಇತಿ । ದೇಹಾದಿಲಕ್ಷಣರೂಪ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚೋಽಪಿ ವಿಷ್ಣೋರುದ್ಭವ ಏವ । ಚಕ್ಷುರಾದಿವತ್ತ್ವಿತ್ಯಾದ್ಯಧಿಕರಣಾನಾಮರ್ಥಮಾಹ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣವಶ' ಇತಿ । ಸರ್ವಜಗತ್ ಸದಾ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವಶೇಽಸ್ತಿ । ಸ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಃ ಸದಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ವಶಗ ಸ್ಸನ್ನಸ್ತೀತಿ । ಪಾದಾರ್ಥಮುಪಸಂಹರತಿ ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಝಿತ' ಇತಿ । ಯಸ್ಮಾದುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಶ್ರುತೀನಾಮನ್ಯೋನ್ಯ ವಿರೋಧಾಭಾವಾತ್ ಅಕರ್ತೃತ್ವಾದಿ ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಝಿತಃ । ತಸ್ಮಾತ್ ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಧ್ಯಾಯಾರ್ಥಮುಪಸಂಹರತಿ 'ಉಕ್ತಾ' ಇತಿ ।

ವೇದೋಕ್ತಾಃ ಸರ್ವಶಃ ಸರ್ವೇ ತಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಃ ಗುಣಾ ಆನಂದಾದ್ಯಾಃ ಜಗತ್ ಕರ್ತೃತ್ವಾದಯಶ್ಚ ಅವಿರುದ್ಧಾಃ ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿ ಚತುರ್ವಿಧ ವಿರೋಧ ರಹಿತಾಃ ಸಿದ್ಧಾಃ ಇತಿ ಜ್ಞೇಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ತುರೀಯಃ ಪಾದಃ ॥

ಅಥ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯಃ

ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವರ್ಗಂ ನಿರಯಂ ಚ ವಿಕರ್ಮಣಾ ।
ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇನ ಚ ತಮೋ ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪರಂ ಪದಮ್ ॥
ಯಾತಿ ತಸ್ಮಾದ್ವಿರಕ್ತಸ್ಸನ್ ಜ್ಞಾನಮೇವ ಸಮಾಶ್ರಯೇತ್ ॥

ಅತ್ರ ತಾವದೇತತ್ಪಾದೀಯಾನಾಂ ಕೇಷಾಂಚಿದಧಿಕರಣಾನಾಂ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಶುಭೇನೇತಿ । ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪರಂ ಯಾತೀತ್ಯನೇನ "ಓಂ ತದಂತರ ಪ್ರತಿಪತ್ತೌ ರಂಹತಿ ಸಂಪರಿಷ್ವಕ್ತಃ ಪ್ರಶ್ನ ನಿರೂಪಣಾಭ್ಯಾಮ್ ಓಂ", ಓಂ ಅಶ್ರುತತ್ವಾದಿತಿ ಚೇನ್ನೇಷ್ಟಾದಿಕಾರಿಣಾಂ ಪ್ರತೀತೇಃ ಓಂ' ಇತ್ಯಂತಾನಾಂ ಷಣ್ಣಾಮಧಿಕರಣಾನಾಮಪಿ ಫಲಿತಮುಕ್ತಮ್ । ತಥಾಹಿ ಅತ್ರ ಖಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮರಣಸ್ಯೈವ ಮೋಕ್ಷತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ವ್ಯರ್ಥಂ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ನಿರಾಕರೋತಿ ಜ್ಞಾನೇನೈವೇತಿ । ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮರಣಸ್ಯೈವಮೋಕ್ಷತ್ವಮ್, ತಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯತ್ವಾತ್ । ಮರಣಸ್ಯಚ ಜ್ಞಾನಾಭಾವೇಽಪಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ತದುಕ್ತಂ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೇ । "ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಾಧಿಕಯೋಪದೇಶಾತ್" ಇತಿ । ತಥಾಚ ಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರಸಾಧ್ಯತ್ವಾತ್ ತದರ್ಥಂ

ವೈರಾಗ್ಯಾದಿಕಮುಪಶ್ರಕಮೇವೇತಿ ಭಾವ.। ಶುಭೇನಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವರ್ಗಂ ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪರಂ ಪದಂ ಯಾತಿ ಇತ್ಯನೇನ ಓಂ ಭಾಕ್ತಂವಾಽನಾತ್ಮವಿತ್ತ್ವಾತ್ತಥಾಹಿ ದರ್ಶಯತಿ ಓಂ ಇತಿ ಸಪ್ತಮಾಧಿಕರಣಸ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಮುಕ್ತಮ್ । ತಥಾಹಿ ಅಪಾಮ ಸೋಮಮ್ ಅಮೃತಾ ಅಭೂಮ ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ಸುಕರಸ್ಯ ಕರ್ಮಣ ಏವ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧನತ್ವೇನ ವ್ಯರ್ಥೋ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿ ಸಂಪಾದನಾಯಾಸ ಇತಿ ಶಂಕಾ ನಿರಸ್ತಾ । ನ ಕರ್ಮಣಾ ಮೋಕ್ಷಃ ॥ ಅಪಾಮ ಸೋಮಮ್' ಇತಿ ಶ್ರುತೇರನ್ಯಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ಅತ್ರ ಸೋಮಯಾಗಸ್ಯ ಅಮೃತ ಸಾಧನತ್ವಂ ಪ್ರತೀಯತೇ । ಸ ಚ ಕಾಮ್ಯಃ ಅಕಾಮ್ಯ- ಆದ್ಯೇ ದೋಷಮಾಹ ಶುಭೇನೇತಿ' ಕಾಮ್ಯೇನೇತ್ಯರ್ಥಃ । ತಥಾ ಚ ಅಮೃತೋ ವಾ ಸೋಮಪೋಽಭವತಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರೇಣ ಅಮೃತ ಶಬ್ದೋ ಗೌಣ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯಾ ಸ್ವರ್ಗಪರ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತೀತ್ಯನೇನ ಭಾಕ್ತ ಮಿತಿ ಸೂತ್ರಾಂಶೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತ.।

ತದುಕ್ತಂ ಭಾಷ್ಯೇ । ಭಾಗತಸ್ತದಮೃತತ್ವಮ್ ಇತಿ । ಕುತ ಏತತ್ । ಅಮೃತಶಬ್ದಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥತ್ವಮೇವ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯತೋಽನಾತ್ಮವಿತ್ತ್ವಾದಿತಿ ಹೇತುಂ ವ್ಯಾಚಷ್ಟೇ । ಜ್ಞಾನೇನೈವೇತಿ । ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇನ ಚ ಇತ್ಯತ್ರತ್ಯ' ಚ ಶಬ್ದೋಽನುವರ್ತತೇ । ನ ಚ ಹೇತ್ವರ್ಥಕಃ । ಯಸ್ಮಾತ್ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪರಂ ಪದಂ ಮೋಕ್ಷಂ ಯಾತಿ ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಅಯನಾಯ" ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ । ತಸ್ಮಾನ್ಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ನ ಕರ್ಮಸಾಧ್ಯತ್ವಂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ । ಅಕಾಮ್ಯಮಪಿ ಜಿಜ್ಞಾಸುಕೃತಂ ತದಾಪಿ ನಾಯಂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ ಇತ್ಯಾಹ ಶುಭೇನೇತಿ । ಸ್ವರ್ಗಶಬ್ದ- ಜ್ಞಾನಪರಃ (ಸ್ವಃ ಸ್ವತಂತ್ರಃ ಸುಖಿಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣಃ ಪರಮಾತ್ಮಾಗಮ್ಯತೇ ಅನೇನೇತಿ ಸ್ವರ್ಗಃ) ತಥಾ ಚ ಕರ್ಮಣಾಜ್ಞಾನಮಾತನೋತಿ" ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರೇಣ ಪರಂಪರಯಾ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನತ್ವಂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಯದಿ ಜ್ಞಾನಿಕೃತಮ್ ಅಕಾಮ್ಯಂ ಕರ್ಮ ತದಾಪಿ ನಾಯಂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ ಇತ್ಯಾಹ ಶುಭೇನೇತಿ ಅತ್ರ ಸ್ವರ್ಗಶಬ್ದೇನ ಮೋಕ್ಷಗತ ಸುಖಾತಿಶಯ ಉಚ್ಯತೇ । "ತತ್ಸುಖಂ ಸ್ವಃ ಪದಾಸ್ಪದಮ್" ಇತಿ ವಚನಾತ್ । ತಥಾಚ ಸ ಯ ಆತ್ಮಾನಮೇವ ಲೋಕಮುಪಾಸ್ತೇ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರೇಣ ಅಮೃತಶಬ್ದಃ ತದೇಕದೇಶಲಕ್ಷಣಯಾ ಮೋಕ್ಷಗತ ಸುಖಾತಿಶಯ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ । ಅಧಿಕರಣ ಫಲಿತಮಾಹ ತಸ್ಮಾದಿತಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಣಃ ಸ್ವರ್ಗ ಸಾಧನತ್ವಂ, ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಮೋಕ್ಷಃ ತಸ್ಮಾತ್ ಮುಮುಕ್ಷುಃ ತತ್ತತ್ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಣಿ ವಿರಕ್ತಃ ಜ್ಞಾನಮೇವ ಸಂಪಾದಯೇತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಯದ್ವಾ ಯಸ್ಮಾದೇವ ಕರ್ಮಣೋ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನತ್ವಂ ನಾಸ್ತಿ ಕಿಂತು ಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವ, ತಸ್ಮಾದಿತಿ ವಾ ।

"ಓಂ ಕೃತಾತ್ಯಯೇಽನುಶಯವಾನ್" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಮಾಹ ಶುಭೇನೇತಿ ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಸಾಧನೇನ ಸ್ವರ್ಗಂ ಪ್ರತಿಗತಃ ಪುರುಷಃ ಕರ್ಮಣಾ ಸಹೈವ ಯಾತಿ ಆಗಚ್ಛತಿ । ತತಃ "ಶೇಷೇಣೇಮಂ ಲೋಕಂ" ಭುಕ್ತಶೇಷಾನುಶಯವಾನ್ ಇತಿ ವಚನಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಏವಂ "ಓಂ ಯದಾತಮನೇವಂ ಚ ಓಂ" ಇತಿ ನವಮಾಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಪ್ರಷ್ಟಪ್ರಮಿತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯೇಣ "ಓಂ ಚರಣಾದಿತಿ ಚೇನ್ನ ತದುಪಲಕ್ಷಣಾರ್ಥೇತಿ ಕಾರ್ಷ್ಣಾಜಿನಿಃ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಜ್ಞಾನೇನೈವೇತಿ । ಯತೋ "ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಅಯನಾಯ" ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವ ಪರಂ ಪದಮ್ ಅತೋ ನ ಕರ್ಮಣಾ ಮೋಕ್ಷ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ತರ್ಹಿ "ರಮಣೀಯ ಚರಣಾಃ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿ ವಿರೋಧ ಇತ್ಯತ ಆಹ ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾಸ್ವರ್ಗಂ ನಿರಯಂ ಚ ವಿಕರ್ಮಣಾ ಇತಿ । ಅತ್ರ ಸ್ವರ್ಗನಿರಯ ಶಬ್ದೌ ಉತ್ತಮಾನುತ್ತಮ ಜನ್ಮಪರೌ । ತಥಾ ಚ ರಮಣೀಯ ಚರಣಾಃ ಶುಭಕರ್ಮಾಣಃ ರಮಣೀಯಾಂ ಯೋನಿಮಾಪದ್ಯಂತೇ ಕಪೂಯಚರಣಾಃ ಅಶುಭಕರ್ಮಾಣಃ ಕಪೂಯಾಂ ಯೋನಿಮಿತಿ ಚರಣಶಬ್ದಸ್ಯ ಕರ್ಮೋಪಲಕ್ಷಕತಯಾ ತದ್ವಾಚಕತಯಾ ಚ ಚರಣ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥೋಪಪತ್ತೇರ್ನ ವಿರೋಧ ಇತಿಭಾವಃ । ಓಂ ಅನಿಷ್ಟಾದಿಕಾರಿಣಾಮಪಿ ಚ ಶ್ರುತಮ್ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವರ್ಗಮಿತಿ । ಅತ್ರ ಸ್ವರ್ಗಶಬ್ದೇನ ಗತಾಗತಂ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ । ತಥಾ ಚ "ಯತೋಽಶುಭಕೃತೋಽಶುಭಮನುಭೂಯಾವರ್ತಂತೇ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಅನಿಷ್ಟಾದಿಕಾರ್ಯಪಿ ಪುರುಷಃ ಕರ್ಮಣಾ ಗತಾಗತಂ ಯಾತಿ । ಅತೋ ನ ತೇಷಾಂ ತದಭಾವಃ । ನ ಕೇವಲಮೇಷಾಂ ಗತಾಗತಮಾತ್ರಮ್ । ಕಿಂತು ಅಧಿಕಮಪಿ ದುಃಖಮಸ್ತೀತಿ ಪ್ರತಿಪಾದನಾರ್ಥಂ ಸೂತ್ರಂ ಸಂಯಮನೇತ್ವಿತಿ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ನಿರಯಂ ಚೇ"ತಿ । ನಿರಯಶಬ್ದಃ ಸಂಯಮನಾರ್ಥಃ ನಿತ್ಯ ನರಕಾರ್ಥಶ್ಚ । ಉಪಲಕ್ಷಣಮೇತತ್ । ಆರೋಹಮಿತ್ಯಪಿ ಗ್ರಾಹ್ಯಮ್ । ತತಶ್ಚ "ತೇಽಶುಭಕೃತಃ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ವಿಕರ್ಮಣಾ ಸತ್ಕರ್ಮ ಅಕರಣೇನ ನಿಷಿದ್ಧಕರ್ಮಣಾ ಚ ನಿರಯಂ ಸಂಯಮನಂ ಯಾಂತಿ । ತತಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ಆರೋಹಂ ಯಾತಿ । ಕಶ್ಚಿತ್ ನಿರಯಂ ಯಾತೀತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ ಸಂಪದ್ಯತೇ । ಓಂ ಅಪಿಸಪ್ತ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ನಿರಯಂ ಚೇತಿ । ಅತ್ರ ನಿರಯ ಶಬ್ದೋ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯನರಕಪರಃ । ತಥಾ ಚ "ರೌರವೋಽಥ ಮಹಾಂಶ್ಚ" ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತ್ಯನುಸಾರೇಣ ವಿಭಾಗೇನ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯತ್ವ ಸಂಭವಾನ್ನ ನಿತ್ಯನರಕೋಕ್ತಿ ಅಸಂಭವ ಇತಿ ಭಾವಃ ॥

"ಓಂ ತತ್ರಾಪಿ ಚ ತದ್ವ್ಯಾಪಾರಾದವಿರೋಧಃ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ಫಲಿತಮಾಹ ನಿರಯಂ ಚೇತಿ ತೇನ ನಿರಯಸ್ಯ ವಿಕರ್ಮಲಭ್ಯತ್ವಾತ್ ಸದುಃಖತ್ವಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ । ನ ಚೇಶ್ವರಸ್ಯ ದುಃಖ ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ । ನಾಪಿ ಸ್ಥಿತಿ ವೈಫಲ್ಯಮ್ । ತಜ್ಜನಕ ಕರ್ಮಾಭಾವಾತ್ । "ನರಕೇಽಪಿ ವಸನ್ನೀಶೋ ನಾಸೌ ದುಃಖ ಭುಗುಚ್ಯತೇ" । ಇತಿ ವಚನಾನುಸಾರೇಣ ವಿನೈವ ದುಃಖಂ ನಿಯಮನಾರ್ಥಂ ಸ್ಥಿತಿ ಉಪಪತ್ತೇಶ್ಚ ಇತಿ ಭಾವಃ ॥

'ಓಂ ವಿದ್ಯಾಕರ್ಮಣೋರಿತಿ ತು ಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್ ಓಂ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ 'ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾಸ್ವರ್ಗಂ ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪರಂ ಪದಮ್' ಇತಿ ॥ ತಥಾಚ ಯತಃ ಕರ್ಮಣೈವ ಸ್ವರ್ಗಂ ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಮೋಕ್ಷಂ ಯಾತಿ ಅತಃ "ತಯೋ" ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ತತ್ ಶಬ್ದೇನ ಯೇ ಚೇಮೇಽರಣ್ಯೇ ಶ್ರದ್ಧಾ ತಪಃ ಇತ್ಯುಪಾಸತೇ ಅಥ ಯ ಇಮೇ ಗ್ರಾಮ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತೇ ದತ್ತಮುಪಾಸತೇ ಇತಿ ವಿದ್ಯಾಕರ್ಮಮಾರ್ಗಯೋಃ ಪ್ರಕೃತತ್ವೇನ ತತ್ಪರಾಮರ್ಶೋಪಪತ್ತೇರಿತಿ ಭಾವಃ ॥

'ಓಂ ನ ತೃತೀಯೇ ತಥೋಪಲಬ್ಧೇಃ ಓಂ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ— ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇನ ಚೇತಿ । ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇನ ವಿಕರ್ಮಣಾ ಚ ತಮಃ । ಸ ಸುಖಾನುವೃತ್ತಮ್ । ಕೇವಲಂ ಹ್ಯೇವಾತ್ರ ದುಃಖಂ ಭವತಿ" ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ಕೇವಲಂ ದುಃಖರೂಪಂ ತಮೋ ಯಾತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

"ಓಂ ತತ್ ಸ್ವಭಾವಾಪತ್ತಿರುಪಪತ್ತೇಃ ಓಂ ಇತ್ಯಧಿಕರಣಪಂಚಕಮ್ ಸ್ವಷ್ಟಾಭಿಪ್ರಾಯಮಿತ್ಯಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಪಾದಾರ್ಥಮುಪಸಂಹರತಿ ತಸ್ಮಾದಿತಿ । ಯಸ್ಮಾದೇವಂ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮ ವಿಕರ್ಮ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಾನಾಂ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ನರಕಾದಿಫಲಕತ್ವಂ. ತಸ್ಮಾದ್ವಿರಕ್ತಃ ಸನ್ ಅಶುಭಕರ್ಮಣಿ ವಿಕರ್ಮಣಿ ಕರ್ಮಾಕರಣೇ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇ ಚೇತಿ ಶೇಷಃ । ಜ್ಞಾನಮೇವ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕೋಪಾಸನೇನ ಸಂಪಾದಯೇದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಇತಿ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಃ ಪಾದಃ ॥

ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾಪ್ರೇರಕಶ್ಚ ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಭೇದವಾನ್ ।
ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಕಾಲೇಷು ಸಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ।
ತದ್ಭಕ್ತಿತಾರತಮ್ಯೇನ ತಾರತಮ್ಯಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಮ್ ॥

ಭಕ್ತಿ ಪಾದೀಯಾನಾಂ ಕೇಷಾಂಚಿದಧಿಕರಣಾನಾಂ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಸರ್ವಾವಸ್ಥೇತಿ ಅತ್ರ ಪ್ರೇರಕ ಇತಿ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಮ್ । ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾಶಬ್ದೇನ ಸ್ವಪ್ನ ತಿರೋಧಾನ ಜಾಗ್ರತ್ಸುಪ್ತಿ ತತ್ಪ್ರಬೋಧನ ಮೋಹಾವಸ್ಥಾ ಉಚ್ಯಂತೇ ॥ ತತ್ರಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥಾಪ್ರೇರಕ ಇತ್ಯನೇನ 'ಸಂಧ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಿರಾಹಹಿ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ಮುಕ್ತತಾತ್ಪರ್ಯಕಂ ಭವತಿ । ಸ್ವಪ್ನತಿರೋಧಾನಕರ್ತಾ ಇತ್ಯನೇನ "ಪರಾಭಿಧ್ಯಾನಾತ್ತು ತಿರೋಹಿತಂ ತತೋ ಹ್ಯಸ್ಯ ಬಂಧವಿಪರ್ಯಯೌ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಮುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ । ಸುಪ್ತ್ಯವಸ್ಥಾಪ್ರೇರಕ ಇತ್ಯನೇನ "ತದಭಾವೋ ನಾಡೀಷು ತತ್ ಶ್ರುತೇರಾತ್ಮನಿಹ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಂ, ಸುಪ್ತಿಪ್ರಬೋಧಕ ಇತ್ಯನೇನ 'ಅತಃ ಪ್ರಬೋಧೋಽಸ್ಮಾತ್" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಮುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ । "ಸಏವ ಚ ಕರ್ಮಾನುಸ್ಮೃತಿ ಶಬ್ದವಿಧಿಭ್ಯಃ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಸರ್ವಾವಸ್ಥೇತಿ ಸರ್ವಜೀವ ಸಂಬಂಧಿನ್ಯೋಽವಸ್ಥಾಃ ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾಃ। ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಸಂಬಧ್ಯತೇ । ಏವಂ

ಚಿತ್ರಿಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರೇಣ ಏಕ ಇತಿ ಸ ಇತಿ ಅನುವಾದೇನ ಪರಮೇಶ್ವರ ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್ । ತಥಾ ಚ ಪ್ರದರ್ಶಕಸ್ತು ಸರ್ವೇಷಾಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರೇಣ ಸಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ಏಕ ಏವ ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಕಾಲೇಷು ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಮೋಹಾವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕ ಇತ್ಯನೇನ "ಮುಗ್ಧೇಽರ್ಧ ಸಂಪತ್ತಿಃ ಪರಿಶೇಷಾತ್ ಇತ್ಯಧಿಕರಣಮುಕ್ತತಾತ್ಪರ್ಯಮ್ । ಓಂ ನ ಸ್ಥಾನತೋಽಪಿ ಪರಸ್ಯೋಭಯ ಲಿಂಗಂ ಸರ್ವತ್ರಹಿ ಓಂ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಭೇದವಾನ್ ಇತಿ । ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಕಾಲೇಷು ಗತೇಷು ಸರ್ವರೂಪೇಷು ಅಭೇದವಾನಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಏವಮುಷ್ಯಾಧಿಕರಣತಾತ್ಪರ್ಯಮುಕ್ತ್ವಾ ಅಧುನಾ ಅನೇನ ಸರ್ವಗತತ್ವ ಮಾಯಾಮಯ ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯಃ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ "ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಕಾಲೇಷು ಇತಿ" ॥

ಸರ್ವಾವಸ್ಥ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕರ್ತಾ ಇತಿಶೇಷಃ । ಸರ್ವದೇಶ ಕಾಲೇಷು ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾನಾಂ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕರ್ತಾ ಪರಮೇಶ್ವರ ಏಕ ಏವ ನತು ಅನ್ಯೋಽಸ್ತೀತ್ಯೇತತ್ಕುತಃ ಇತ್ಯತ ಆಹ "ಸರ್ವೇತಿ । ವರ್ತತೇ ಇತ್ಯುಪಸ್ಕರ್ತವ್ಯಮ್ । ತಥಾ ಚ ಏಷಸರ್ವ ಏಷಸರ್ವಗತ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತೌ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯೈವ ಸರ್ವಗತತ್ವಮಭಿಧೀಯತೇ । ಸರ್ವಗತತ್ವಂ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಮೇವ । ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತೇಃ । ಸತ್ಯನ್ಯಸ್ಯ ಜೀವಾದೇಃ। ತಸ್ಯ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕತ್ವೇಽಪಿ ಸರ್ವದೇಶೀಯತ್ವಾಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । "ಓಂ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸ ಭಾಕ್ತ್ವಮಂತರ್ಭಾವಾದುಭಯಸಾಮಂಜಸ್ಯಾದೇವಮ್ ಓಂ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ತದ್ಭಕ್ತಿತಾರತಮ್ಯೇನೇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂ ಚ ಸರ್ವೇಷಾಮಾನಂದಾದೇರ್ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ ಇತ್ಯುತ್ತರಾರ್ಥಮನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೋಕ್ತಂ ಗ್ರಾಹ್ಯಮ್ । ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಪರಿಪೂರ್ತಯೇ । ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್ ಅಸ್ಮದಾದೀನಾಂ ಚ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಶ್ರೌತಮನತಿಕ್ರಮೇಣ ಯಾವದ್ವಿಮುಕ್ತಿಗಮ್ ಆನಂದಾದೇಸ್ತಾರತಮ್ಯಂ ತತ್ತಸ್ಯಭಗವತೋ ಭಕ್ತಿತಾರತಮ್ಯೇನ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಇತಿ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯಃ ಪಾದಃ ॥

ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಆತ್ಮೇತಿ ಮಾನುಷ್ಯೈಸ್ತು ಸುರೇಶ್ವರೈಃ ।
ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಬಹುಗುಣೈಃ ಬ್ರಹ್ಮಣಾತ್ವಖಿಲೈರ್ಗುಣೈಃ ॥
ಉಪಾಸ್ಯಃ ಸರ್ವವೇದೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಪಿ ಯಥಾಬಲಮ್ ।
ಜ್ಞೇಯೋ ವಿಷ್ಣುರ್ವಿಶೇಷಸ್ತು ಜ್ಞಾನೇಸ್ಯಾದುತ್ತರೋತ್ತರಮ್ ॥

ಉಪಾಸನಾಪಾದಾರ್ಥಂ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ಯ ಸಂಗೃಣ್ಹಾತಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಇತಿ । "ಆನಂದಾದಯಃ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಂ "ಸದಿತಿ" ॥ ಸರ್ವೈರ್ವೇದೈಃ" ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಸಂಬಧ್ಯತೇ ॥ ಸರ್ವ ವೇದೋಕ್ತ ರೀತ್ಯಾ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಆತ್ಮೇತಿ ಚತುರ್ಗುಣೈಃ

ಮಾನುಷ್ಯೈಃ ಅಧಿಕಾರಿಭಿಃ ಉಪಾಸ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣುರಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಸತ್ವಂ ವಿದ್ರೋಽಷತ್ವಮ್ । ತಚ್ಚ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದೌ ಮುಕ್ತೌಚ ಸರ್ವೇಷಾಮಪೇಕ್ಷಿತಂ ಫಲಮಿತಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಾಃ ತಾವದುಪಾಸ್ಯಾಃ । ಯತ್ತು ಆತ್ಮತ್ವಾಪರಪರ್ಯಾಯಂ ಸ್ವಾಮಿತ್ವಂ. ತದಪಿ ಸಂಬಂಧಾನುಸ್ಮರಣಸ್ಯ ಭಗವತ್ ಪ್ರೀತಿ ಹೇತುತ್ವಾತ್ ಉಪಾಸ್ಯಮಿತ್ಯಭಿಧೇಯಮ್ । "ಓಂ ಇತರೇತ್ವರ್ಥ ಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ಓಂ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ಸುರೇಶ್ವರೈಃ ಇತಿ । ಸುರೇಶ್ವರೈಸ್ತು ಯಥಾಕ್ರಮಂ ತಾರತಮ್ಯಮ್ ಅನತಿಕ್ರಮ್ಯ ವಿಷ್ಣು-ಬಹುಗುಣೈರುಪಾಸ್ಯಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅತ್ರಸರ್ವತ್ರ ಉಪಾಸನಾದಿವಿಶೇಷೋ ಭಾಷ್ಯಾದೌ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ । ಅಸ್ಯ ಸಂಕೋಚಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ಆಧ್ಯಾನಾಯ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾತ್ ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಾತು ಇತಿ । ಗುಣೈರಿತ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಮ್ ರೂಪಾದಿಭಿಶ್ಚೇತಿ ಜ್ಞೇಯಮ್ । ಸರ್ವವೇದೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಅಖಿಲೈಃಗುಣೈ ರೂಪೈಃ ಕ್ರಿಯಾದಿಭಿಶ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೇಣ ತು ವಿಶೇಷೇಣ ಉಪಾಸ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಸರ್ವವೇದಾಂತ ಪ್ರತ್ಯಯಮ್ ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಸರ್ವೈರಪೀತಿ । ಸರ್ವೈರಧಿಕಾರಿಭಿಃ ಯಥಾಬಲಂ ಸ್ವಶಕ್ತಿಮನತಿಕ್ರಮ್ಯ ಸರ್ವವೇದ್ಯೃಷ್ಟ ಉಕ್ತರೀತ್ಯಾ ವಿಷ್ಣುರ್ಜ್ಞೇಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಪ್ರಜ್ಞಾಂತರ ಪೃಥಗ್ ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ ವಿಶೇಷಸ್ತು ಇತಿ । ಉತ್ತರೋತ್ತರದೇವಾದೀನಾಂ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರೇಣ ಜ್ಞಾನೇ ಪರೋಕ್ಷೇ ಅಪರೋಕ್ಷೇ ಚ ವಿಶೇಷೇಣ ತಾರತಮ್ಯಂ ಸ್ಯಾದೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಇತಿ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ತೃತೀಯಃ ಪಾದಃ ॥

ಸರ್ವೇಽಪಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಸ್ಸ್ಯುರ್ಜ್ಞಾನಾದೇವ ನ ಸಂಶಯಃ ।
ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ಜ್ಞಾನವಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವದೋಷೈರಪಿ ಕ್ವಚಿತ್ ॥
ಗುಣದೋಷೈಸ್ಸುಖಸ್ಯಾಪಿ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸೌ ವಿಮುಕ್ತಿಗೌ ।
ನೃಣಾಂ ಸುರಾಣಾಂ ಮುಕ್ತೌತು ಸುಖಂ ಕ್ಲೃಪ್ತಂ ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ ॥

ಸಕಲ ನಯಾರ್ಥೋ ಭಾಷ್ಯಾದೌ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರೇತ್ಯ "ಪುರುಷಾರ್ಥೋಽತಶ್ಶಬ್ದಾದಿತಿ ಬಾದರಾಯಣಃ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಸರ್ವೇಽಪೀತಿ । ಮೋಕ್ಷ ಸ್ವರ್ಗಾದಯಃ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಃ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ಸ್ಯುಃ । ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ। ಮುಖ್ಯತೋ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ಮೋಕ್ಷಃ ಸ್ವರ್ಗಾದಯಸ್ತು ಕರ್ಮಯುಕ್ತಜ್ಞಾನಾದೇವ । ತಜ್ಞಾನಂ ಮುಖ್ಯಂ ಕರ್ಮತು ಅಮುಖ್ಯಮಿತಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ । ಸ್ತುತಯೇ ಅನುಮತಿರ್ವಾ" ಅಜ್ಞಾನಿನಾಂ ಸದಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿಭ್ಯಾಂ ವಿಶೇಷ ಸದ್ಭಾವಃ ಪ್ರತೀಯತೇ । ನ ಚ ಜ್ಞಾನಿನಾಮಪಿ ಸಮಾನಃ । ಇತ್ಯತಃ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ಇತಿ । ಚ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಏವಾರ್ಥೇ । ನ ಶ್ಲಿಷ್ಯತ ಏವೇತಿ ಸಂಬಂಧಃ । ಕ್ವಚಿದಪೀತಿ । ತಥಾ ಚ ಜ್ಞಾನವಾನ್ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನೀ ಸರ್ವದೋಷೈಃ ಸ್ವಕೃತ ಪಾಪಕರ್ಮಭಿಃ ಕ್ವಚಿದಪಿ ಮನುಷ್ಯಲೋಕೇ ಪರಲೋಕೇ

ಪಾ ನ ಲಿಪ್ಯತೇ । ಅನುಚಿತ್ವಂ ನರಕಾದಿಕಂ ಮೋಕ್ಷಾಭಾವಂ ವಾ ನಾಪ್ನೋತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ನ ಹ್ಯಜ್ಞಾನಿನಃ ಸರ್ವದೋಷ ಲೇಪಾಭಾವೋಽಸ್ತೀತಿ ಭಾವಃ । ಅನೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಚ್ಯಕೇ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಕ್ತಃ । ನ ಚೈವಂ ಸತಿ ತದಧಿಗಮಃ ಇತ್ಯನೇನ ಪೌನರುಕ್ತ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ । ತತ್ರಾಪಿ ಜ್ಞಾನೋತ್ತರ ಅಘಸ್ಯ ಅಶ್ಲೇಷೋಕ್ತೇರಿತಿ ಚೇತ್ ತತ್ರ ಜ್ಞಾನಿಕೃತ ಪಾಪಾನಾಂ ಜ್ಞಾನಫಲವಿಘಾತಕತ್ವಾಭಾವೇ ತಾತ್ಪರ್ಯಾತ್ ಅತ್ರತುಕರ್ಮಣಾಂ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾನಾಂ ಸತ್ವಾತ್ ಕಥಂ ಮೋಕ್ಷ ಇತ್ಯಾಶಂಕಾನಿವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಂ ಜ್ಞಾನಾತ್ ಪೂರ್ವೇಷಾಂ ವಿನಾಶಃ । ಉತ್ತರೇಷಾಮಶ್ಲೇಷ ಇತ್ಯತ್ರೈವ ತಾತ್ಪರ್ಯಾತ್ । ತದುಕ್ತಮನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ಜ್ಞಾನೋತ್ತರಸ್ಯ ಪಾಪಸ್ಯ ಚತುರ್ಥೇಽಪಿ ಉಚ್ಯತೇ । ಅನುಚಿತ್ವಾದಿಕಂ ಚಾಸ್ಯ ನ ಭವೇದಿತಿ ತತ್ಫಲಮ್ । ಅತ್ರ ಜ್ಞಾನ ಫಲಸ್ಯೈವ ಮುಕ್ತೇರ್ನಿಯಮತೋಚ್ಯತೇ ॥ ಇತಿ

ನನು ಜ್ಞಾನತೋ ದೋಷಲೇಪಾಭಾವೇ ಕಥಮಸತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷ ಸದ್ಭಾವಾಂಗೀಕಾರಃ । ಯೋಽತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತೇ ನ ತಾವನ್ಮೋಕ್ಷಃ । 'ಓಂ ವಿದ್ಯೈವತು ನಿರ್ಧಾರಣಾತ್ ಓಂ' ಇತ್ಯೇತಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯತ್ವೋಕ್ತೇಃ । ನಾಪಿ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಃ । ಪುರುಷಾರ್ಥಾಧಿಕರಣೇ ತಸ್ಯಾಪಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧ್ಯತ್ವಸ್ಯ ಸಮರ್ಥಿತತ್ವೇನ ಸತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿವಿಶೇಷತ್ವಾಭಾವಾತ್ । ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಿನಃ ಸ್ವರ್ಗಾದ್ಯಪೇಕ್ಷಾ ತದೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ ವಿಶೇಷಾಭಾವಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ ಇತ್ಯತ ಆಹ । ಗುಣದೋಷೈರಿತಿ । ಅತ್ರ ಗುಣ ದೋಷ ಶಬ್ದಾಭ್ಯಾಂ ಸದಸತ್ಪ್ರವೃತ್ತೀ ಉಚ್ಯೇತೇ । ಜ್ಞಾನಾನಂತರಂ ಪ್ರಕೃತೇ ಇತಿ ಶೇಷಃ । ಅಪಿಶಬ್ದೋಽವಧಾರಣೇ । ಗುಣದೋಷೈಃ ಸದಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿಭಿಃ ಸುಖಿನ್ಯಾಪಿ ಜ್ಞಾನಿಭೋಗ್ಯಸುಖಾದೇಃ ವಿಮುಕ್ತಿಗೌ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮುಕ್ತಿಗತೌ ವೃದ್ಧಿ ಹ್ರಾಸೌ ವ್ಯಕ್ತ್ಯವ್ಯಕ್ತೀ ಭವತಃ । ತಥಾ ಚ ಜ್ಞಾನಾನಂತರ ಭಾವಿನ್ಯಾಃ ಅಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ ಮುಕ್ತಿಗಮ್ಯ ಸುಖಸ್ಯೈವ ಹ್ರಾಸೋ ವಿಶೇಷಃ । ನ ತು ನರಕಾದಿ ದುಃಖ ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ । ಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತೇಶ್ಚ ಮುಕ್ತಿಗತಸ್ಯ ಸುಖಸ್ಯೈವ ವೃದ್ಧಿವಿಶೇಷಃ ನ ತು ವಿಮುಕ್ತಿಃ । ನಾಪಿ ಸ್ವರ್ಗಾದಿರಿತಿ ಭಾವಃ । ತತ್ರಾಪಿ ದೋಷಮಾಹ ನೃಣಾಮಿತಿ । ಗುಣೈರಿತ್ಯಾದಿಕಂ ಸರ್ವಮನುವರ್ತತೇ । ಅತ್ರ ಹ್ರಾಸೋನಾಮ ಯಾವತ್ಸುಖಾನಭಿವ್ಯಕ್ತಿಃ । ವೃದ್ಧಿಃ ಯಾವತ್ಸುಖ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಃ ।

ನನು ಕಥಂ ನ ಮೋಕ್ಷೇ ಸುಖಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಃ । ಆವರಣಾಭಾವಾದಿತಿ ಚೇತ್, ದ್ವಿವಿಧಂ ಹ್ಯಾವರಣಮ್ । ಏಕಮೀಶ್ವರೇಚ್ಛಾರೂಪಮ್ । ಅಪರಂ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ । ತತ್ರ ದ್ವಿತೀಯಂ ಮುಕ್ತೌ ನಾಸ್ತ್ಯೇವ । ಆದ್ಯಂ ತು ವರ್ತತೇ । ತಚ್ಚ ಜ್ಞಾನೋತ್ತರಂ ಪಾಪಂ ನಿಮಿತ್ತೀಕೃತ್ಯ ಆನಂದಾನುಭವಂ ಪ್ರತಿಬಧ್ನಾತಿ । ಯಥೋಕ್ತಮ್ । ಅಜೇ ದ್ವೇ ಪ್ರಕೃತೀ ದುಷ್ಟೇಪ್ರೋಕ್ತೇ ಇತ್ಯಾದಿ । ಏತೇನ ಯಾವದನುಭೂಯತೇ ಮುಕ್ತೌ ತಾವದೇವ ತತ್ ಸ್ವರೂಪಮಿತಿ ನಿರಸ್ತಮ್ । ಸ್ವರೂಪಾಚ್ಛಾದಿಕಾಂ ಹತ್ವಾ ಪರಮಾಚ್ಛಾದಿಕಾಂ ಪರಃ । ವ್ಯಾಘುಟ್ಯ ಮೋಕ್ಷ ಪದವೀಂ ದದಾತಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ । ಇತಿ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರೇಣ ಅಲೌಕಿಕಾರ್ಥಸ್ಯ ಕಲ್ಪ್ಯತ್ವಾದಿತಿ ॥

ನನು ದೇವಾನಾಮಪಿ ಅಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿ: ವರ್ತತೇ ಏವ । ತಥಾ ಚ ತನ್ನಿಮಿತ್ತಕೋ ಹ್ರಾಸೋಽಪಿ ಸ್ವೀಕರ್ತವ್ಯಃ । ನ ಚೈವಂ ಸಂಭವತಿ । ತಥಾತ್ವೇ ಅಯಮಸ್ಮಾದೇತಾವತ್‌ನ್ಯೂನ- ಅಯಮಸ್ಮಾದೇತಾವದಧಿಕ ಅಯಮನೇನ ಸಮ. ಇತಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರ ವಿಲೋಪ ಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ತಥಾಚ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಪ್ರಸಂಗಃ । ನ ಚ ತದೇವ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಪರಂಪರಾಯಾಮ್ ಅಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿ: ಭವತೀತಿ ನ ವಿರೋಧಃ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್‌ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ । ನ ಚ ಸ್ವರೂಪಾಪೇಕ್ಷಯಾ ತದ್ವ್ಯವಹಾರ- । ತಥಾಪಿ ಆನಂದಾನುಭವತಾರತಮ್ಯ ಅಲಾಭಾತ್ ಇತ್ಯತ ಆಹ ಸುರಾಣಾಮಿತಿ । ಸುರಾಣಾಂ ತು ಇತ್ಯತಃ ತು ಶಬ್ದೋ ಮನುಷ್ಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ ವಿಶೇಷಮಾಹ । ಸುರಾಣಾಂ ವಿಶೇಷೋಽಸ್ತಿ ಮುಕ್ತೌ । ಯಥಾಕ್ರಮಂ ತಾರತಮ್ಯಮ್ ಅನತಿಕ್ರಮ್ಯ ತದನುಸಾರೇಣ ಸುಖಂ ಕ್ಲೃಪ್ತಮೇವ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯುತಮೇವ । ನ ಹ್ರಾಸೋಪೇತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಯಮಭಿಸಂಧಿಃ ನ ಸುರಾಣಾಮ್ ಅಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತ್ಯಾ ಮನುಷ್ಯವತ್ ಮುಕ್ತಿಗತ ಸುಖಹ್ರಾಸೋ ಭವತಿ । ಯೇನ ಆನಂದಾದ್ಯನುಭವ ತಾರತಮ್ಯಾದ್ಯಭಾವಃ ಸ್ಯಾತ್ । ಕಿಂತು ಸುರಾಣಾಂ ಮುಕ್ತೌ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಸುಖಂ ಕ್ಲೃಪ್ತಮೇವ । ಯಸ್ಯ ಯಾವದ್ಗುಣತ್ವಂ ತಸ್ಯ ಅಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತ್ಯಾ ಹ್ರಾಸೋನಾಸ್ತೀತಿಯಾವತ್ ನ ಚೈವಂ ತರ್ಹಿ ತೇಷಾಮ್ ಅಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ ವಿಶೇಷಾಭಾವ ಪ್ರಸಂಗ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಕ್ಲೃಪ್ತಹಾನ್ಯಭಾವೇಽಪಿ ಸ್ವಯೋಗ್ಯ ಪರಿಪೂರ್ತಯೇ ಯಾವತಾ ಸಾಧನಮನುಷ್ಠೇಯಂ ತತೋಽತಿರಿಕ್ತೇನ ಅನುಷ್ಠಿತೇನ ಸಾಧನೇನ ಪರಾನಂದಾದಿಕಂ ಪ್ರಸಕ್ತಂ ತದಭಾವಸ್ತ್ವೈವ ಅಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷತ್ವಾತ್ । ಯಥೋಕ್ತಮನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ "ಚಂದ್ರಸುಗ್ರೀವಯೋಶ್ಚೈವ ಸ್ವೋಚ್ಛದಾರಪರಿಗ್ರಹಾತ್ । ಪ್ರಾಪ್ಯಹಾನಿರಭೂನ್ನೈವ ಕ್ಲೃಪ್ತಹಾನಿಃ ಕಥಂಚನ ।" ಇತಿ । ಇದಂ ಚ ಬ್ರಹ್ಮೇತರ ದೇವವಿಷಯಮ್ । ತಸ್ಯ ಅಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತೇರೇವ ಅಭಾವೇನ ಪ್ರಾಪ್ಯಹಾನೇರಪ್ಯಭಾವಾತ್ ಇತಿ ಜ್ಞೇಯಮ್ ॥

॥ ಇತಿ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ತುರೀಯಃ ಪಾದಃ ॥

ಅಥ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯಃ

ವಿಷ್ಣುರ್ಬ್ರಹ್ಮ ತಥಾಽಽದಾತೇತ್ಯೇವಂ ನಿತ್ಯಮುಪಾಸನಮ್ ।
ಕಾರ್ಯಮಾಪದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮ ತೇನ ಯಾತ್ಯಪರೋಕ್ಷತಾಮ್ ॥
ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣೋಽನ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ಪರಿಕ್ಷಯಃ ।
ಅನಿಷ್ಟಸ್ಯೋಭಯಸ್ಯಾಪಿ ಸರ್ವಸ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯ ಭೋಗತಃ ॥

ಏತತ್ಪಾದಾರ್ಥಂ ಸಂಕುಚ್ಯ ಗೃಹ್ಣಾತಿ ವಿಷ್ಣುರಿತಿ । "ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿರುತ್ಕರ್ಷಾತ್" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ । ವಿಷ್ಣುರ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ । ಬ್ರಹ್ಮಸರ್ವಗುಣೈಃ ಪೂರ್ಣಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । "ಆತ್ಮೇತಿ ತೂಪಗಚ್ಛಂತಿ ಗ್ರಾಹಯಂತಿ ಚ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಃ ತಥಾಽಽದಾತೇತಿ ।

ಉಪಾಸ್ತಾ ಸ್ಯಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಆವೃತ್ತಿರಸಕೃದುಪದೇಶಾತ್'' ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಮಾಹ ಇತ್ಯೇವಮಿತಿ । ಇತ್ಯೇವ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಮುಪಾಸನಮ್ । ಆಪದ್ಯಪಿ ವ್ಯಾಧ್ಯಾದಿನಾ ಪಾಪತ್ಕಾಲೇಽಪಿ ಕಾರ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ವಿಷ್ಣೂಪಾಸನಸ್ಯ ಆದರ ನೈರಂತರ್ಯಾರ್ಘ್ಯಾಮುಪಪತ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಮುಕ್ತ್ವಾ ಫಲಮಾಹ ಬ್ರಹ್ಮತೇನೇತಿ । ತೇನ ಉಪಾಸನೇನ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಪರೋಕ್ಷತಾಮ್ ಅಪರೋಕ್ಷವಿಷಯತಾಂ ಯಾತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ತದಧಿಗಮ ಉತ್ತರಪೂರ್ವಾಘಯೋರಶ್ಲೇಷವಿನಾಶೌ ತದ್ವ್ಯಪದೇಶಾತ್'' ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣಾ ಇತಿ । ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣಃ ಸಕಾಶಾತ್ ಅನ್ಯಸ್ಯ ಅಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣಃ ಅನಿಷ್ಟಸ್ಯೋಭಯಸ್ಯಾಪಿ । ಅಪಿ ಸಮುಚ್ಚಯೇ । ಪುಣ್ಯಸ್ಯ ಪಾಪಸ್ಯ ಉಭಯಸ್ಯಾಪಿ ಅನಿಷ್ಟಸ್ಯ । ಪಾಪಂ ಸರ್ವಥಾ ಅನಿಷ್ಟಮೇವ । ಕಾಮ್ಯಂ ಪುಣ್ಯಮಪಿ ದ್ವಿವಿಧಮ್ । ಇಷ್ಟಮನಿಷ್ಟಂಚ । ತತ್ರ ಯದನಿಷ್ಟಂ ಕಾಮ್ಯಂ ಪುಣ್ಯಂ ಪಾಪಂ ಚ ಇತ್ಯುಭಯಥಾಪಿ ಅನಿಷ್ಟಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ಪರಿಕ್ಷಯೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಭೋಗೇನ ತ್ವಿತರೇ ಕ್ಷಪಯಿತ್ವಾ ಅಥ ಸಂಪತ್ಸ್ಯತೇ' ಇತಿ ಸೂತ್ರಸ್ಯ ಅನುವಾದಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯೇತಿ । ಅನ್ಯಸ್ಯ ಇತ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ । ಅನ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಪುಣ್ಯಪಾಪರೂಪ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣಃ ತಥಾ ಅನ್ಯಸ್ಯ ಅನಿಷ್ಟಕಾಮ್ಯವ್ಯತಿರಿಕ್ತಸ್ಯ ಇಷ್ಟ ಕಾಮಸ್ಯಾಪಿ ಭೋಗತಃ ಪರಿಕ್ಷಯಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಇಷ್ಟಕಾಮಸ್ಯಾಪಿ ನಾಶೇ ಜ್ಞಾನೇನ ಇಷ್ಟವಿಘಾತಿತ್ವ ಪ್ರಸಂಗೇನ ಅಪುರುಷಾರ್ಥತ್ವ ಪ್ರಸಂಗಃ । ಪ್ರಾರಬ್ಧಸ್ಯಾಪಿ ನಾಶೇ ಪಾತಪುತ್ರೀಯಾಃ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶಾಃ ಪ್ರಸಜ್ಯೇರನ್ ಇತಿ ಭಾವಃ । ಜ್ಞಾನಿನಃ ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಹೇತುತ್ವಂ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಸ್ಯ ಮುಕ್ತ್ಯನುಪ್ರವೇಶ ಇತಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ॥

॥ಇತಿ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಃ ಪಾದಃ ॥

ಉತ್ತರೇಷೂತ್ತರೇಷ್ವೇವಂ ಯಾವದ್ವಾಯುಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಃ ।
ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಭುಂಜತೇ ಭೋಗಾಂಸ್ತದಂತರ್ಬಹಿರೇವ ವಾ ॥
ವಾಯುರ್ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ ಭೋಗಾಂಶ್ಚೈವೋತ್ತರೋತ್ತರವ್ ।
ಉತ್ಕ್ರಮ್ಯ ಮಾನುಷಾ ಮುಕ್ತಿಂ ಯಾಂತಿ ದೇಹಕ್ಷಯಾತ್ಸುರಾಃ ॥

ಏತತ್ಪಾದಾರ್ಥಂ ಸಂಗೃಹ್ಣಾತಿ ಉತ್ತರೇಷ್ವಿತಿ "ವಾಙ್ಮನಸಿ ದರ್ಶನಾತ್ ಶಬ್ದಾಚ್ಚ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಉತ್ತರೇಷೂತ್ತರೇಷ್ವಿತಿ । ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಃ ವಿಶಿಷ್ಟಮುಕ್ತಿಂ ಗಂತಾರಃ ಉತ್ತರೇಷು ಸ್ವಬಿಂಬಭೂತೇಷು ಭೂತಾಭಿಮಾನಿಷು ಉತ್ತಮೇಷು ದೇಹಕ್ಷಯಾತ್ ದೇಹಲಯಾತ್ । ತತಃ ತೇಷು ಪ್ರವಿಶ್ಯ, ತೇ ಚ ಸ್ವೋತ್ತರೇಷು ದೇಹಕ್ಷಯಾತ್ ದೇಹಕ್ಷಯಮವಾಪ್ಯ ಏವಂ ಕ್ರಮೇಣ ಯಾವದ್ವಾಯುಂ, ವಾಯುಃ ವಿರಿಂಚಃ । ವಿರಿಂಚ ಪರ್ಯಂತೇಷು ಉತ್ತಮೇಷು ಕ್ರಮಾತ್ ದೇಹಲಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತೇಷು ಚ ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ ತದಂತಸ್ತೇಷಾಂ ಸ್ವೋತ್ತಮಾನಾನಾಂ ಅಂತರ್ವಾ ಬಹಿರ್ವಾ ಭೋಗಾನ್ ಸುಖಾದೀನ್ ಭುಂಜತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

"ಸೋಽಧ್ಯಕ್ಷೇ ತದುಪಗಮಾದಿಭ್ಯಃ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ವಾಯುರ್ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯೇತಿ ವಾಯುಃ ವಿರಿಂಚಸ್ತು ವಿಷ್ಣೋರ್ದೇಹಕ್ಷಯಮಾಪ್ಯ ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ ತದ್‌ಭಿನ್ನ ಭೋಗಾನ್ ಭುಂಕ್ತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅವಿಭಾಗೋ ವಚನಾತ್" ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ 'ಭೋಗಶ್ಚೋಪೂತ್ತರೋತ್ತರಮ್' ಇತಿ । ತೈಃ ಭುಜ್ಯಮಾನ ಆನಂದಾದಿಭೋಗಃ ವಿಷಯಾನುಭವೋ ವಾ ಉತ್ತರೋತ್ತರಂ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರಾತ್ । ತರತಮಭಾವೇನ ತದಧೀನತಯಾ ಚ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

ತದೋಕೋಽಗ್ರಜ್ವಲನಂ ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿತದ್ವಾರ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥಮಾಹ ಉತ್ಕ್ರಮ್ಯ ಮಾನುಷಾ ಮುಕ್ತಿಂ ಯಾಂತೀತಿ । ಮಾನುಷಾಸ್ತು ದೇಹಾತ್ ಚರಮ ಶರೀರಾತ್ ಹೃದಯಾಗ್ರ ಜ್ವಲನಾದಿ ವಿಶಿಷ್ಟೋತ್ಕ್ರಮಣಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಮುಕ್ತಿಂ ಲಿಂಗಭಂಗಾಖ್ಯಾಂ ಯಾಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಇತಿ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯಃ ಪಾದಃ ॥

ಅರ್ಚಿರಾದಿಪಥಾವಾಯುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತೇನ ಜನಾರ್ದನಮ್ ।
ಯಾಂತ್ಯುತ್ತಮಾ ನರೋಚ್ಚಾದ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾತ್ ಸಹಾಮುನಾ ॥

ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾ ತತ್ಪ್ರಥಿತೇಃ" ಇತ್ಯಧಿಕರಣಷಟ್‌ಕಾರ್ಥಂ ತಾತ್ಪರ್ಯತಃ ಸಂಗೃಹ್ಣಾತಿ ಅರ್ಚಿರಾದಿಪಥಾವಾಯುಮಿತಿ । ನರೋಚ್ಚಾದ್ಯಾ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಾ ಉತ್ತಮಜೀವಾ ಉಕ್ತ ಉತ್ಕ್ರಮಣಾನಂತರಮ್ ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾ ಪಥಾ ಮಾರ್ಗೇಣ ವಾಯುಂ ಭಾರತೀ ಪತಿಂ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇನ ವಾಯುನಾ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇತಿಷ್ಠಂತಿ ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನಾಃ । ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನಾಸ್ತು ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾ ಪಥಾ ವಾಯುಂ ತೇನ ಚ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮಸಮೀಪೇ ತಿಷ್ಠಂತಿ । ತೇ ಉಭಯೇ ಚ ಲಯಕಾಲೇ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮ ತದುಪದೇಶಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾದಿತಿ ಲ್ಯಬ್‌ಲೋಪ ನಿಮಿತ್ತಾ ಪಂಚಮೀ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ವಿಹಾಯ ಅಮುನಾ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಹೈವ ಜನಾರ್ದನಮ್ । ಜನನಮರ್ದಯತೀತಿ ಜನಾರ್ದನಃ । ಮುಕ್ತಿಪ್ರದೋ ವಾಸುದೇವಃ । ತಂ ಯಾಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ । 'ಸಾಕಾಂಕ್ಷಾಣಿ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಅರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕಾನಿ ಭವಂತಿ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯಾತ್ ಯೋಗ್ಯ ಅಧ್ಯಾಹಾರೋ ನ ದೋಷಾಯೇತಿ ಜ್ಞಾತವ್ಯಮ್ ।

॥ಇತಿ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ತೃತೀಯಃ ಪಾದಃ ॥

ಯಥಾ ಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಂಶ್ಚ ಚಿದಾನಂದ ಶರೀರಿಣಃ ।
ಜಗತ್‌ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ವಿಷಯೇ ಮಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಪಿ ಋತೇ ॥
ಯಥೇಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಮಂತಶ್ಚ ವಿನಾಸ್ವಾಭಾವಿಕೋತ್ತಮಾನ್ ।
ಅನನ್ಯವಶಗಾಶ್ಚೈವ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸ ವಿವರ್ಜಿತಾಃ ।
ದುಃಖಾದಿರಹಿತಾ ನಿತ್ಯಂ ಮೋದಂತೇ ಅವಿರತಂ ಸುಖಮ್ ॥

ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೇನ ಮುನಿನಾ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹಃ ।
ಕೃತೋಽಯಂ ಪ್ರೀಯತಾಂ ತೇನ ಪರಮಾತ್ಮಾರಮಾಪತಿಃ ॥
ನಮೋ ನಮೋಽಶೇಷದೋಷದೂರ ಪೂರ್ಣಗುಣಾತ್ಮನೇ ।
ವಿರಿಂಚಿ(ಚ) ಶರ್ವ ಪೂರ್ವೇಡ್ಯವಂದ್ಯಾಯ ಶ್ರೀವರಾಯತೇ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾಣುಭಾಷ್ಯೇ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದ. ॥

ಅತ್ರ ಏತತ್ಪಾದೀಯಾನಾಂ ಕೇಷಾಂಚಿದಧಿಕರಣಾನಾಂ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಯಥಾ ಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಂಶ್ಚೇತಿ । "ಸಂಪದ್ಯಾವಿಹಾಯ ಸ್ವೇನ ಶಬ್ದಾತ್", ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವ ಚ ತಚ್ಛ್ರುತೇಃ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ಯಥೇತಿ । ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸ್ಥಿತಾಃ ಮುಕ್ತಾಃ ಇತಿಶೇಷಃ । ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಃ ವಿಷ್ಣು ಇಚ್ಛಾನುಸಾರೀ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರೀ ಭೋಗಯುಕ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥ: ॥ ಚಿತಿಮಾತ್ರೇಣ ತದಾತ್ಮಕತ್ವಾದಿತ್ಯೌಡುಲೋಮಿಃ" ಇತ್ಯಾದೇಃ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ: ಚಿದಾನಂದೇತಿ । ಚಿದಾನಂದ ಶರೀರವಂತಶ್ಚ । ಏವ ಶಬ್ದಾತ್ ಅಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರಿಣಶ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ । "ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವರ್ಜಮ್" ಇತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಜಗತ್ ಸ್ರಷ್ಟ್ರಾದೀತಿ । ಜಗತೋ ಮುಕ್ತವರ್ಗಸ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತ್ಯಾದಿ ಕರ್ತೃತ್ವವಿಷಯಂ ಮಹಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಪಿ ಅಯೋಗ್ಯಮಸ್ಯದಪಿ ಋತೇ ವಿನಾ ಯಥೇಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಮಂತಃ ಮುಕ್ತ ಸ್ವಕೀಯ ಅಪರಯಂತೃತ್ವಾದ್ಯನೇಕ ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತಾಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । 'ಅತ ಏವ ಚಾನನ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ವಿನೇತಿ । ಸ್ವಾಭಾವಿಕೋತ್ತಮಾನ್ ಸ್ವಭಾವತ ಏವ ಸ್ವೋತ್ತಮಾನ್ ವಿಷ್ಣುದೇವತಾ ಗುರ್ವಾದೀನ್ ವಿನಾ ಅನನ್ಯವಶಗಾಃ ಅನ್ಯವಶಗಾ ನ ಭವಂತೀತಿ । ಸ್ವಸಮಾಧಮಾಧೀನಾ ನೃಪೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಸ್ಥಿತಿಮಾಹ ದರ್ಶಯತಶ್ಚೈವಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನೇ' ಇತ್ಯಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸೇತಿ ।

ದುಃಖ ಚಿಂತಾಲಸ್ಯಾದಿ ದೋಷರಹಿತಾಃ ವಿಷಯಭೋಗೇಽಪಿ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸ ವಿವರ್ಜಿತಾಃ । ಸರ್ವದಾ ಏಕಪ್ರಕಾರಾನಂದಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅನಾವೃತ್ತಿಃ ಶಬ್ದಾದನಾವೃತ್ತಿಃ ಶಬ್ದಾತ್' ಇತ್ಯಧಿಕರಣಸ್ಯ ಫಲಿತಮರ್ಥಮನುವದತಿ ಮೋದಂತೇ ಇತಿ । ಅವಿರತಂ ವಿರಾಮವರ್ಜಿತಂ ಪುನರಾವೃತ್ತಿವರ್ಜಿತಮಿತಿ ಯಾವತ್ । ಸುಖಂ ಮೋದಂತೇ ಅನುಭವಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಅವಿರತಂ ಯಥಾಭವತಿ ಇತಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಂ ವಾ । ಸ್ವಸ್ವರೂಪಮಧಿಕಾರಿಣಾಂ ಸೂಚಯನ್ ಸ್ವಪ್ರಣೀತಾಣುಭಾಷ್ಯೇಣ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರೀತಿರೂಪ ಮಂಗಲಮಾಶಾಸ್ತೇ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೇತಿ । ಈಶಾದನ್ಯತ್ರ ಆಲೋಚನೇ ಸರ್ವವಿಷಯಕ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೇನ ಪ್ರಜ್ಞಾಸಂಪನ್ನೇನ ಮುನಿನಾ ವಿಪ್ರಲಂಭಾದಿದೋಷಶೂನ್ಯೇನ । ಅನೇನ ಋಜುತ್ವಂ ಸೂಚಿತಮ್ । ಸರ್ವಪ್ರಮೇಯ ವಿಷಯಕತ್ವಾತ್ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಂ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರಂ ತದರ್ಥಸ್ಯ ಸಂಗ್ರಹರೂಪೋಽಣುಭಾಷ್ಯಾಖ್ಯೋ ಗ್ರಂಥಃಕೃತಃ । ತೇನ ಮತ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಕರಣೇನ ಮೇ ರಮಾಪತಿಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಸರ್ವಸ್ವಾಮೀ ವಿಷ್ಣುಃ ಪ್ರೀಯತಾಂ ಪ್ರೀತಃ ಭವತು ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಅಥ ಸರ್ವಜ್ಞ ಚೂಡಾಮಣಿರಾಚಾರ್ಯವರ್ಯಾಃ ಅಂತೇಽಪಿ ಶಿಷ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣಾಯ ಕ್ರಿಯಾ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರೇಣ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಗುಣಕಂ ಶ್ರೀಪತಿಂ ಪ್ರಣಮತಿ । ನಮೋ ನಮೋ ಇತಿ । ಹೇ ಅಶೇಷದೋಷದೂರ ಸಕಲದೋಷ ಅತ್ಯಂತಾಭಾವಾಧಾರ ವಿರಿಂಚಶರ್ವಪೂರ್ವೇಡ್ಯ ಸ್ತುತ್ಯ ವಿಷ್ಣೋ ಪೂರ್ಣಗುಣಾಶ್ರಯ ವಂದ್ಯಾಯ ಸರ್ವಸ್ತುತ್ಯಾಯ ಶ್ರೀವರಾಯ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯುತ್ತಮಾಯ ತೇ ತುಭ್ಯಂ ನಮೋ ನಮಃ ಇತ್ಯನ್ವಯಾರ್ಥಃ । ನಿರ್ದೋಷತ್ವಾದಿವಿಶಿಷ್ಟೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಃ ಇತ್ಯನೇನ ಅಭಿಪ್ರೈತಿ ಇತ್ಯಶೇಷಮತಿಮಂಗಲಮ್ ॥

ಗುಣಪೂರ್ಣಂ ದೋಷದೂರಂ ಜ್ಞೇಯಂ ಗಮ್ಯಂ ಸುಮೋಹರಿಮ್ ।
ಯಾದವಾಚಾರ್ಯ ಹೃತ್ಪದ್ಮಸ್ಥಿತ ಶ್ರೀಮಧ್ವಹೃದ್ಗತಮ್ ॥ ೧ ॥
ಅಣುಭಾಷ್ಯಂ ಮಯಾ ಶ್ರೀನಿವಾಸೇನ ವಿವೃತಂ ಗುರೋಃ ।
ಯಾದವಾಚಾರ್ಯ ಸನ್ನಾಮ್ನೋ ಕೃಪಾಮಾಲಂಬ್ಯ ಲೇಶತಃ ॥ ೨ ॥
ತೇನ ಪ್ರೀತೋ ಮಯಿ ಹರಿಃ ಯದ್ದದ್ಯಾತ್ ತತ್ಫಲಂ ಗುರೋಃ ।
ದದ್ಯಾದಶೇಷ ಸರ್ವಜ್ಞೋಪಾಸ್ಯೋಽಯಂ ಬಾದರಾಯಣಃ ॥ ೩ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಯದುಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯ ಪೂಜ್ಯಪಾದಾರಾಧಕೇನ ಶ್ರೀನಿವಾಸೇನ ವಿರಚಿತೇ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೇ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಣುಭಾಷ್ಯಮ್ ॥
(ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ)

ಶ್ರೀಹನುಮಂತದೇವರಿಂದ ಸೇವಿತರಾದ ಶ್ರೀರಾಮದೇವರನ್ನು ಶ್ರೀಭೀಮಸೇನದೇವರಿಂದ ಸೇವಿತರಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರನ್ನು, ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದರಿಂದ ಸೇವಿತರಾದ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತೇನೆ

ಯಾರ ಪಾದಸ್ಮರಣೆಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಜ್ಜನರು ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವರೋ ಅಂಥ ವೇದೇಶತೀರ್ಥಮುನಿ ಸೇವಕರಾದ ಯಾದವಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ

ಅನಂತರ ಅವರ ಕೃಪಾಬಲದಿಂದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ (ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥ)ರಿಂದ ಬಹು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ ಅಣುಭಾಷ್ಯದ ಕಿಂಚಿತ್ತಾದ ಅರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದ

ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ದೇವತಾಗುರುಭಕ್ತಿಗಳು ವಿದ್ಯೆಯ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನಗಳೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಇಷ್ಟದೇವತೆ ಮತ್ತು ಗುರುಗಳನ್ನು "ನಾರಾಯಣಮ್" ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ

ನಾರಾಯಣಂ ಗುಣೈಸ್ಸರ್ವೈರುದೀರ್ಣಂ ದೋಷವರ್ಜಿತಮ್ ।
ಜ್ಞೇಯಂ ಗಮ್ಯಂ ಗುರೂಂಶ್ಚಾಪಿ ನತ್ವಾಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ ॥೧॥

ಎಲ್ಲಡೆವಾಸಿಸುವ. ಉತ್ಕೃಷ್ಟಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮುದ್ರಶಾಯಿಯಾದ ವಾಸುದೇವ ಹೆಸರುಳ್ಳ ನಾರಾಯಣನು ಗುಣೋದೀರ್ಣ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕರ್ಷಿಸುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಕರ್ಷಣರೂಪೀ ನಾರಾಯಣನು ದೋಷವರ್ಜಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನರೂಪೀ ನಾರಾಯಣನು ಜ್ಞೇಯನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ಬಂದಮೇಲ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೇ ಲಭಿಸುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಅನಿರುದ್ಧರೂಪೀ ನಾರಾಯಣನು ಗಮ್ಯನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ ಅಂಥ ಪಂಚರೂಪಿಯಾದ. ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾದ್ದರಿಂದ ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನಾರಾಯಣಾಭಿನ್ನರಾದ ಗುರುಗಳನ್ನು (ಇಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನ ಪ್ರಯೋಗವು ಗೌರವತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗುರುಗಳೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು) ಮತ್ತು ಅಪಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರನ್ನು ಕೂಡ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ

ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಪರದೇವತೆಯೇ ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಗುರುವಾಗಿದ್ದಾರೆ ಅವರೇ ಸೂತ್ರಗಳ ಕರ್ತೃಗಳೂ ಕೂಡ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ದೇವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಗುರುಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವರನ್ನೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಶ್ರೀಮನ್‌ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಭಾಷ್ಯಾದಿಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ಆದರೂ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥದ ರಚನೆ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ? ಎಂದರೆ ಹೀಗೊಂದು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಉಂಟು

ಶ್ರೀಮನ್‌ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಕೆಲವು ಶಿಷ್ಯರು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡದೇ ಏನನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಅವರ ಮೇಲೆ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಈ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಪಾರಾಯಣದಿಂದ ಭಾಷ್ಯಪಾರಾಯಣದ ಫಲವು ದೊರಕುವುದರಿಂದ, ಭಾಷ್ಯದ ಸಂಗ್ರಹರೂಪವಾದ ಈ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟರಂತೆ

ವಿಷ್ಣುರೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಃ ಸರ್ವಕರ್ತಾಽಗಮೋದಿತಃ ।
ಸಮನ್ವಯಾದೀಕ್ಷತೇಶ್ಚ ಪೂರ್ಣಾನಂದೋಽಂತರಃ ಖವತ್ ॥ ೧ ॥
ಪ್ರಣೇತಾ ಜ್ಯೋತಿರಿತ್ಯಾದ್ಯೈಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈರನ್ಯವಸ್ತುಷು ।
ಉಚ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣುರೇವೈಕಸ್ಸರ್ವೈಸ್ಸರ್ವಗುಣತ್ವತಃ ॥ ೨ ॥

ಓಂ ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಓಂ' ಇಲ್ಲಿ ಓಂ. ಅಥ, ಅತಃ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು 'ವಿಷ್ಣುರೇವೇತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರ ಶ್ರವಣ ಮನನ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನ ವಿಚಾರಣೀಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಏವಕಾರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಜೀವ ಕಮಲಾಸನ ಅರ್ಥಗಳು ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ಸವಿಷ್ಣುರಾಹ ಹಿ", "ತಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ' ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿಬರುವ ಈ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ನಾರಾಯಣನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಎಂದು ಷಷ್ಠೀ ಸಮಾಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಧರ್ಮಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಎಂಬಂತೆ ಚತುರ್ಥೀ ಸಮಾಸವನ್ನು ಮಾಡಕೂಡದು ಷಷ್ಠೀ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕೆಲವರು ಶೇಷೇ ಷಷ್ಠೀ ಎಂದೂ, ಕರ್ಮಣಿ ಷಷ್ಠೀ ಎಂದೂ ಹೇಳುವದುಂಟು ಇಲ್ಲಿ ಶೇಷೇ ಷಷ್ಠೀ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ "ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಃ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಣಿ ಸ್ಮರಿಸುವುದಿದೆ ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ "ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು ಅಥವಾ ಕರ್ಮತ್ವೇನ ಅಪ್ರಾಧಾನ್ಯಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಃ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯು ಸೂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುವದುಂಟು ಗ್ರಂಥಗೌರವ ಭೀತಿಯಿಂದ ವಿರಮಿಸುತ್ತೇವೆ

"ಓಂ ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯಯತಃ ಓಂ" ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು "ಸರ್ವಕರ್ತಾ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ,

ನಿಯಮನ ಜ್ಞಾನ ಅಜ್ಞಾನ ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷಗಳನ್ನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡುವವನು ಎಂದರ್ಥವು

ಓಂ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾತ್ ಓಂ" "ಓಂ ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್ ಓಂ" ಈ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಆಗಮೋದಿತಃ ಸಮನ್ವಯಾತ್ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ವವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಓಂ ಈಕ್ಷತೇರ್ನಾಶಬ್ದಮ್ ಓಂ" ಈ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು "ಈಕ್ಷತೇಶ್ಚ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಮಾಡಿರುವರು ಇಲ್ಲಿ 'ಚ' ಕಾರವು ಸೂತ್ರಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥ (ವಾಚ್ಯನೂ ಹೌದು ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂಕೂಡ)ವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದ ಅಥವಾ

ಓಂ ನ್ಯಾಪ್ಯಯಾತ್ ಓಂ'. ಓಂ ಶ್ರುತತ್ವಾಚ್ಚ ಓಂ" ಈ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಹೇತುಗಳ ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದ ವಿಷ್ಣುವು ವಾಚ್ಯನಾದದ್ದರಿಂದ ಹೇತ್ವರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ

ಓಂ ಆನಂದಮಯೋಽಭ್ಯಾಸಾತ್ ಓಂ' ಇಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನೇ 'ಪೂರ್ಣಾನಂದಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಪ್ರಚುರವಾದ ಆನಂದವುಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥವು

"ಓಂ ಅಂತಸ್ತದ್ಧರ್ಮೋಪದೇಶಾತ್ ಓಂ" ಇಲ್ಲಿ ಅಂತಃ ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಅಂತರಃ" ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅಂತರಃ ಎಂದರ ಅಂತಸ್ಥಃ ಒಳಗೆ ಇರುವವನು ಎಂದರ್ಥವು

"ಓಂ ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ ಓಂ" ಹಾಗೂ "ಓಂ ಅತ ಏವ ಪ್ರಾಣಃ ಓಂ" ಈ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಖವತ್ ಪ್ರಣೇತಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಪರೋವರೀಯಸ್ತ್ವಾಖ್ಯ ಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಶ್ರೀ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಅವನೇ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ಅತ ಏವ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿತ್ವರೂಪ ಲಿಂಗವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದಂತೆ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅವನೇ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿ ಪ್ರೇರಕನೆಂದರ್ಥವು ಕೆಲವರು ಖಮ್ ಅವಕಾಶದಾತೃತ್ವರೂಪ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ "ಖ' ಶಬ್ದದ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ವಿಷ್ಣುವುಕೂಡ ಆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

"ಓಂ ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್ ಓಂ" ಇಲ್ಲಿ ಹೇತ್ವರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜ್ಯೋತಿಃ

ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೊಂದಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ತಪ್ರಯನು ಅಥವಾ ಪ್ರಕಾಶರೂಪನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಂದರ್ಥವು

ಓಂ ಛಂದೋಽಭಿಧಾನಾನ್ನೇತಿ ಚೇನ್ನ ಚೇತೋಽರ್ಪಣ ನಿಗದಾತ್ತಥಾಹಿ ದರ್ಶನವ್ ಓಂ ಇಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಗಾಯತ್ರೀ'ಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ವೇದೋಚ್ಚಾರಣರೂಪ ಗಾನಕರ್ತೃತ್ವ ಪಾದಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣರೂಪ ತ್ರಾಣಕರ್ತೃತ್ವ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀ' ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವೇ

ಓಂ ಪ್ರಾಣಸ್ತಥಾಽನುಗಮಾತ್ ಓಂ'' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಪ್ರಣೇತಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಈ ಹಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಜೀವನಪ್ರದನು (ಕಾರಣೀಭೂತನು) ಎಂದರ್ಥವು ಇತ್ಯಾದ್ಯ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪಾದಾರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣಗತ ಆಯಾ ಜಾತಿಗತವಾದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಬೇರಾರೂ ಅಲ್ಲ

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರುತಿ. ಲಿಂಗ ರೂಪ ಧರ್ಮಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತತ್ವರೂಪ ಧರ್ಮವಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಾಧಿಕರಹಿತನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನ

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ
॥ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಸರ್ವಗೋಽತ್ತಾ ನಿಯಂತಾ ಚ ದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ಯುಜ್ಝಿತಃ ಸದಾ ।
ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವಾದ್ಯೈಃ ಲಿಂಗೈಸ್ಸರ್ವೈರ್ಯುತಸ್ಸಹಿ ॥ ೪ ॥

"ಓಂ ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಪದೇಶಾತ್ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ಸರ್ವಗಃ'' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಸರ್ವಗಃ = ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಇರುವವನು

"ಓಂ ಅತ್ತಾ ಚರಾಚರಗ್ರಹಣಾತ್ ಓಂ'' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು "ಅತ್ತಾ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅತ್ತಾ = ಚರಾಚರ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವವನು.

"ಓಂ ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾವಾತ್ಮಾನೌ ಹಿ ತದ್ದರ್ಶನಾತ್ ಓಂ'' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು "ಅತ್ತಾ'' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅತ್ತಾ = ಶುಭಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಭೋಗಿಸುವವನು

"ಓಂ ಅಂತರ ಉಪಪತ್ತೇಃ ಓಂ'' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ "ನಿಯಂತಾ'' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ನಿಯಂತಾ = ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವವನು

"ಓಂ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಕೋ ಧರ್ಮೋಕ್ತೇಃ ಓಂ" ಇಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಮನಸ್ಸು, ಕಣ್ಣು, ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರನು, ತಿಳಿಯಲು ಅಶಕ್ಯನು ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಈ ವೈಭವದಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ದೂರಾಗದವನು ಈ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನವಾದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ಯುಜ್ಞಿತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರ ಸೂತ್ರವಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಮಗ್ರಾಹ್ಯಮಗೋತ್ರಮ್" ಪ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಗೋತ್ರಾದಿ ಅಭಾವವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದ

"ಓಂ ವೈಶ್ವಾನರಃ ಸಾಧಾರಣ ಶಬ್ದವಿಶೇಷಾತ್ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿ ಪಾದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವಾದ್ಯೈಃ' ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಲ್ಲ ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದು ನಿಯಮನಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವೈಶ್ವಾನರ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣಗತವಾದ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ನಾಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನು ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನ ಅದು ಹೇಗ ? ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾಪಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ಅವನೇ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ

॥ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಸರ್ವಾಶ್ರಯಃ ಪೂರ್ಣಗುಣಃ ಸೋऽಕ್ಷರಸ್ಸನ್ ಹೃದಬ್ಜಗಃ ।
ಸೂರ್ಯಾದಿಭಾಸಕಃ ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕೋ ದೈವತೈರಪಿ ॥ ೫ ॥
ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದ್ಯೈಃ ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈಃ ಕಂಪಕೋऽನ್ಯಶ್ಚ ಜೀವತಃ ।
ಪತಿತ್ವಾದಿ ಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಃ ತದನ್ಯತ್ರಚ ವಾಚಕೈಃ ॥ ೬ ॥
ಮುಖ್ಯತಃ ಸರ್ವಶಬ್ದೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯ ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ ।

ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವಾದದ ೧೪ (ಹದಿನಾಲ್ಕು) ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸರ್ವಾಶ್ರಯ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳಿಗೆ, ಜೀವಜಡಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಧಾರನಾಗಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಅವನು ಆನಂದಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನು, ಅಂತರತ್ವಾದಿಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದು ನಾಶರಹಿತನು, ನಿರ್ದೋಷಿಯು ಸತ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೃದಯಕಮಲವೆಂಬ ದಹರಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವವನು ಅವನೇ

ಅನುಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು "ಸೂರ್ಯಾದಿಭಾಸಕಃ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ವಿಷ್ಣುವು ಸೂರ್ಯಾದಿ ಸಕಲ ತೇಜೋ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಪ್ರಕಾಶಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದಾನೆ

"ಓಂ ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ ಓಂ" ಈ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಪ್ರಾಣ ಪ್ರೇರಕಃ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಪ್ರೇರಕನು ವಿಷ್ಣುವೇ

ದೇವತಾಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ದೃಪತ್ಯೈರಪಿ ವೇದಜ್ಞೇಯಃ" ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ, ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಭಗವಂತನು ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ

ಇನ್ನು ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ಶೂದ್ರಾದ್ಯ- ವೇದ್ಯೈಃ ನ ಜ್ಞೇಯಃ' ಈ ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ವರ್ಣ ಅವರರಾದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ವೇದಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನು ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ಯನಲ್ಲ

ಓಂ ಕಂಪನಾತ್ ಓಂ "ಓಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ಓಂ' ಈ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಂಪಕ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ 'ಲೋಕೇ ಸಂಚರಣಂ ಜೀವಮಾದಾಯ ತಸ್ಯೈವ" ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೋಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದ ಜೀವನಿಗೆ ಸಂಚಾರಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಕಂಪಕ' ಎಂದರ ಚೇಷ್ಟಕನೆಂಬರ್ಥವು

ಓಂ ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅನ್ಯಃ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ ಅನ್ಯಃ ವಿಲಕ್ಷಣನು ನಾಮಾದಿವಿಹೀನನು ಸುಷುಪ್ತ್ಯಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು 'ಅನ್ಯಶ್ಚಜೀವತಃ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ ವಿಷ್ಣುವು ಜೀವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುವನು ಎಂಬರ್ಥವು

ಓಂ ಪತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ಓಂ' ಈ ಅಂತಿಮ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು 'ಪತಿತ್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿರುವನು

"ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕ್ಯಃ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಪಾದಾರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇತರರಲ್ಲಿ ವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ (ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ, ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ) ಜನಾರ್ದನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ

॥ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಅವ್ಯಕ್ತಃ ಕರ್ಮವಾಕ್ಯೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯಏಕೋಽಮಿತಾತ್ಮಕಃ ॥ ೭ ॥
ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಶೂನ್ಯಮೇವ ಚ ।
ಇತ್ಯಾದ್ಯನ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈರಪಿ ಮುಖ್ಯತಯೋದಿತಃ ।
ಶಬ್ದೈರತೋಽನಂತಗುಣೋ ಯಚ್ಛಬ್ದಾಯೋಗವೃತ್ತಯಃ ॥ ೮ ॥

ಅನ್ಯತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಪಾದದ ಏಳು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಅವ್ಯಕ್ತಃ ಕರ್ಮವಾಕ್ಯೈಶ್ಚ" ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ

"ಓಂ ಆನುಮಾನಿಕಮಪ್ಯೇಕೇಷಾಮಿತಿ ಚೇನ್ನ ಶರೀರರೂಪಕ ವಿನ್ಯಸ್ತ ಗೃಹೀತೇರ್ದರ್ಶಯತಿ ಚ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು 'ಅವ್ಯಕ್ತ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ

"ಓಂ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್ತು ತಥಾ ಹ್ಯಧೀಯತ ಏಕೇ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ಕರ್ಮವಾಕ್ಯೈಶ್ಚ' ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ

ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳಾದ "ಜ್ಯೋತಿಷಾಯಜೇತ್" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಅವನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅಪರಿಮಿತ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು 'ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ' ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ ವಿಷ್ಣುವು ಕಾರಣನೂ ಕಾರ್ಯನೂ ಆಗಿರುವನು

ಓಂ ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ ಓಂ ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಹಿಂದ ಹೇಳಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ (ವಿಷ್ಣು) ವಾಚಕವೆಂದೂ ಹಾಗೆಯೇ ರೂಢಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯವಹಾರವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಬಾಧಕ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರ ಈ ಸೂತ್ರ ಬಂದಿದೆ

ಓಂ ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಪದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಅಶೇಷ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನ

ಕೊನೆಯ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ಶೂನ್ಯಮೇವ ಚ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕವಾದ ಎಲ್ಲ (ಅಶೇಷ) ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನು 'ಇತ್ಯಾದಿ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪಾದಾರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತದುಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣಗತ, ಆಯಾ ಸಮಾನನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಗಳಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಗಳಿಂದ ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ವಿಷ್ಣುವು ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನ ಅಥವಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾದಿ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರಾದ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ

"ಅತೋಽನಂತಗುಣಃ" ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯಾರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾಯೋಗಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ ಅಂದರೆ ಅವಯವಾರ್ಥವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳು ಆಯಾ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ, ಗುಣಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಅನಂತಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ

॥ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೇ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಃ

ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತಯೋ ನ ಗುಣಾನ್ ಹರೇಃ ।
ನಿಷೇದ್ಧುಂ ಶಕ್ನುಯುರ್ವೇದಾ ನಿತ್ಯತ್ವಾನ್ಮಾನಮುತ್ತಮಮ್ ॥ ೧ ॥
ದೇವತಾ ವಚನಾದಾಪೋ ವದಂತೀತ್ಯಾದಿಕಂ ವಚಃ ।
ನಾಯುಕ್ತವಾದ್ಯನನ್ಯೈವ ಕಾರಣಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಕ್ವಚಿತ್ ॥ ೨ ॥
ಅಸಜ್ಜೀವ ಪ್ರಧಾನಾದಿ ಶಬ್ದಾ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ನಾಪರಂ ।
ವದಂತಿ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಕ್ವಾಪಿ ಪೂರ್ಣಗುಣೋ ಹರಿಃ ॥ ೩ ॥
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ನಾಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇತ್ ಶ್ರುತಿಃ ।

ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತಿಪಾದಾರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರ–

ಓಂ ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶ ದೋಷಪ್ರಸಂಗ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶ ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ ಓಂ" ಈ ಪ್ರಥಮಾಧಿಕರಣದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಶ್ರೌತಸ್ಮೃತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುವುದರಿಂದ (ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರೀ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯಗುಣಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು (ಶ್ರೀ ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲು) ಸಮರ್ಥವಾಗುವದಿಲ್ಲ 'ಓಂ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ ಅಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು 'ವೇದಾನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ಮಾನಮುತ್ತಮಮ್" ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ವೇದಗಳು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ. ಅಪೌರುಷೇಯುಗಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ನಿರ್ದುಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆನಿಸಿವೆ ಸಂವಾದ ನಿರಪೇಕ್ಷಗಳಾಗಿವೆ ವೇದಾನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ

ಪುರುಷದೋಷ ನಿಬಂಧನರೂಪವಾದ ದೋಷಗಳು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ವೇದಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ ನೀರು ಮಾತಾಡುತ್ತದೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಆಯಾ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ ಪರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳಲ್ಲ "ಆಪೋಽಬ್ರುವನ್" ಇದರ ಅನುವಾದವೇ "ಆಪೋವದಂತಿ" ಎಂದಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ "ಆಪೋಽಬ್ರುವನ್" "ತತ್ತೇಜ ಐಕ್ಷತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥಗಳಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಅಭಿಮಾನಿ (ನೀರು. ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ) ದೇವತೆಗಳ ಪರವಾಗಿವೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಕರ್ತೃವಿನಿಂದ ಜರುಗತಕ್ಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ವಾಕ್ಯವು ಹೇಗೆ ಅಬಾಧಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು

ಕೊಡುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ಕರ್ತೃಕವಾದ ಆಪೋಽಬ್ರುವನ್'' ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ ಓಂ ಅಸದಿತಿ ಚೇನ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧ ಮಾತ್ರತ್ವಾತ್ ಓಂ'' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಅನನ್ಯೈವ ಕಾರಣಂ ದೃಷ್ಟಂ ಕ್ವಚಿತ್' ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಅಸತ್ ಶಬ್ದವು ಅಭಾವ ಮತ್ತು ಅಭಾವ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಅಸತ್ತು ಜಗತ್ಕಾರಣವಲ್ಲ ಅಸತ್ತು ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದಲೂ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿಗೂ ಕಾರಣವೆಂಬುದಾಗಿ ತೋರುವದಿಲ್ಲ

'ಓಂ ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾಅಪರಿಗ್ರಹಾ ಅಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು 'ಅಸಜ್ಜೀವ ಪ್ರಧಾನಾದಿ ಶಬ್ದಾಬ್ರಹ್ಮೈವ ನಾಪರಮ್ ವದಂತಿ ಕಾರಣತ್ವೇನಕ್ವಾಪಿ' ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅಸತ್ತು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ ಹಾಗಯೇ ಜೀವ, ಪ್ರಧಾನ. ಕಾಲ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಕೂಡ ಜಗತ್ಕಾರಣವಂದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ ಈ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ (ಬೇರೆಯಾವುದೂ ಕಾರಣವಲ್ಲ) ಸುಖಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಕಂಡು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ, ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳು ಜಡಗಳಾದ್ದರಿಂದ. ಅಸ್ವತಂತ್ರಗಳೆನಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಅಸತ್ತೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ

ಭೋಕ್ತ್ರಾಪತ್ತೇಃ'' ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗುಣೋಹರಿಃ'' ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವೇಶ ಭೇದವು ನಿರ್ದೋಷವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಮೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅಭೇದಕ್ಕ ಬಾಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿರುವವನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಎಂದರ್ಥವು

'ಓಂ ತದನನ್ಯತ್ವಮಾರಂಭಣ ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯಃ ಓಂ'' ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್''ಪದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಉಳಿದವಲ್ಲ ಸಾಧನಗಳು ಅವನ ವಶವರ್ತಿಗಳಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಧನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಲ್ಲ (ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನವಲ್ಲದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವ ಉಂಟು) ಆದ್ದರಿಂದ ''ಕಿಂಸ್ವಿತ್'' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಯುಕ್ತವಾದುದನ್ನು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದುದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ

'ಓಂ ಇತರವ್ಯಪದೇಶಾದ್ಧಿತಾಕರಣಾದಿ ದೋಷಪ್ರಸಕ್ತಿಃ ಓಂ'' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ''ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ನಾಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇತ್ ಶ್ರುತಿಃ'' ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವಕರ್ತೃವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಜೀವ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ

''ಓಂ ಶ್ರುತೇಸ್ತು ಶಬ್ದಮೂಲತ್ವಾತ್ ಓಂ'' ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಲ್ಕು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ನಾಯುಕ್ತಂ ತದ್ವದೇತ್ ಶ್ರುತಿಃ'' ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ನಿರ್ದೋಷತ್ವ, ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವಾದಿ ಅನಂತ

ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ ಆಯಾ ಅಧಿಕರಣಗತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದರೂ ಕೂಡ ನಿರ್ದೋಷ ಶ್ರುತಿಯು ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಸರ್ವಕರ್ತೃವೆಂಬು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಅಧಿಕರಣವಾಕ್ಯ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ
॥ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಭ್ರಾಂತಿಮೂಲತಯಾ ಸರ್ವಸಮಯಾನಾಮಯುಕ್ತಿತಃ ॥ ೪ ॥
ನತದ್ವಿರೋಧಾದ್ವಚನಂ ವೈದಿಕಂ ಶಂಕ್ಯತಾಂ ವ್ರಜೇತ್ ॥

ಸಮಯಪಾದದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಸಂಕುಚಿತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ "ಭ್ರಾಂತಿಮೂಲತಯಾ" ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ವೈದಿಕಂ ಶಂಕ್ಯತಾಂ ವ್ರಜೇತ್ ಪದದಿಂದ ಈ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ

ಶ್ರೀ ಬಾದರಾಯಣರ ಮತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಅಕ್ಷಪಾದ ಕಣಾದ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗ, ಅರ್ಹತ ಶಿವ ಶಕ್ತಿ ಲೋಕಾಯತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ದುಷ್ಟಮತಗಳಾಗಿವೆ ಹಾಗೂ ಬೃಹದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಈ ಮತಗಳು ಭ್ರಾಂತಿಜನಕಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಪ್ರಲಂಭಾದಿ ಮೂಲವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಗಳೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಯುಕ್ತಿ ಶೂನ್ಯಗಳಾಗಿವೆ ಆ ದುಷ್ಟಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧದಿಂದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂಬ ಶಂಕಾಸ್ಪದವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ
॥ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಆಕಾಶಾದಿಸಮಸ್ತಂಚ ತಜ್ಜಂ ತೇನೈವ ಲೀಯತೇ ॥ ೫ ॥
ಸೋಽನುತ್ಪತ್ತಿಲಯಃ ಕರ್ತಾ ಜೀವಸ್ತದ್ವಶಗಸ್ಸದಾ ।
ತದಾಭಾಸೋ ಹರಿಸ್ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಪಿ ಸಮಸ್ಸದಾ ॥ ೬ ॥

"ಆಕಾಶಾದಿ" ಈ ಅರ್ಧಶ್ಲೋಕದಿಂದ" ವಿಯತ್ ಪಾದಾರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ

"ಓಂ ನ ವಿಯದಶ್ರುತೇಃ ಓಂ", "ಓಂ ಏತೇನ ಮಾತರಿಶ್ವಾವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ ಓಂ"

"ಓಂ ತೇಜೋಽತಸ್ತಥಾಹ್ಯಾಹ ಓಂ", "ಓಂ ಆಪಃ ಓಂ"

"ಓಂ ಪೃಥಿವ್ಯಧಿಕಾರರೂಪ ಶಬ್ದಾಂತರಾದಿಭ್ಯಃ ಓಂ" "ಓಂ ಜ್ಞೋಽತ ಏವ ಓಂ"

"ಓಂ ತದಭಿಧ್ಯಾನಾದೇವ ತು ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ ನಃ ಓಂ"

"ಓಂ ವಿಪರ್ಯಯೇಣತು ಕ್ರಮೋಽತ ಉಪಪದ್ಯತೇ ಚ ಓಂ' ಈ ಎಂಟು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಆಕಾಶಾದಿ" ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ

ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಪದವು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳು ಹಾಗೂ ತದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿದ ಆಕಾಶ ಮೊದಲುಮಾಡಿ ಜೀವರವರೆಗೆ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟವಾಗಿದ ಇದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪರಿಣಾಮ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದ ಮೂರ್ತಸಂಬಂಧ ಜೀವರ ದೇಹಸಂಬಂಧ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗದಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉಪಚಯ (ಬೆಳವಣಿಗೆ), ಅನಿತ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಹಾಗೂ ನಿತ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಪರಾಧೀನತೆಯೆಂಬ ವಿಶೇಷಾವಾಪ್ತಿ (ಹೊಂದುವಿಕೆ) ರೂಪ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಲಯವು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಓಂ ಅಸಂಭವಸ್ತು ಸತೋಽನುಪಪತ್ತೇಃ ಓಂ "ಓಂ ನಾತ್ಮಾ ಶ್ರುತೇರ್ನಿತ್ಯತ್ವಾಚ್ಚ ತಾಭ್ಯಃ ಓಂ" ಈ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಸೋಽನುತ್ಪತ್ತಿಲಯಃ'' ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ವಿಷ್ಣುವು ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಲಯಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿರುವನು

ಓಂ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಗತ್ಯಾಗತೀನಾಮ್ ಓಂ" "ಓಂ ವ್ಯತಿರೇಕೋ ಗಂಧವತ್ತಥಾ ಚ ದರ್ಶಯತಿ ಓಂ" ಓಂ ಪೃಥಗುಪದೇಶಾತ್ ಓಂ" ಓಂ ಯಾವದಾತ್ಮಭಾವಿತ್ವಾಚ್ಚ ನ ದೋಷಸ್ತದ್ದರ್ಶನಾತ್ ಓಂ", ಓಂ ಪುಂಸ್ತ್ವಾದಿವತ್ತ್ವಸ್ಯ ಸತೋಽಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೋಗಾತ್ ಓಂ" ಓಂ ಕರ್ತಾಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವತ್ವಾತ್ ಓಂ" ಈ ಆರು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕರ್ತಾಜೀವಸ್ತದ್ವಶಗಃ" ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಜೀವನು ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಅಧೀನನಾಗಿರುವವನು ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಅಧೀನವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು

ಓಂ ಅಂಶೋನಾನಾವ್ಯಪದೇಶಾದನ್ಯಥಾ ಚಾಪಿ ದಾಶಕಿತವಾದಿತ್ವಮಧೀಯತ ಏಕೇಓಂ". "ಓಂ ಅದೃಷ್ಟಾನಿಯಮಾತ್ ಓಂ" ಈ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ಜೀವಸ್ತದ್ವಶಗಃ ಸದಾ", "ತದಾಭಾಸೋ ಹರಿಃ ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಪಿ ಸಮಸ್ಸದಾ" ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ

ಜೀವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ವಶನಾಗಿದ್ದು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾಗಿರುವನು ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ ವರಾಹಾದಿ, ಎಲ್ಲರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದರಹಿತನಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಮನಾಗಿರುವನು ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾದ ಜೀವನು ಅದೃಷ್ಟ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಸುರ, ಅಸುರ, ನರ, ತಿರ್ಯಕ್ ಮೊದಲಾದ ವಿಚಿತ್ರ ರೂಪವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ

॥ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಶ್ಚೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ದೇಹಶ್ಚೈವ ತದುದ್ಭವಃ ।
ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವಶೇಸರ್ವಂ ಸವಿಷ್ಣೋರ್ವಶಗಸ್ಸದಾ ॥ ೭ ॥
ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಝಿತಃ ತಸ್ಮಾದ್ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ।
ಉಕ್ತಾಗುಣಾಶ್ಚಾ ವಿರುದ್ಧಾಸ್ತಸ್ಯ ವೇದೇನ ಸರ್ವಶಃ ॥ ೮ ॥

"ಓಂ ತಥಾ ಪ್ರಾಣಾಃ ಓಂ" "ಓಂ ತತ್ಪೂರ್ವಕತ್ವಾದ್ವಾಚಃ ಓಂ", ಓಂ ಸಪ್ತಗತೇರ್ವಿಶೇಷಿತತ್ವಾಚ್ಚ ಓಂ" ಓಂ ಅಣವಶ್ಚ ಓಂ" ಓಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಶ್ಚ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಶ್ಚೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ "ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಸ್ತದುದ್ಭವಃ" ಶ್ಲೋಕಭಾಗದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಉಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವ "ಓಂ ಸಂಜ್ಞಾಮೂರ್ತಿಕ್ಲೃಪ್ತಿಸ್ತು ತ್ರಿವೃತ್ಕುರ್ವತ ಉಪದೇಶಾತ್ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ದೇಹಶ್ಚೈವ ತದುದ್ಭವಃ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ ದೇಹಾದಿಲಕ್ಷಣರೂಪನಾಮಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚವುಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ "ಚಕ್ಷುರಾದಿವತ್ತು ತತ್ಪರಿಹಾರಾದಿಭ್ಯಃ" ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು "ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವಶೇ" ಎಂದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರ ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತುಯಾವಾಗಲೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ವಶದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವನು ಪಾದಾರ್ಥವನ್ನು "ಸರ್ವದೋಷೋಜ್ಝಿತಃ ಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಇಲ್ಲಿಯವರಗ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಎಲ್ಲದೋಷಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ

ಅಧ್ಯಾಯಾರ್ಥವನ್ನು ಉಕ್ತಾ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ ವೇದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮಸ್ತವಾದ ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿಗುಣಗಳು, ಜಗತ್ ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿ ಸಕಲಗುಣಗಳು ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿ ನಾಲ್ಕುವಿಧ ವಿರೋಧರಹಿತಗಳೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ (ಯುಕ್ತಿ ವಿರೂಧ ಸಮಯವಿರೋಧ, ಪರಸ್ಪರ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ನ್ಯಾಯೋಪೇತ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕುವಿಧ ವಿರೋಧಗಳ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಈ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ)

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ

॥ ದ್ವಿತೀಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾಸ್ವರ್ಗಂ ನಿರಯಂ ಚ ವಿಕರ್ಮಣಾ ।
ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇನ ಚ ತಮೋ ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪರಂ ಪದಮ್ ॥ ೧ ॥
ಯಾತಿ ತಸ್ಮಾದ್ವಿರಕ್ತಸ್ಸನ್ ಜ್ಞಾನಮೇವ ಸಮಾಶ್ರಯೇತ್ ।

ಇಲ್ಲಿ ಈ ಪಾದದ ಕೆಲವು ಅಧಿಕರಣಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಶುಭೇನ" ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ

ಓಂ ತದಂತರ ಪ್ರತಿಪತ್ತೌ ರಂಹತಿ ಸಂಪರಿಷ್ವಕ್ತಃ ಪ್ರಶ್ನ ನಿರೂಪಣಾಭ್ಯಾಮ್ ಓಂ ಓಂ ಅಮೃತತ್ವಾದಿತಿ ಚೇನ್ನೇಷ್ಟಾದಿಕಾರಿಣಾಂ ಪ್ರತೀತೇಃ ಓಂ ಈ ವರೆಗಿನ ಆರು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪರಂ ಯಾತಿ" ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮರಣವೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂದೂ, ಮೋಕ್ಷವು ನಿತ್ಯವಾದುದರಿಂದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬುದು ವ್ಯರ್ಥವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಜ್ಞಾನೇನೈವ" ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮರಣವೇ ಮೋಕ್ಷವಲ್ಲ ಮೋಕ್ಷವು ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರದಿಂದಸಾಧ್ಯವು ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮರಣ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ ನ್ಯಾಯವಿವರಣ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲೇಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಮೋಕ್ಷವು ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರಣ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿಗಳು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಭಾವವು

"ಓಂ ಭಾಕ್ತಂವಾಽನಾತ್ಮವಿತ್ವಾತ್ ತಥಾಹಿ ದರ್ಶಯತಿ ಓಂ" ಈ ಸಪ್ತಮಾಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವರ್ಗಂ ಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪರಂಪದಂ" ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ

"ಅಪಾಮಸೋಮ ಅಮೃತಾ ಅಭೂಮ" ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ಆಯಾಸಪಡುವುದು ವ್ಯರ್ಥವೆಂಬ ಶಂಕೆಯು ನಿರಾಸವಾಯಿತು

ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಮೋಕ್ಷದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ 'ಅಪಾಮಸೋಮ" ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವಿದೆ ಇಲ್ಲಿ ಸೋಮಯಾಗದಿಂದ ಅಮೃತ ಸಾಧನತ್ವವು ತೋರುತ್ತದೆ ಅದು ಕಾಮ್ಯವೇ, ಅಕಾಮ್ಯವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ "ಶುಭೇನ" ಎಂಬುವದರಿಂದ ಮೊದಲಿನದಕ್ಕೆ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಕಾಮ್ಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥವು ಹೀಗಿದ್ದರೂ ' ಅಮೃತೋ ವಾ ಸೋಮಪೋ ಭವತಿ" ಸೋಮರಸವನ್ನು ಕುಡಿದವನು ಮರಣರಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಈ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರವಾಗಿ ಅಮೃತ ಶಬ್ದವು ಗೌಣವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಇದರಿಂದ "ಭಾಕ್ತಂ", ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾಂಶವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾತವಾಯಿತು

ಇದನ್ನೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಮೃತತ್ವವು ಭಾಗತಃ ಒಪ್ಪತಕ್ಕದ್ದು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಸಿಗುವ ಸುಖವಾಗಿದೆ ನಿತ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷ ಸುಖವಲ್ಲ, ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು ? ಅಮೃತ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯಸುಖರೂಪ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೇಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ? ಎಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ "ಅನಾತ್ಮವಿತ್ವಾತ್" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಅವರು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ "ಜ್ಞಾನೇನೈವ" ಎಂದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇನ ಚ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚ ಶಬ್ದವು ಆವರ್ತನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಅದು ಹೇತ್ವರ್ಥಕವಾಗಿದೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮೋಕ್ಷಪದವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಜ್ಞಾನಾತಿರಿಕ್ತವಾದ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಕರ್ಮಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವು ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಾದ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವವು ಭಾಗ ವಿಷವಾಗಿದೆ (ಗೌಣವಾಗಿದೆ) ಅದು ಜ್ಞಾನದ್ವಾರಾ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ "ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವರ್ಗಂ" ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನಪರವಾಗಿದೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಸುಖ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ ಅದು "ಸ್ವರ್ಗ"ವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ" ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಂಪರಯಾ (ಜ್ಞಾನಹೊಂದಿ) ಮೋಕ್ಷಸಾಧನತ್ವ ಉಂಟೆಂದು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವು

ಒಂದು ವೇಳೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ್ಯೂ ಅಮೃತತ್ವವು ಭಾಗವಿಷಯಕವಾದುದು ಶುಭೇನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಶಬ್ದದಿಂದ ಮೋಕ್ಷಗತವಾದ ಸುಖಾತಿಶಯವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಆ ಸುಖವು "ಸ್ವ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಆದರೂ "ಸಯ ಆತ್ಮಾನಮೇವ ಲೋಕಮುಪಾಸ್ತೇ" (ಯಾವನು ಆತ್ಮಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವನೋ) ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಅಮೃತಶಬ್ದವು ಮೋಕ್ಷದ ಏಕದೇಶವಾದ ಅತಿಶಯ ಸುಖರೂಪವಾದುದು ಅಧಿಕರಣದ ಫಲಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು

"ಓಂ ಕೃತಾತ್ಯಯೇಽನುಶಯವಾನ್ ದೃಷ್ಟಶ್ರುತಿಭ್ಯಾಮ್ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ "ಶುಭೇನ" ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶುಭಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದ ಪುರುಷನು ಭುಕ್ತಕರ್ಮದ ಶೇಷದೊಂದಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ "ಶೇಷೇಣೇಮಂ ಲೋಕಂ, ಭುಕ್ತಶೇಷಾನುಶಯವಾನ್" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ಹಾಗೆಯೇ "ಓಂ ಯದ್ಧೇತಮನೇವಂಚ ಓಂ" ಈ ನವಮಾಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ "ಓಂ

ಚರಣಾದಿತಿ ಚೇನ್ನ ತದುಪಲಕ್ಷಣಾರ್ಥೇತಿ ಕಾರ್ಷ್ಣಾಜಿನಿಃ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ಜ್ಞಾನೇನ್ಯೈವ' ಪದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಯಾಕಂದರ 'ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಅಯನಾಯ' ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಪರಮ (ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ) ಪದವನ್ನು (ಮೋಕ್ಷವನ್ನು) ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಕರ್ಮದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ ಆದರೂ "ರಮಣೀಯ ಚರಣಾಃ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದ ಎಂದರ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಶುಭೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವರ್ಗಂ ನಿರಯಂ ಚ ವಿಕರ್ಮಣಾ" ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ ನಿರಯ ಶಬ್ದಗಳು ಉತ್ತಮ ನೀಚ (ಕಟ್ಟ) ಜನ್ಮಪರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಯಜ್ಞಾದಿ ಶುಭಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು ಉತ್ತಮವಾದ ಯೋನಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ದುಷ್ಟಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು ನೀಚಯೋನಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಚರಣಶಬ್ದದಿಂದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣತಯಾ. ವಾಚಕತಯಾ ಹೇಳಿರುವುದು ಕೂಡುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಓಂ ಅನಿಷ್ಟಾದಿ ಕಾರಿಣಾಮಪಿ ಚ ಶ್ರುತಮ್ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವರ್ಗಮ್" ಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ ಶಬ್ದದಿಂದ ಗಮನಾಗಮನಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ಹೀಗಿದ್ದರೂ 'ಅಶುಭಕೃತೋಽ ಶುಭಮನುಭೂಯ ಆವರ್ತಂತೇ' ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅನಿಷ್ಟಾದಿ ಪಾಪಕರ್ಮಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಗಮನಾಗಮನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರ ಕೇವಲ ಅದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅಧಿಕವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಕೂಡ ಹೊಂದುತ್ತಾರ ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಸಂಯಮನೇ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ನಿರಯಂ ಚ" ನಿರಯ ಶಬ್ದವು ಯಮಶಾಸನವನ್ನು, ನಿತ್ಯನರಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದ ಇದು ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಆರೋಹ ಎಂದರ ನರಕದಿಂದ ಉತ್ಥಾನವನ್ನು ಕೂಡ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ನಂತರ "ತೇಽಶುಭಕೃತಃ" ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ 'ವಿಕರ್ಮಣಾ' ಸತ್ಕರ್ಮ ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ, ನಿಷಿದ್ಧಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನರಕವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅದಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವನೊಬ್ಬನು ಉತ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಯಾವನೊಬ್ಬನು ನರಕವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಕೂಡುತ್ತದ

'ಓಂ ಅಪಿಸಪ್ತ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ನಿರಯಂಚ" ಪದದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಇಲ್ಲಿ ನಿರಯ ಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯ ಅನಿತ್ಯ ನರಕಪರವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆದರೂ ಕೂಡ 'ರೌರವೋಽಥಮಹಾಂಶ್ಚೈವ" ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಭಾಗದಿಂದ ನಿತ್ಯ, ಅನಿತ್ಯನರಕಗಳಿರುವುದು ಸಂಭಾವಿತವಾದ್ದರಿಂದ ನಿತ್ಯನರ ಕೋಕ್ತಿಯು ಸಂಭಾವಿತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

'ಓಂ ತತ್ರಾಪಿ ಚ ತದ್ವ್ಯಾಪಾರಾದವಿರೋಧಃ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಮಥಿತಾರ್ಥವನ್ನು "ನಿರಯಂಚ" ಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ

ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿರುದ್ಧಕರ್ಮಗಳಿಂದ ನರಕವು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಭಗವಂತನಿಗೆ ದುಃಖಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಸ್ಥಿತಿ ವಿಫಲತ್ವವೂ ಇಲ್ಲ ಸ್ಥಿತಿ ವೈಫಲ್ಯ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಭಗವಂತನು ನರಕದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅವನಿಗೆ ದುಃಖ ಭೋಗಾದಿಗಳಿಲ್ಲ" ಈ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರ ದುಃಖಾದಿಗಳಿಲ್ಲದೇ ನಿಯಮನಾರ್ಥವಾಗಿ ಭಗವಂತನ ಇರುವಿಕೆಯು ಅಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತದೆಂದು ಭಾವ

ಓಂ ವಿದ್ಯಾಕರ್ಮಣೋರಿತಿ ತು ಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಶುಭೇನಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವರ್ಗಂ ಜ್ಞಾನೇ ನೈವ ಪರಂ ಪದಮ್' ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಶುಭಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿ - ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸ್ವರ್ಗ, ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷಹೊಂದುತ್ತಾನೆಯೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ತಯೋಃ" ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ, ಯಾರು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವರೋ ಯಾರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವರೋ ಹೀಗೆ ವಿದ್ಯಾಕರ್ಮಮಾರ್ಗಗಳು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಪರಾಮರ್ಶೆಯು ಕೂಡುತ್ತದೆಂದು ಭಾವವು

'ಓಂ ನ ತೃತೀಯೇ ತಥೋಪಲಬ್ಧೇಃ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇನಚ" ಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ (ಅಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನದಿಂದ) ಮತ್ತು ವಿರುದ್ಧಕರ್ಮಗಳಿಂದ ತಮಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ ಸುಖಉಂಟಾಗುವದೇ ಇಲ್ಲ 'ಕೇವಲಂ ಹ್ಯೇವಾತ್ರ ದುಃಖಂ ಭವತಿ" ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸುವಂತ ಕೇವಲ ದುಃಖರೂಪವಾದ ತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ

"ಓಂ ತತ್‌ಸ್ವಾಭಾವ್ಯಾಪತ್ತಿರುಪಪತ್ತೇಃ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣ ಪಂಚಕಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಾದಾರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ 'ತಸ್ಮಾತ್" ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮ ವಿರುದ್ಧಕರ್ಮ ಆಚರಿಸುವವರಿಗೆ, ಅಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರಿಗೆ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ನರಕಗಳು ಉಂಟಾಗುವವೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಜಿಜ್ಞಾಸುವು ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಅಶುಭಕರ್ಮ, ವಿರುದ್ಧಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡದೇ ಇರಬೇಕು ಅಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದದೇ, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ

॥ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕಶ್ಚ ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಭೇದವಾನ್ ॥ ೨ ॥
ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಕಾಲೇಷು ಸ ಏಕಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ।
ತದ್ಭಕ್ತಿತಾರತಮ್ಯೇನ ತಾರತಮ್ಯಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಮ್ ॥ ೩ ॥

ಭಕ್ತಿಪಾದದ ಕೆಲವು ಅಧಿಕರಣಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ" ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಇಲ್ಲಿ 'ಪ್ರೇರಕ ಇದು ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ವಪ್ನ ಮರೆಯಾಗುವಿಕೆ ಜಾಗ್ರತ ಸುಪ್ತಿ, ಎಚ್ಚರಿಸುವಿಕೆ, ಮೋಹಾವಸ್ಥೆಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥಾಪ್ರೇರಕ ಎಂಬುವದರಿಂದ "ಓಂ ಸಂಧ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಿರಾಹ ಹಿ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಮರೆಮಾಡುವವ ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಓಂ ಪರಾಭಿಧ್ಯಾನಾತ್ತುತಿರೋಹಿತಂ ತತೋ ಹ್ಯಸ್ಯ ಬಂಧವಿಪರ್ಯಯೌ ಓಂ" ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಸುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕ ಎಂಬುವದರಿಂದ 'ಓಂ ತದಭಾವೋ ನಾಡೀಷು ತತ್ ಶ್ರುತೇರಾತ್ಮನಿಹ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವೂ, ಸುಪ್ತಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಸುವವ ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಓಂ ಅತಃ ಪ್ರಬೋಧೋಽಸ್ಮಾತ್ ಓಂ' ಅಧಿಕರಣದ ಅರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು "ಓಂ ಸ ಏವ ಚ ಕರ್ಮಾನುಸ್ಮೃತಿ ಶಬ್ದವಿಧಿಭ್ಯಃ ಓಂ' ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ" ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ

ಎಲ್ಲ ಜೀವರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ "ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾ" ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಹೀಗೆ ಚಿತ್ತಿಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಏಕಃ ಸಃ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ಎಂಬುದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾತವಾಯಿತು ಹೀಗಿದ್ದರೂ 'ಪ್ರದರ್ಶಕಸ್ತು ಸರ್ವೇಷಾಮ್" ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನೊಬ್ಬನೇ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಮೋಹಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವನೇ ಪ್ರೇರಕನೆಂಬುದನ್ನು 'ಓಂ ಮುಗ್ಧೇಽರ್ಧ ಸಂಪತ್ತಿಃ ಪರಿಶೇಷಾತ್ ಓಂ" ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ

"ಓಂ ನ ಸ್ಥಾನತೋಽಪಿ ಪರಸ್ಯೋಭಯಲಿಂಗಂ ಸರ್ವತ್ರಹಿ ಓಂ" ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ಸರ್ವರೂಪೇಷ್ವಭೇದವಾನ್' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲ ಗತಿಸಿದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದವುಳ್ಳವನೆಂದು ಅರ್ಥವು ಹೀಗೆ ಎಂಟು ಅಧಿಕರಣಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಈಗ 'ಓಂ ಅನೇನ ಸರ್ವಗತತ್ವಮಾಯಾಮಯ ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯಃ ಓಂ" ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಕಾಲೇಷು" ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ

ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಎಂದರ್ಥವು ಎಲ್ಲ ದೇಶ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕರ್ತನು ಭಗವಂತನೊಬ್ಬನೇ

ಬೇರೊಬ್ಬರಲ್ಲ ಎಂದೇಕ ಹೇಳಬೇಕು ? ಎಂದರ ಹೇಳುತ್ತಾರ ಸರ್ವೇತಿ" ವರ್ತತೇ ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಇರುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಹಾಗಯೇ ಏಷಸರ್ವ ಏಷ ಸರ್ವಗತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸರ್ವಗತತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಭಗವಂತನ ಸರ್ವಗತತ್ವವು ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಇದು ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್" ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಸೃಷ್ಟಿಯನಂತರ ಭಗವಂತನು ಆಯಾ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗ ನಾಮರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟನು ಇದು ಜೀವರಿಗ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಜೀವರು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕ ಕಾರಣ

"ಓಂ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸಭಾಕ್ತ್ವಮಂತರ್ಭಾವಾದುಭಯ ಸಾಮಂಜಸ್ಯಾದೇವಮ್ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತದ್ಭಕ್ತಿತಾರತಮ್ಯೇನ' ಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧವಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದಂತ (ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂ ಚ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಆನಂದಾದೇರ್ಯಥಾಕ್ರಮಮ್) ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಇತರ ಜೀವರ ಆನಂದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದ್ದೇ ಇದ ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಗಣನಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರ ಇದರ ಅರ್ಥವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಮತ್ತು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಆನಂದದ ತಾರತಮ್ಯವು ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಪರ್ಯಂತ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ
॥ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಆತ್ಮೇತಿ ಮಾನುಷ್ಯೈಸ್ತು ಸುರೇಶ್ವರೈಃ ।
ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಬಹುಗುಣೈಃ ಬ್ರಹ್ಮಣಾತ್ವಖಿಲೈರ್ಗುಣೈಃ ॥ ೪ ॥
ಉಪಾಸ್ಯಃ ಸರ್ವವೇದೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಪಿ ಯಥಾಬಲಮ್ ।
ಜ್ಞೇಯೋ ವಿಷ್ಣುರ್ವಿಶೇಷಸ್ತು ಜ್ಞಾನೇಸ್ಯಾದುತ್ತರೋತ್ತರಮ್ ॥ ೫ ॥

ಉಪಾಸನಾಪಾದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ "ಆನಂದಾದಯಃ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ" ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು "ಸದಿತಿ" ಎಂದಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ "ಎಲ್ಲವೇದಗಳಿಂದ" ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಲ್ಲವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ರೀತಿಯಿಂದ ಸತ್ ಚಿತ್, ಆನಂದ, ಆತ್ಮಾ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಉಪಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ "ಸತ್" ಇದು ಭಗವಂತನ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಅದು ಜ್ಞಾನ, ಆನಂದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿತ

ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿರಿಂದ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಗವಂತನು ಉಪಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ "ಆತ್ಮಾ" ಎಂಬುದು ಭಗವಂತನ ಸ್ವಾಮಿತ್ವ''ವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು "ಸ್ವಾಮೀ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸುವದು ಅವನ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಾ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕೂಡ ಉಪಾಸನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು

'ಓಂ ಇತರೇತ್ವರ್ಥಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು "ಸುರೇಶ್ವರೈಃ" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸದೇ ವಿಷ್ಣುವು ಬಹುಗುಣಗಳಿಂದ ಉಪಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನ ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನಾದಿ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ಭಾವವು

"ಓಂ ಆಧ್ಯಾನಾಯ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾತ್ ಓಂ'' ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ಬ್ರಹ್ಮಣಾತು'' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಗುಣಗಳಿಂದ ಎಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವು ರೂಪಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಗುಣ ರೂಪ, ಕ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಗವಂತನು ಉಪಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ "ಸರ್ವವೇದಾಂತ ಪ್ರತ್ಯಯಮ್'' ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ಸರ್ವೈರಪಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಲ್ಲ– ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಅವರವರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸದೇ (ಸ್ವಶಕ್ತ್ಯಾನುಸಾರ) ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ

ಪ್ರಜ್ಞಾಂತರ ಪೃಥಗ್'' ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ವಿಶೇಷಸ್ತು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಉತ್ತರೋತ್ತರ (ತಮಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಿನ) ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯಾನುಗುಣವಾಗಿ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ತಾರತಮ್ಯವು ಉಂಟೆಂದು ತಿಳಿಯಲೇಬೇಕು

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ
॥ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಸರ್ವೇಽಪಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಸ್ಸ್ಯುರ್ಜ್ಞಾನಾದೇವ ನ ಸಂಶಯಃ ।
ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ಜ್ಞಾನವಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವದೋಷೈರಪಿ ಕ್ವಚಿತ್ ॥ ೬ ॥
ಗುಣ ದೋಷೈಸ್ಸುಖಸ್ಯಾಪಿ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸೌ ವಿಮುಕ್ತಿಗೌ ।
ನೃಣಾಂಸುರಾಣಾಂ ಮುಕ್ತೌತು ಸುಖಂ ಕ್ಲೃಪ್ತಂ ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ ॥ ೭ ॥

ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡತಕ್ಕದ್ದು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ "ಓಂ ಪುರುಷಾರ್ಥೋಽತಶ್ಶಬ್ದಾದಿತಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಓಂ''

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ಸರ್ವೇಽಪಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ ಮೋಕ್ಷ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಎಲ್ಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತವೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳು ಕರ್ಮಯುಕ್ತ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಅಮುಖ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಓಂ ಸ್ತುತಯೇ ಅನುಮತಿರ್ವಾ ಓಂ' ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಜ್ಞಾನಿಯ ಯಥೇಷ್ಟ ಆಚರಣೆಯು ಹಾಗೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ವಿಧಿಯಲ್ಲ ವಿಹಿತವಾದುದಲ್ಲ ಜ್ಞಾನಿಯ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಜ್ಞಾನಿಯು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು

ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಉಂಟು ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ ಅದು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸಮಾನ ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ಚ ಶಬ್ದವು ಏವ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಆಗಾಮಿಕರ್ಮಗಳ ಲೇಪವಾಗುವದಿಲ್ಲ

ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯು ತಾನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಲೇಪವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ಅಶುಚಿತ್ವ, ನರಕಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲದೋಷಗಳ ಲೇಪಾಭಾವವು ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ ಈ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಓಂ ಕಾಮಕಾರೇಣ ಚೈಕೇ ಓಂ" ಎಂಬುದರ ಮೂಲಾರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ "ತದಧಿಗಮಃ" ಇದರ ಪೌನರುಕ್ತ್ಯವಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಕೂಡ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಪಾಪಗಳ ಲೇಪವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪಾಪಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನದಫಲವು ಕುಂಠಿತವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು

ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳು ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಹೇಗೆ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪೂರ್ವತನ ಕರ್ಮಗಳ ವಿನಾಶ ಉತ್ತರ ಕರ್ಮಗಳ ನಿರ್ಲೇಪವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ

ಇದನ್ನೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ – "ಜ್ಞಾನೋತ್ತರ ಕಾಲೀನ ಪಾಪಗಳ ಲೇಪವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಅಶುಚಿತ್ವಾದಿ ದೋಷಗಳೂ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಜ್ಞಾನವು ಬಂದಮೇಲೆ ಮುಕ್ತಿಯು ನಿಯಮೇನ ಆಗುತ್ತದೆ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ

ಜ್ಞಾನದಿಂದ ದೋಷಗಳ ಲೇಪವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ, ಅಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷ ಉಂಟೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ? ಯಾವುದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆಯೋ ಆ ವಿಷಯದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಓಂ ವಿದ್ಯೈವತು ನಿರ್ಧಾರಣಾತ್ ಓಂ' ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳಲ್ಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವು ಜ್ಞಾನಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತ್ವವಿಲ್ಲ ಯಾವ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷ ಇದಯೋ ಆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಅಭಾವ ಪ್ರಸಂಗವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಗುಣದೋಷ್ಯಃ ಎಂಬುದಾಗಿ

ಇಲ್ಲಿ ಗುಣದೋಷ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಜ್ಞಾನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಎಂದರ್ಥವು ಅಪಿ ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಸತ್, ಅಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಭೋಗ್ಯವಾದ ಸುಖಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸಾದಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನವು ಬಂದಮೇಲ ಆಗತಕ್ಕ ಅಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದತಕ್ಕ ಸುಖಕ್ಕ ಹ್ರಾಸವಾಗುತ್ತದ ನರಕಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಆಗುವದಿಲ್ಲ ಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖಕ್ಕ ವೃದ್ಧಿಯು ಆಗುತ್ತದೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳು ಕೂಡ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಕೂಡ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಸ್ವಣಾಮ್" ಎಂದು ಗುಣ್ಯೈಃ" ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರುತ್ತವೆ ಇಲ್ಲಿ ಹ್ರಾಸವೆಂದರೆ ಸುಖದ (ಅನಭಿವ್ಯಕ್ತಿ) ವ್ಯಕ್ತವಾಗದಿರುವಿಕ ಎಂದರ್ಥವು ವೃದ್ಧಿಎಂದರೆ ಸುಖದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಆವರಣಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುಖದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಹೇಗೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ? ಎಂದರೆ ಆವರಣಗಳು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿವೆ ಮೊದಲನೆಯದು ಈಶ್ವರೇಚ್ಛಾ ರೂಪವಾದುದು ಎರಡನಯದು ಪ್ರಕೃತಿರೂಪವಾದುದು ಈ ಪ್ರಕೃತಿರೂಪ ಆವರಣವು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಮೊದಲನೆಯದು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ ಅದು ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಪಾಪವನ್ನು ನಿಮಿತ್ತಮಾಡಿ ಆನಂದಾನುಭವವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ 'ಅಜೇ ದ್ವೇ ಪ್ರಕೃತೀ ದುಷ್ಟೇ ಮೋಕ್ಷೇ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು

ಇದರಿಂದ ಯಾವುದನ್ನು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೋ ಅದೇ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತೆ ಆಯಿತು "ಸ್ವರೂಪಾಚ್ಛಾದಿಕವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಪರಮಾಚ್ಛಾದಿಕವನ್ನು ಅಪಸರಣಮಾಡಿ (ದೂರಮಾಡಿ) ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಭಗವಂತನು ಮೋಕ್ಷಪದವಿಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು

ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ ಹಾಗಿರುವಾಗ, ಆ ನಿಮಿತ್ತಕವಾದ ಹ್ರಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು ಈ ರೀತಿ ಆಗಲಾರದು ಹೀಗೆ ಆಗುವುದಾದರೆ ಇವರು ಇವರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯವರು ಇವರು ಇವರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವರು,

ಇವರು ಇವರಿಂದ ನಮರು ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರವು ಲೋಪವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಅಲ್ಲದೇ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಪ್ರಸಂಗವೂ ಬರುತ್ತದೆ

ಸ್ವರೂಪವನ್ನವೇಕ್ಷಿಸಿ ಈ ವ್ಯವಹಾರವು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಆನಂದಾನುಭವ ತಾರತಮ್ಯವು ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರ "ಸುರಾಣಾಮ್" ಎಂದು "ಸುರಾಣಾಮ್ ತು' ಎಂದಾಗಿ ಹೇಳುವಲ್ಲಿ "ತು' ಶಬ್ದವು ಮನುಷ್ಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ ವಿಶೇಷವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದ ಮುಕ್ತರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಉಂಟು ಯಥಾಕ್ರಮವಾದ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸದೇ ಕ್ಲೃಪ್ತವಾದ ಸುಖವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಹ್ರಾಸಾದಿಗಳು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಅಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ದೇವತಗಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯರ ಹಾಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖಕ್ಕೆ ಹ್ರಾಸವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಹಾಗಾಗುವುದಾಗಿದ್ದರ ಆನಂದಾದಿ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ತನ್ಮೂಲಕ ತಾರತಮ್ಯಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದೇ ಹೋದೀತು ಆದರೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತಗಳಿಗ ಯಥಾಕ್ರಮವಾದ ಸುಖವು ಕ್ಲೃಪ್ತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಯಾರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗುಣಗಳಿವೆಯೋ ಅವರ ಅಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಹ್ರಾಸಾದಿಗಳು ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ ಹಾಗಾದರ ಅವರ ಅಸತ್‌ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಏನೂ ಹಾನಿ ಇಲ್ಲವಂಬ ಪ್ರಸಂಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದ ಅಂದರ ಕ್ಲೃಪ್ತವಾದದ್ದು ಹಾನಿಯಾಗದಿದ್ದರೂ ಸ್ವಯೋಗ್ಯತಾ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಲು ಎಷ್ಟು ಸಾಧನ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕೋ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಮೀರಿ ಅನುಷ್ಠಿತವಾದ ಸಾಧನದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಪರಾನಂದಾದಿಗಳು ಅಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ತಮಗಿಂತ ಉತ್ತಮರಾದವರ ಹೆಂಡತಿಯರ ಸ್ವೀಕಾರದಿಂದ ಚಂದ್ರ ಸುಗ್ರೀವರಿಗೆ ಅವರು ಹೊಂದಬೇಕಾದ ಸುಖವಾಗಲೀ, ಕ್ಲೃಪ್ತವಾದ ಸುಖಕ್ಕ ಹಾನಿಯಾಗಲೀ ಆಗಲಿಲ್ಲ ಇದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯವು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಅಸತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೇ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಹೊಂದಬೇಕಾದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಹಾನಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ

॥ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ಚತುರ್ಥಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ವಿಷ್ಣುರ್ಬ್ರಹ್ಮ ತಥಾಽದಾತೇತ್ಯೇವಂ ನಿತ್ಯಮುಪಾಸನಮ್ ।
ಕಾರ್ಯಮಾಪದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮ ತೇನ ಯಾತ್ಯಪರೋಕ್ಷತಾಮ್ ॥ ೧ ॥
ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣೋಽನ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ಪರಿಕ್ಷಯಃ ।
ಅನಿಷ್ಟಸ್ಯೋಭಯಸ್ಯಾಪಿ ಸರ್ವಸ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯ ಭೋಗತಃ ॥ ೨ ॥

ಈ ಪಾದಾರ್ಥವನ್ನು ಸಂಕೋಚಮಾಡಿ "ವಿಷ್ಣು"ಪದದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಓಂ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿರುತ್ಕರ್ಷಾತ್ ಓಂ" ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಷ್ಣುರ್ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರ ಬ್ರಹ್ಮನು (ವಿಷ್ಣುವು) ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನು

"ಓಂ ಆತ್ಮೇತಿ ತೂಪಗಚ್ಛಂತಿ ಗ್ರಾಹಯಂತಿ ಚ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು 'ತಥಾಽಽದಾತಾ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಆದಾತಾ ಎಂದರೆ 'ಸ್ವಾಮೀ" ಎಂದರ್ಥವು

"ಓಂ ಆವೃತ್ತಿರಸಕೃದುಪದೇಶಾತ್ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು 'ಇತ್ಯೇವಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಆಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ. ವ್ಯಾಧಿಗಳುಂಟಾದಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿಕೂಡ ಮಾಡಬೇಕು ವಿಷ್ಣೂಪಾಸನೆಯನ್ನು ಆದರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿ ಫಲವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮತೇನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರ ಈ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ

ಓಂ ತದಧಿಗಮ ಉತ್ತರಪೂರ್ವಾಘಯೋರಶ್ಲೇಷವಿನಾಶೌ ತದ್ವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅನ್ಯವಾದ ಅಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳೆರಡೂ ಅನಿಷ್ಟಗಳೇ ಆಗಿವೆ ಪಾಪವು ಸರ್ವಥಾ ಅನಿಷ್ಟವೇ ಕಾಮ್ಯಪುಣ್ಯವು ಕೂಡ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ ಇಷ್ಟ ಮತ್ತು ಅನಿಷ್ಟ ಇದರಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟವಾದಕಾಮ್ಯಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳೆರಡೂ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ

"ಓಂ ಭೋಗೇನತ್ವಿತರೇ ಕ್ಷಪಯಿತ್ವಾ ಅಥ ಸಂಪತ್ಸ್ಯತೇ ಓಂ" ಈ ಸೂತ್ರದ ಅನುವಾದವನ್ನು "ಸರ್ವನ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯ" ಪದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ 'ಅನ್ಯಸ್ಯ' ಪದವನ್ನು ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಪ್ರಾರಬ್ಧವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಎಲ್ಲ ಪುಣ್ಯಪಾಪ ರೂಪಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಗಳ ಹಾಗೆಯೇ ಅನಿಷ್ಟಕಾಮ್ಯ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಗಳ, ಇಷ್ಟಕಾಮ್ಯಗಳ ನಾಶವು ಭೋಗದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ

ಇಷ್ಟಕಾಮ್ಯವು ಕೂಡ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಶವಾಗುವುದಾದರ, ಜ್ಞಾನವು ಇಷ್ಟ ಫಲವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಬರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥವೆನಿಸದೇ-ಹೋದಿತು ಪ್ರಾರಬ್ಧವು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಶವಾದರೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶಗಳು ಗಾಳಿ ಮಾತೇ ಆದಾವು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯವು ಜ್ಞಾನ ಹೇತುವಾಗಿಯೂ ನಂತರದ ಪುಣ್ಯವು ಮುಕ್ತಿಯ ಅನುಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ

॥ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಉತ್ತರೇಷೂತ್ತರೇಷ್ವೇವಂ ಯಾವದ್ವಾಯುಂ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಃ ।
ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಭುಂಜತೇ ಭೋಗಾಂಸ್ತದಂತರ್ಬಹಿರೇವ ವಾ ॥ ೩ ॥
ವಾಯುರ್ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ ಭೋಗಾಂಶ್ಚೈವೋತ್ತರೋತ್ತರಮ್ ।
ಉತ್ಕ್ರಮ್ಯ ಮಾನುಷಾ ಮುಕ್ತಿಂ ಯಾಂತಿ ದೇಹಕ್ಷಯಾತ್ಸುರಾಃ ॥ ೪ ॥

ಈ ಪಾದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಉತ್ತರೇಷು'' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ "ಓಂ ವಾಙ್ಮನಸಿ ದರ್ಶನಾತ್ ಶಬ್ದಾಚ್ಚ ಓಂ'' ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತರೇಷೂತ್ತರೇಷು'' ಪದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುವ ಅವರರಾದ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಬಿಂಬಭೂತರಾದ ಉತ್ತಮರಾದ ಭೂತಾಭಿಮಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಯಹೊಂದಿ ನಂತರ ಅವರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವರು ತಮಗಿಂತ ಉತ್ತಮರಾದವರಲ್ಲಿ ಲಯಹೊಂದಿ ಕ್ರಮೇಣ ವಾಯುದೇವರ ವರೆಗೆ ಲಯ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ವಾಯು ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರ್ಯಂತ ಉತ್ತಮರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಾತ್ ಲಯಹೊಂದಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವರೊಳಗೆ ಅಥವಾ ಸ್ವೋತ್ತಮರ ಒಳಗೆ ಅಥವಾ ಹೊರಗೆ ಇದ್ದು ಸುಖಾದಿಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ ಓಂ ಸೋಽಧ್ಯಕ್ಷೇ ತಮುಪಗಮಾದಿಭ್ಯಃ ಓಂ'' ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ವಾಯುರ್ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಲಯಹೊಂದಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಭಿನ್ನವಾದ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ ಓಂ ಅವಿಭಾಗೋ ವಚನಾತ್ ಓಂ'' ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ಭೋಗಾಂಶ್ಚೈವೋತ್ತರೋತ್ತರಮ್'' ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅವರಿಂದ ಭೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಆನಂದಾದಿ ಭೋಗಗಳು. ವಿಷಯಾನುಭವಗಳು ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ (ತರತಮ ಭಾವದಿಂದ) ಭಗವಂತನ ಅಧೀನವಾಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತವೆ

ಓಂ ತದೋಕೋಗ್ರಜ್ವಲನಂ ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿತದ್ವಾರೋ ವಿದ್ಯಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್ ತತ್‌ಶೇಷಗತ್ಯನು ಸ್ಮೃತಿಯೋಗಾಚ್ಚಹಾರ್ದಾನುಗೃಹೀತಃ ಶತಾಧಿಕಯಾ ಓಂ'' ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ಉತ್ಕ್ರಮ್ಯ ಮಾನುಷಾ ಮುಕ್ತಿಂ ಯಾಂತಿ'' ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಮನುಷ್ಯರು ಚರಮಶರೀರದಿಂದ (ಕೊನೆಯ ಶರೀರದಿಂದ) ಹೃದಯದ ಅಗ್ರಭಾಗವು ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಉತ್ಕ್ರಮಣವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಲಿಂಗಭಂಗರೂಪವಾದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ

॥ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಪಥಾವಾಯುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇನ ಜನಾರ್ದನಂ ।
ಯಾಂತ್ಯುತ್ತಮಾ ನರೋಚ್ಯಾದ್ಯಾಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾತ್ ಸಹಾಮುನಾ ॥ ೫ ॥

"ಓಂ ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾ ತತ್ಪ್ರಥಿತೇಃ ಓಂ" ಇತ್ಯಾದಿ ಆರು ಅಧಿಕರಣಗಳನ್ನು 'ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಪಥಾವಾಯುಂ' ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ

ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ಉತ್ತಮಜೀವರು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಉತ್ಕ್ರಮಣಾನಂತರವಲ್ಲಿ ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಭಾರತೀಪತಿಗಳಾದ ವಾಯುದೇವರನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆ ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಕೂಡಿ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೆ ಇವರು ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರೆನಿಸುತ್ತಾರೆ (ಪ್ರತೀಕದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರು ಎಂದರ್ಥವು)

ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರು (ಪ್ರಾಪ್ತೋಪಾಸಕರು) ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ವಾಯುದೇವರನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅವರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರ ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಿಂದ ಹೊರಟು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಪ್ರದನಾದ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ

ಸಾಕಾಂಕ್ಷಾಣಿ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಅರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕಾನಿ ಭವಂತಿ" ನ್ಯಾಯದಂತ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ದೋಷವೆನಿಸದು

ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ
॥ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು ॥

ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಂಶ್ಚ ಚಿದಾನಂದ ಶರೀರಿಣಃ ।
ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಂ ಮಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಪಿ ಋತೇ ॥ ೬ ॥
ಯಥೇಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಮಂತಶ್ಚ ವಿನಾಸ್ವಾಭಾವಿಕೋತ್ತಮಾನ್ ।
ಅನನ್ಯವಶಗಾಶ್ಚೈವ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸ ವಿವರ್ಜಿತಾಃ ।
ದುಃಖಾದಿರಹಿತಾ ನಿತ್ಯಂ ಮೋದಂತೇ ಅವಿರತಂ ಸುಖಮ್ ॥ ೭ ॥
ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೇನ ಮುನಿನಾ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹಃ ।
ಕೃತೋಽಯಂ ಪ್ರೀಯತಾಂ ತೇನ ಪರಮಾತ್ಮಾ ರಮಾಪತಿಃ ॥ ೮ ॥
ನಮೋನಮೋಽಶೇಷದೋಷ ದೂರ ಪೂರ್ಣಗುಣಾತ್ಮನೇ ।
ವಿರಿಂಚಿ(ಚ)ಶರ್ವ ಪೂರ್ವೇಡ್ಯ ವಂದ್ಯಾಯ ಶ್ರೀವರಾಯತೇ ॥ ೯ ॥

ಇಲ್ಲಿ ಈ ಪಾದದ ಕೆಲವು ಅಧಿಕರಣಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪ ಭೋಗಾಂಶ್ಚ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"ಓಂ ಸಂಪದ್ಯಾವಿಹಾಯ ಸ್ವೇನ ಶಬ್ದಾತ್ ಓಂ" ಹಾಗೂ "ಓಂ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವ ಚ ತತ್ ಶ್ರುತೇಃ ಓಂ" ಈ ಅಧಿಕರಣಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು "ಯಥಾ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಇರುವ ಮುಕ್ತರು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರಿಯಾದ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ

ಓಂ ಚಿತಿಮಾತ್ರೇಣ ತದಾತ್ಮಕತ್ವಾದಿತ್ಯೌಡುಲೋಮಿಃ ಓಂ" ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಚಿದಾನಂದ' ಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಚಿದಾನಂದ ಶರೀರವುಳ್ಳವರು ಎಂದರ್ಥವು ಏವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರವುಳ್ಳವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಓಂ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವರ್ಜಮ್ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು "ಜಗತ್ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ' ಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಜಗತ್ತಿನ ಮುಕ್ತವರ್ಗದ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತ್ಯಾದಿ ಕರ್ತೃತ್ವ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಕ್ತರಾದ ತಮಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯವರಾದ (ಅವರರಾದ) ಜೀವರನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ

ಓಂ ಅತ ಏವ ಚಾನನ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ಏನಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಮುಕ್ತರು ಸ್ವಭಾವತ ತಮಗಿಂತ ಉತ್ತಮರಾದ ವಿಷ್ಣು, ದೇವತ, ಗುರುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರರ ವಶರಾಗುವದಿಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಸಮಾನರಾದವರ ಅಧೀನರೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ ಓಂ ಸ್ಥಿತಿಮಾಹ ದರ್ಶಯತಶ್ಚೈವಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನೇ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ವಿಷಯ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಅವರು ಚಿಂತಾ ದುಃಖ ಆಲಸ್ಯಾದಿ ದೋಷರಹಿತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸಾದಿಗಳಿಲ್ಲದೇ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾದ ಆನಂದವುಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥವು

ಓಂ ಅನಾವೃತ್ತಿಃ ಶಬ್ದಾತ್ ಅನಾವೃತ್ತಿಃ ಶಬ್ದಾತ್ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲಿತಾರ್ಥವನ್ನು "ಮೋದಂತ" ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಮುಕ್ತರಾದವರು ಪುನರಾವೃತ್ತಿರಹಿತರಾಗಿ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ 'ಅವಿರತಂ' ಎಂಬುದನ್ನು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಾಗ ದುಃಖರಹಿತವಾದ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥವು

ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತ ತಮ್ಮಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಭಗವಂತನ ಪ್ರೀತಿರೂಪವಾದ ಮಂಗಲವನ್ನು ಆಶಿಸಿ "ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞ" ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಈಶಾದನ್ಯತ್ರ ಆಲೋಚನೇ ಸರ್ವವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನಂ ಋಜುಯೋಗಿ ಜ್ಞಾನಮ್" ಎಂಬಂತೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಲೋಚನಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು

ಹೊಂದುವ ವಿಪ್ರಲಂಭಾದಿ ದೋಷರಹಿತರಾದ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣರಾದ "ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞ ರಿಂದ ಇದು ರಚಿತವಾಗಿದ ಇದು ಇವರ ಋಜುತ್ವ'ವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ

ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹರೂಪವಾದ ಅಣುಭಾಷ್ಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಈ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರೀತನಾಗಲಿ

ಸರ್ವಜ್ಞ ಚೂಡಾಮಣಿಗಳಾದ ಆಚಾರ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಮನ್‌ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಶಿಷ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯನ್ನು ಪುನಃಪುನಃ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ 'ನಮೋ ನಮೋ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಶೇಷ ದೋಷದೂರನಾದ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ, ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರರೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನಾದ, ವಂದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದ ನಿನಗೆ ಅನಂತಾನಂತ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು

ನಿರ್ದೋಷತ್ವಾದಿಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಇದರಿಂದ ಅಶೇಷ ಮಂಗಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರ

ಯಾದವಾಚಾರ್ಯರ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ, ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ, ದೋಷದೂರನಾದ, ಸಜ್ಜನರಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ, ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇವೆ

ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಯಾದವಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಅಭಿದಾನವುಳ್ಳ ಅವರ ಕೃಪಾಬಲದಿಂದ ಶ್ರೀನಿವಾಸನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ನನ್ನಿಂದ ಅಣುಭಾಷ್ಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ ವಿವರಣೆಯು ಕಿಂಚಿತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಇದರಿಂದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರೀತನಾದ ಸರ್ವಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಉಪಾಸ್ಯನಾದ ಬಾದರಾಯಣರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಫಲವನ್ನು ಗುರುಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಿ

ಶ್ರೀಯದುಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯ ಪೂಜ್ಯವಾದ ಆರಾಧಕರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥ ಅಧ್ಯಾಯದ ಚತುರ್ಥ ಪಾದವು ಮುಗಿದುದು

ಶ್ರೀಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು

ಇದೇ ಲೇಖಕರ ಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿಗಳು

1.	ಶ್ರೀ ಮಜ್ಞಯತೀರ್ಥ ಸುಪ್ರಭಾತ	00=60
2.	ಶ್ರೀ ಸಪ್ತರ್ಷಿರಾಮಾಯಣ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ರಾಮ ವೇದವಾದ ಸ್ತೋತ್ರ. (ತೃತೀಯ ಮುದ್ರಣ)	5=00
3.	ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌರಭ (ಸಂಪುಟ-1)	18=00
4.	ಉಪನೀತರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಉಪದೇಶ	20=00
5.	ಶ್ರೀ ಸಂಧ್ಯಾಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ	10=00
6.	ಶ್ರೀ ರುಕ್ಮಿಣೀಶ ವಿಜಯ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ	20=00
7.	ಶ್ರೀ ದೇವಪೂಜಾ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ (ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ)	20=00
8.	ಸದಾಚಾರ ಸೌರಭ (ಶ್ರೀ ಮಂಜುನಾಥೇಶ್ವರ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಾಶನ ಮಾಲೆ, ಉಜಿರೆ ಅವರಿಂದ ಪ್ರಕಟಿತ)	25=00
9.	ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರನಾಮ ಸ್ತೋತ್ರಮ್ (ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ) (ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಸಂಧತೀರ್ಥರ ಭಾಷ್ಯಾನುಸಾರಿ)(ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ)	25=00
10.	ಶ್ರೀ ವೈಶ್ವದೇವಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ (ದೇವಪೂಜಾ, ವೈಶ್ವದೇವ, ಬಲಿಹರಣ. ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞ ಹಾಗೂ ಭೋಜನ ಕ್ರಮ ಸಹಿತ)	20=00
11.	ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌರಭ (ಸಂಪುಟ-2)	25-00
12.	ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾವತಾರ ಸಂದೇಶ	25-00
13.	ಶ್ರೀ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ	20-00

ಮುಂಬರುವ ಕೃತಿಗಳು

1. ದಶಾವತಾರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಂಜರಿ
2. ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ (ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕ)
3. ಗಜೇಂದ್ರಮೋಕ್ಷ (ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ)

ಸೂಚನೆ : ನಂ. 1, 4. 5. 6 ಹಾಗೂ 7 ಈ ಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ.